



ЭТИГЭЛЫН ХАМБЫН ЗАХЯАНУУД

23 н.



“БУРЯД ТҮРЫН ЁНО ЗАНШАЛ” БУЛТАНДА ТУҢАТАЙ БАЙХА

13 н.



1921 оной
декабрин
21-нээ гарана

Буряад ҮНЭН

Эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

Бүгэдэ арадай сонин



2013 оной
мартын 21
Четверг

№ 11 (21910)
(825)

Гарагай 5
www.
burunen.ru

Буряад
Унэн

«Сагаа алха-2013» найндэрэй дүнгүүд

Цыбан БАЗАРОВ: «НЮТАГААРХИДАА ДЭМЖЭХЭ, БЭЕ БЭЕДЭЭ ТУҢАЛХА ГЭХЭ ГҮ, АЛИ ХЭБЭД НОМХОН ХЭЖЭНГЭМНАЙ ХЭЗЭЭШ МАНАЙ ЗҮРХЭН СОО...»



НҮҮЛЭЙ табан жэлэй туршада бидэнээ Намжалтатой хүтэлжэ байдаг, хэбэд номхон хэжэнгидэй хунган шэлэһэн, Улаан-Үдэдэ ажаһуудаг нютагаархидаймнай “Хэжэнгэ” эблэлэй шударгы бэрхэ түрүүлэгшэ, урагшаа ханаатай, мүнөө үедэ барилгын болон хотын ажыхын республиканска техникумэй урма зоригтой ударидагша, республикын эрдэм нуралсалай габьяата хүдэлмэрилэгшэ Цыбан Бато-Дамбаевич БАЗАРОВАЙ үнгэрһэн арбан жэлын аша үрэтэй ажалын амжалтын гэршэнүүд болобо.

Хэжэнгэнгээ мэргэжэлтэ училищин директор байха үедөө Арадай Хуралай III зарлалай (2002-2007 онуудта) депутатаар хунгагдажа, түрэл аймагаа үргэбэ: Сулхарын нургуулида трактор олгуулба,

Могсохондо, Новокижингинскдэ нургуулинуудай, хүүгэдэй саадуудай заһабарилга, бусад ажал ябуулба. Долоон жэлэй урда Улаан-Үдэнгөө Барилгын 15-дахи училищин директор болоһон бэлигтэй хүтэлбэрилэгшэ ехэ заһабарилга тэндээ хэжэ, шэнэ түхээрэлгэнүүдээр нуралсалай эмхи хангаа. Харин 2011 оной январьһаа 24-дэхи лицейтэй ниилэхэдэнэ, энэ республиканска техникум хольн хараатайгаар ударидаба. Тиин барилгада, Улаан-Үдэнгөө хотын ажыхыда тон хэрэгтэй, сэхэ хабаатай мэргэжэлтэдтэ, нэрлэбэл, барилгашан, бульдозерист, экскаваторщик, грейдерист, крановщик, мебельщик, дархан мэргэжэлтэдтэ, бусад шэглэлээр 1000 гаран нуралсалай 83 багшанар, мастернууд заана. найн хүдэлдэг мастер Луиза Сосорова Сомкинагай ударидалга доро 2 нуралсалай Кемерово хаяар бүхэроссийн конкурсо ошоһон.

Үргэлжэлэһын

7 н.

ОПТОВЫЙ ЦЕНТР

Фрэис

**ОФИСНАЯ
МЕБЕЛЬ**

СКИДКА
10%
НА ВСЕ

В НОВОМ САЛОНЕ

ул. Сахьяновой, 9 (Фабрика мебели) Т. 43-90-10

Магазин «Богатырь»

Мужская одежда
больших размеров
от 60 до 84 р.

с 60
до 84

ТЦ «Магнат» 2 этаж

Магазин «ПЫШНАЯ КРАСАВИЦА»

Одежда и белье
для женщин больших
размеров
от 60 до 84 р.

с 60
до 84

ул. Столбовая, 56. ост. Химчистка



РЕСПУБЛИКЫН ЭМНЭЛГЫН ГАЗАРНУУДТА ХУБИЛАЛТА ХҮЛЕЭГДЭНЭ

Элүүрые хамгаалгын эмхинүүдтэ үнгэргэгдэн модернизациин үрэ дүнгүүдые шалгах зорилготойгоор Вячеслав Наговицын хотын эмнэлгын газарнуудые шалгаба.

Республикын Толгойлогшын эгээл түрүүн шалгаһан газар - 1-дэхи поликлиникэ соо ута унжагар ээлжээнүүд үгы. Хүн зон зоригтойгоор инфомадуудта дүтлөөд, өөрынгөө сүлөө сагта хэрэгтэй талон абанад. Үбшэнтэнэй түлхисэлдэжэ байгаад врачта талон абадаг регистратуранууд үгы хэгдээд, орондонь табигдаһан инфомат, call- түбүүд бии болгогдоо гэжэ хануулая. Нэгдэхи поликлиникын ахмад врач **Наталья Бадмаевагай** хэлэхээр, электронно регистратура үбшэнтэндэ эмнэлгын арга түргэн мөрөөр олгуулан, тэдэнэр удаан ээлжэндэ хүлээхөө болино.

- Шэнэлэлтэнүүд ажалыемнай гуримшуулаа. Байгша оной январийн 1-нээ 106 мянган хүн манай поликлиникэдэ хандаһан байна. Тиэхэдээ үдэр бүри 1000 хүн хандадаг байна гэжэ элирүүлэгдээ, - гэжэ 1-дэхи поликлиникын ахмад врач мэдээсээ.

Буряад Республикын Толгойлогшо Вячеслав Наговицын шэнэ түхэлөөр ажаллаһан поликлиникын ажаябуулгатай танилсаба, ээлжээ хүлээжэ байһан үбшэнтэдтэй хөөрэлдэжэ, ямар аргаар врачта талон абаһарнь һонирхоо. Мүн эмшэдһээ үбшэнтэд яагаад тэдэндэ хандааб, өөһэдөө ерэн зоние бултыень үзэжэ, туһа хүргэнэ гэшээ гү, - гэжэ асуугаа.

- Мүнөө эмнэлгын хальбэн шэнэлэлгэ ехэ түргэн үнгэрнэ. Арад зон энэниие хүсэд ойлгожэ, мэдэржэ үрдинэгүй. Электронно регистратурын бии болобошье, өөһэдөө ерээжэ бэшүүлнэ. Юрэнхы эмшэлгын түбүүд (общеврачебнэ практика) нэбтэрүүлэгдэнэгүй. Арад зон тусхай шэглэлтэй врачта өөһэдөө ошожо бэшүүлнэ, - гэжэ Вячеслав Наговицын тэмдэглэбэ.

Мүнөө нэбтэрүүлэгдэжэ байһан реформын ёһоор, ажаһуугша хүн бүхэн өөрын врачтай байха ёһотой. Тэрэ врач үбшэнтэнэй эмнэлгын ябаса бултыень адаглажа, өөрөө хэрэгтэй тусхай эмшэлэгшэдтэй хэлсэжэ, диагностика гарахыень эльгээхэ ёһотой.

ЮРЭНХЫ ЭМШЭЛГЫН ПРАКТИКА УЛААН-ҮДЭДЭ БЭЛҮҮЛЭГДЭНЭГҮЙ
Бүхыдөө Улаан-Үдэдэ оройдоол 92 юрэнхы эмшэлгын практикын түбүүд ажаллана. Толгойлогшын хэлэхээр, тэдэ 300-гаад байха ёһотой.

- Нэгэ газарта иимэ олон зоние суглуулжа, үймүүлжэ болохогүй. Элдэб үбшэнтэй зоние худхажа болохогүй. Үбшэнтэн түрүүн юрэнхы эмшэлгын түб руу хандаха ёһотой. Саашанхи арга тусгаар эмнэлгын газарнуудта гараха бшуу, - гэжэ Вячеслав Наговицын тайлбарилба.

Улаан-Үдын поликлиникэнүүд даалгабари ехэтэй ажаллана. Жэшэнь, 6-дахи поликлиникэ зуу мянга шахуу, харин 1-дэхи поликлиникэ 80 мянгаад үбшэнтэниие хангана. Поликлиникэнүүдэй ажал юрэнхы эмшэлгын түбүүдэй бии болоходо хүнгэдэхэ бшуу. Зарим газарта түбүүд шэнээр баригдаха, зарим тээ гэрнүүдэй нэгдэхэ дахарта эмхидхэгдэхэ.

- Юрэнхы эмшэлгын практикын түб хадаа ажаһуугшадта тон ойро дүтэ байха ёһотой. Үбшэнтэн автобусто нуугаад, поликлиникэ руу өөһэдөө ошохо ёһогүй. Врач тон гүнзэгы шэнжэлэг хэрэгтэй гэжэ тоолобол, диагностика түбтэй хэлсэжэ, үбшэнтэниие эльгээхэ аргатай. Ехээр үбдэбэлнь гү, али оршон тойронхи зондо аюултай байбалнь, шэнжэлэгын газар руу абаашахы унаа үгтэхэ ёһотой, - гэжэ республикын Толгойлогшо тобшолбо.

ШЭНЭЛЭЛГЫН ДҮН - ҮНДЭР ТЕХНОЛОГИИ ТҮХЭЭРЭЛГЭНҮҮД

2-дохи поликлиникын эхэнэрнүүдые эмшэлдэг таһаг Бабушкинай гудамжада оршодог байһан руу үггээ. Эндэ модернизациин аша туһаар заһабариин ехэ ажал ябуулагдаа. Үхибүүдые түрэхэ ерээдүй эжинэр юрэ үбшэн зонтой нэгэ газарта байха ёһогүй. Мүнөө эндэ эхэнэрнүүдэй бэе махабад шэнжэлэгын - УЗИ, психологийн болон бусад элдэб шэглэлэй таһагууд нээгдээ.



Вячеслав Наговицын үхибүүдые мүнделэн түрэхээ байһан ерээдүй эжинэрнүүдтэй эндэ уулзаба. Эндэхи эмшэдэй эгээл ехэ омогорхол - УЗИ-н шэнэ хэрэгсэл. 3D формадай оньһоор түрөөдүй нялхые адаглан хаража болоно. Энэ түхээрлэг хээлиин бага болзрто элдэб үбшэниие элирүүлжэ аргатай юм.

- Анхан сагта һаратай үхибүүдые харуулдаггүй байгаа, харин мүнөө иимэ жаахан байхадань хараха аргатай бололди, - гэжэ Вячеслав Наговицын гайхаба.

Толгойлогшын шалгаһан удаадахи эмнэлгын газарта - неонатальна стационар соо хаяхан түрэн үхибүүдые харуулба. Эндэ саһаа урид бии болоһон нялхануудай хойноһоо ажаглан харууһална. Тэдэнэй зариман оройдоол 500 грамм хэмжүүртэй. Эмшэдэй хэлэхээр, тэдэнэй үсөөхэниинь лэ амиды үлэдэг. Модернизациин программын хүсөөр үндэр технологиин хэрэгсэлнүүд абтагдажа, нялха нарайнуудай ами наһан абарагдана.

Республикын клиникэскэ больницын лаборатори соо эмшэд 2 минутын туршада шуһа шэнжэлжэ аргатай шэнэ диагностикын түхээрлэгтэй танилсуулаа. Шэнжэлэгын лабораторинууд хаяхан шэнэ

байшанда оруулагданхай. Эндэхи таһагууд тон һуулэй үеын стандарт дүримүүдэй гуримда тааруулагдаһан.

- Шэнэ түхээрлэг үдэрэй туршада аяар 800 шэнжэлэл хэхэ аргатай. Энэ үнэ сэнтэй хэрэгсэл поликлиникэ бүхэндэ табиһанай үлүү. Гансал хаа-хаанагүй шуһа тушаан абадаг лаборантнууд хэрэгтэй. Тиигэжэ нэгэ газарта шэнжэлэгнүүд түргэн мөрөөр хэгдэхэдээ, гарзашье бага болоно. Энэ талаар химгалагдаһан мүнгэн зөөри элүүрые хамгалгын шанар хайжаруулгада нэбтэрүүлэгдэхэ ха юм, - гэжэ республикын Толгойлогшо тэмдэглээ.

Шалгалтынгаа түгэхсэлдэ Вячеслав Наговицын видеоконференцидэ хабаадаа. Хажуудахи байһан соо энэл үедэ үнгэргэгдэжэ байһан операци харуулаа. Мүн лэ видео-холбоной ашаар Гусинозерск хотын эмшэлэгшэдтэй уулзажа, үбшэн хүнэй снимок хараад, диагноз табигдаба.

Элүүрые хамгаалгын эмхинүүдые шалгалтын дүн согсолходоо, Вячеслав Наговицын модернизаци бэлүүлгын түрүүшын үрэ дүнгүүд эли тобойгоо гэжэ тэмдэглээ.

- Үнэхөөрөө, бюджетнэ һангай ехэ мүнгэн зөөри шэглүүлэгдээ, эмнэлгын газарнуудай үндэн бааза шэнэлэгдээ. Модерниза-

ци энээгээр дүүрешэнэ бэшэ. Үшөө олон ажал хэгдэхэ. Үшөө табан жэлэй туршада ябуулагдажа магад. Реформын ашаар нэбтэрүүлэгдэн хубилалтанууд элүүрые хамгаалгын һалбариие эрид хайжаруула, - гэжэ республикын Толгойлогшо хэлэбэ.

Вячеслав Наговицын эмнэлгын городок байгуулаха түсэбтэй хубаалдаа. Республиканска больницын хирургическа болон терапевтескэ корпусуудай барилга хэгдэжэ байна. Республикын хүүгэдэй больницын дэргэдэ неонатальна байра баригдажа эхилжэ юм. Тэрэнэй проектно-сметнэ дансанууд бэлдэгдэнхэй, Россиин Элүүрые хамгаалгын министерство дэмжэнхэй.

Инфекционно больница баһал баригдаха. Республикын Толгойлогшын хэлэхээр, хотын зах газарта табигдаха түсэбтэй.

- Мүнөөдөө проектнэ ажал ябуулагдаана. Гаргашалагдаха мүнгэн зөөриин асуудал шидхэгдэжэ байна. Ямар нэгэ бэлүүлэгдэжэ байһан программа руу гү, али Алас -Дурна ба Забайкалийе хүгжөөлгын тусхай программа оруулха зорилготойгоор энэ проект шэглүүлэгдээ, - гэжэ Вячеслав Владимирович тэмдэглээ.

**Цырегма САМПИЛОВА,
Юрий ЗОНХОВИЙ
фото-зураг.**

Соведэй зүблөөн

"ЭРХИМ ОЛЗЫН ХЭРЭГ ЭРХИЛЭГШЭДЫЕ ДЭМЖЭХЭ"

гэнэн удхатай хөөрэлдөөндэ республикын Правительствын дэргэдэхи олзын хэрэг эрхилэгшэдэй ажал ябуулгы хөгжөөлгөөр Координационнэ Соведэй гэшүүд Правительствын Түрүүлэгшын экономика хөгжэлтын талаар орлошо А.Е.Чепигэй хүтэлбэри доро хабаадажа, гүрэнэй талаһаа мүнгэ зөөрээр туһалха хэмжээнүүдые элирхэйлбэ. "О республиканской целевой программе государственной поддержки и развития малого и среднего предпринимательства в Республике Бурятия на 2008-2014 годы" гэнэн 419-дэхи номерой 2007 оной декабриин 25-да баталагдаһан Буряад Республикын тогтоолтой тааралдуулан, бага олзын хэрэг эрхилэгшэдые гүрэнэй

талаһаа дэмжэн, гаргашынь хубие хааха субсидинуудые дамжуулха тухай асуудалтай РБ-гэй промьшленностиин болон худалдаа наймаанай министрэй орлогшо П.Г.Филатов танилсуулба, мэдүүлгэ оруулаһан предпритинуудые нэрлэбэ.

"Соведэй гэшүүдэй дэмжэлгээр, 11 мэдүүлгээр 158 миллион мүнгэн һомологдохо болобо. Тиин бага олзын хэрэг эрхилэгшэдэй предприти хүгжөөлгэдэ, хүдөө ажахыда, эд зөөри болон хүнүүдые зөөлгын ажахынуудта, ниитын эдэе хоолой эмхинүүдые байгуулагда, барилгада, үйлэдбэридэ мүнгэ зөөри коммерцескэ банкнуудһаа манай Гарантийна жасын хамһалсаһанай аша

туһаар үгтэхэ" гэжэ хоёрдохи асуудалар үгэ хэлэнэн республикын Гарантийна жасын директор И.Г.Трофимова хөөрөбэ.

Дээрэ дурсагдаһан тогтоолой ёһоор микрозаймнуудые олзын хэрэг эрхилэгшэдтэ дамжуулха тухай асуудалар бага олзын хэрэг эрхилэгшэдэй республиканска жасын генеральна директорэй орлогшо И.Б.Труфанова үгэ хэлээ. Жэшэнь, амжалтатай хүдэлдэг "Козлова" ИП-гэй даргын урьһаламжа тухай мэдүүлгы Соведэй гэшүүд гансата дэмжээ, харин уһагүй зобож байдаг Нарин-Асагадай аяншалагшадтай "Степной кочевник" комплексые эрхилдэг "Жассо-Тур" бүлгэмэй эриһэн 1

миллион түхэриг мүнгэн тухай асуудал арсалдаатай байба, гэбэшье һайнаар ажалаа ябуулдаг, аяншалагшадые дээдэ хэмжээндэ угтадаг, Экофорумдо бэлдэжэ байһан асагадайхидые Соведэй гэшүүд мүнгөөр дэмжээ. "Республиканска бюджетһээ 15 миллион түхэриг, харин федеральна бюджетһээ 60 миллион түхэриг олзын хэрэг эрхилэгшэдтэ дамжуулагдаха, гаргашаа бусаадаг, налогой мүнгэ түлэдэг, хүн зоние олоор ажалаар хангадаг этигэлтэй, амжалтатай хүдэлдэг предпритинуудые дэмжэхэбди" гэжэ Александр Евгеньевич Чепик онсолбо.

Бэлигма ОРБОДОЕВА.



Буряадай Правительство: хүгжэлтын шэглэл

АЙМАГАЙ СОНИНУУДАЙ РЕДАКТОРНУУДАЙ УУЛЗАЛГА

ҮНГЭРХЭН ЖЭЛЭЙ ДҮН СОГСОЛОО

Вячеслав Наговицын республикын аймагуудай газетэнүүдэй редакторнуудтай уулзахадаа, үнгэрхэн жэлэй амжалтанууд тухай мэдээсээ.

Үнгэрэгшэ жэл, Толгойлогшын хэлэнээр, юрын бэшэ, хүшэрхэн ажалтай байгаа. Жэшэнь, республикын асари ехэ предприятия - авиазавод удаан сагай болзорто хэрэгсэлнүүдые абажа шадангүй, үйлдбэрийн шэнэ зүйл бүтээгдэжэ ядаа. Үнгэрэгшэ жэлэй дүрбэдэхэ кварталда бүтээлнүүд ашаглагдажа эхилээ.

- Вертолет гаргалгаар 2012 оной түсэб дүүргээгүйбди. Байгша оной нэгдэхэ кварталда бүтээлнүүдээ эльгээжэ эхилээбди, - гэжэ Вячеслав Наговицын мэдээсээ.

Гэр байрын барилгаар яһала амжалтатай. Росси дотор Буряад Республика энэ шэглэлээр 19-дэхэ һуури эзэлнэ. 2007 онтой жэшэбэл, ажалгүйшүүлэй тоо хоёр дахин бага болоо. 2012 ондо 33,4 мянган хүн ажал бэдэржэ бүридэлдэ абтаа. Ажалгүйшүүл 9,3 мянган зон гэжэ бүридхэгдэнэ хаа, мүнөө 5,6 мянга гэжэ тоологдоно. 4,4 мянгаар ажаһуугшадай тоо нэмэгдээ.

- Салин хүлхэнэй дунда жиирэй хэмжүүр хоёр дахин дээшлээ. Хэрбээ 2011 ондо 11 мянган түхэриг абтана гэжэ тоологдодог наа, мүнөө дунда жиирэй 22 мянга гэжэ тоологдоно. Өөдөө болоһомнай эли тобойжо, Россиин Федераци дотор яһала дээгүүр тоодо оронхойбди, - гэжэ республикын Толгойлогшо онсолбо.

Хүдөө ажахын шэглэлээр үргэн үйлдбэри хүгжөөхэ агрохолдингуудые байгуулха болон арадайнгаа хэр үгһаа сахижа байһан заншалта мал үсхэбэрлгэ хүгжөөгдэнэ.

Мяханай үйлдбэрийн асуудал хараада абахадаа, республикын Толгойлогшо 2013 ондо өөһэдүгөө бүрин хангаха шадалтай болохобди гэжэ мэдүүлээ. Мүн саашадаа хари гүрэнүүдтэ мяханай зүйл наймаалагдаха. Энэ болон бэшэшье хүгжэлтын талаар Буряад Республика хари газарһаа инвестици оруулха аргатай болонхой.

- Буряад оромнай дэлхэйн карта дээрэ танимаар болохо ёһотой. Алишье газарнуудта өөрыгөө харуулжа, мэдүүлжэ шадаабди. Ганса Америкэ хүрөөдүйбди. Инвесторнууд бидэниие танидаг, һонирходог болонхой, - гэжэ Вячеслав Наговицын тэмдэглээ.

Инфраструктура болон болбосорон хүгжөөлгын талаар хэлэбэл, Баргажан руу ошодог харгы заһабарилгадажа, байгша оной намар болотор 26 км зай ашагалдала оруулагдаха. Мүн энэл жэлдэ Баргажан голай хүүргэ баригдаха юм.

- Харгы барилгада жэл бүри 2 миллиардһаа дээшэ мүнгэн һомологдоно, жэл бүри 150 хүүргэ заһабарилгана. Багдарин, Захаамин руу харгы баригдаха түсэбтэй. Тэрэнһээ уламжалан, Улаан-Үдэ хотын гурбан аймагуудай хотын түб руу оршодог харгынүүд үргэдхэгдэхэ, - гэжэ В. Наговицын тэмдэглээ.

Республикын Толгойлогшо хүдөөгэй сонинуудай редакторнуудай олон асуудалнуудта харюусаа.

БУРЯАД ОРОНОЙ ХҮН ЗОН КОМПЕНСАЦИ АБАХА АРГАТАЙ

Шэнэ хуулийн ёһоор гэр байрын-коммунальна түлбэрийн нэгэ дүрбэлжэн метрэй хэмжээндэ уһа, зайн гал болон дулаагаар хангалгын хэмжүүр тоологдоно. Энэнь хүтэлбэрилэгшэ эмхин шийдхэбэриһээ дулдыдахагүй.

-Нэгэ хүнэй түлөө норматив доошолуулхадаа, олоной хэрэглэдэг зайн галай түлбэри байгуулагдаа. Саашань счётчигоор тоологдодог байха. Хэмжээнһээ үлүү гараһан гарзые хүтэлбэрилэгшэ эмхи өөһэдөө түлэхэ ёһотой. Энэнь тэдэниие ухаамжалан ажаллахые баадхан һургаха бшуу, - гэжэ Вячеслав Наговицын онсолбо.

Ажаһуугшадай түлбэри хоёр юмэнһээ - тогтоогдоһон тариф болон хэрэглэхэ нормативһаа бүридэнэ. Эдэ хоёр тоо элдэб тээшэнь эрьюулжэ болоно. Һунгалтын эхиндэ зариман норматив дээшлүүлнэ. Түлбэрийн дээшлэнэ, тиихэдэнь норматив доошолуулна. Гэхэ мэтээр зарим аймагай толгойлогшоноор өөрынгөө дураар энээгээр наадана бшуу, - гэжэ толгойлогшо соносхоо.

Мүнөө нормативуудые республикын засаг табидаг болобо. В. Наговицынай хэлэнээр, хараалагдаагүй зөөрийн жасаһаа энэ мүнгэн гаргашалагдаа. Тиимэнһээ декабрь нара соо гэр соохи ниитэ хэрэглэлгын зайн галай эгсэ дээшлэн сэн түлэн зон социальна хамгаалгын эмхи руу хандажа, компенсаци-түлбэри бусаан абаха аргатай болобо.

МИИНТЭ ҮХЭРНҮҮДЫЕ ТАРААХА

Аймагай газетын редактор: "Буряад орондо элинсэгүүдэй сахижа ябаһан номадһаа үхэр мал хүгжөөжэ болохо гү? Хүдөөгэйхидые энэ хэрэгтэ дэмжэхэ арга бии гү, али ганса асари томо холдингнуудые дэмжэхэ түсэбтэй гүт?" - гэжэ Вячеслав Наговицынһаа асуугаа.

- Республика дотор миинтэ үхэрнүүдые тарааха проект ашаглагдажа байна. Арбаад мянган толгой үхэрнүүдые тараажа, мал ажал хүгжөөхэ зорилготойбди. Ехын тоогоор, бидэндэ энэ ажал эрхилхэ оператор хэрэгтэй. Бидэ Петр Лукич Носковтой хара үглөөһөө үхэр тараажа байха аргагүйбди. Тиимэнһээ найн шадалтай ажахынуудые бэдэрнэбди. Тэдээндэ үхэрнүүдые даалгаха хэрэгтэй, - гэжэ республикын Толгойлогшо мэдүүлбэ.

Проектын ёһоор, тэрэ оператор үхэр үсхэбэрлхэ дуратайшуулда үхэр миинтээр тарааха. Тиигэжэ тэдэньерын түрүүшын түлэй бии болоходо, абаһан малаа һөөргэн тушааха, хойто жэлын баһал энэ түсэбөөр ажал ябуулагдаха. Тиигэжэ хүдөөдэ ажал эрхилхэ дуратайшуул өөрын малтай болохо бшуу. Зүүгөөр иимэ ажал эрхилхэ зон дуталдана. Мүнөө Ажалаар хангалгын түбэй бүридэлдэ 5 мянган ажалгүйшүүл абтанхай, харин хүдөө ажахын хүдэлмэри хэхэ 7 мянган зон хэрэгтэй гэшэ.



- Мүнөө сагта хүдөөдэ мал үсхэбэрлхэ ажалша зоние бэдэрнэбди. Ямар нэгэ ажал эрхилхэдэл, хара ажалшад ходо дуталдана, - гэжэ В. Наговицын тэмдэглээ.

Энээнһээ уламжалан, үйлдбэрийн модернизаци хэгдэнэ.

- Үндэр технологиин шэнэ түхээрлэгнүүдые нэбтэрүүлжэ, олон зоние ажалһаа сүлөөлжэ, тэдээндэ ондоо хэрэгтэй мэргэжэл олгуулха шухала, - гэжэ тэмдэглээд, республикын Толгойлогшо номадһаа үхэр мал хүгжөөлгые ехэтэ дэмжэхэ байһанаа мэдүүлээ. - Тиигэжэ үндэр технологиин шэнэ түхээрлэгнүүд үргэн тала дайдагүй газарта эрхилэгдэхэ ёһотой, - гэжэ тэрэ онсолбо.

ҮНШЭН ХЭНЗЭ ҮХИБҮҮДЭЙ БАЙШАН ЯАЖА ҮГЫ ХЭХЭБ?

«Тоонто нютаг: заншал нэргээгдэнэ» гэхэн программа үгы хэгдээгүй, улам хүгжөөгдэнэ, - гэжэ Толгойлогшо тэмдэглээ.

- Энэ программын ёһоор түрүүшын дабаанда гаранхайбди. Мүнөө ажаглан хаража, гэр бүлые үндэһөөрнэ үгы хэжэрхихгүйн түлөө үхибүүдые гэртэнь үлөөхэ гэжэ хүсэ шадалаа нэгэдүүлжэ, ажал эрхилэгдэхэ ёһотой. Хүүгэдэй интернадуудта үхибүүд гэр байрын ажаһуудалай ёһо гуримда һургагданагүй. Үншэн хүүгэдэй гэртэ үхибүүд шала,

амһарта угааха, эдэе шанаха, хубсаһаа угааха аргагүй. Тэдэниие хүдэлүүлжэ болохогүй, гансал эдээлүүлхэ, хангаха аргатай, - гэжэ тэрэ хөөрөбэ.

Энэ асуудал шийдхэһын тула ядуу байдалтай гэр бүлэнүүдые хангаулагдаа эмхи - һургуули байгуулагдаа.

- Гэхэтэй хамта, яаба хээбэшье, үхибүүдые талада үлээхээр бэшэ гэр бүлэнүүд олдожол байдаг. Тиимэнһээ үхибүүдые үргэжэ абаһан айлнуудые бии болгохо ажал ябуулха ёһотойбди. Иимэ гурим байгуулгын шата тухай асуудал хараада абтажа байна, - гэжэ республикын Толгойлогшо мэдээсэбэ.

«Үхибүүдые үргэжэ абаха аргатай гэр бүлэнүүдые бэдэрхэ, бэлдэхэ ажалые үмсын эмхинүүд ябуулжа магад. Тэдэний ажаябуулгын ёһо дүрим зохёогдохо, арга боломжонь шэнжэлэгдээд, һуралсал эрхилэгдэхэ. Тиимэ үмсын эмхинүүдтэ өөһэдэн ээлжээн байгуулагдаха. Үхибүүдые үргэжэ абаһан гэр бүлэдэ найн шанартай ажалын түлөө мүнгэнэй тэдхэмжэ үгтэхэ ёһотой. Иимэ институт байгуулагдаад ажаллажа эхилхэдэнь, үншэн хэнзэнүүдэй байшанууд үгы хэгдэхэ бшуу», - гэхэн ханамжа Вячеслав Наговицын оруулба.

ӨӨНЭДЫН ХЭБЛЭЛ ХЭРЭГТЭЙ

«Захааминай һонинууд» гэхэн газетын ахамад редактор Надежда Гармаевагай

мэдээсэһээр, тэдэний газетэ долоон хоногой нэгэ удаа Улаан-Үдэ хотодо хэблэгдэнэ. Хэдэн үдэр хэблэгдэжэ гараад, уншагшадта хүрэхэ ерэнэ. Энэнь хэблэлэй машинагүй шалтагһаа болоно. Захааминай аймагта дүтэ байдаг аймагууд баһал өөһэдэн хэблэлгүй. Вячеслав Наговицынһаа туһа эрихэдэнь, республикын засаг түрэ энэ хэрэгтэ мүнгэ һомолхо аргагүй хадаа офсетнэ машина худалдан абаад, арендэдэ үгэхэ арга зүбшэгдэхэ. Тиигэжэ дүтын гурбан аймагууд нэгэ һүниндөө газетэ хэблэжэ, үглөөдэртэнь уншагшадта мэдээсэл дурадхаха аргатай болохо зэргэтэй.

ЭРХИМУУД ТЭМДЭГЛЭГДЭЭ

Буряад Республикын Толгойлогшо аймагай эрхим редакторнуудые тэмдэглээ. Үрэ дүнтэй ажал ябуулһанай болон олондо мэдээсэл тараалгада өөрынгөө хубитаяа оруулһанай түлөө Вячеслав Наговицынай баярай бэшэгүүд «Баргузинская правда» газетын ахамад редактор Светлана Степановада, «Удинская новь» гэхэн газетын ахамад редактор Лидия Стрекаловскаяда, «Вести Закамны» газетын ахамад редактор Надежда Гармаевада болон хэблэгшэ Ирина Рандинада барюулагдаа.

Цырегма САМПИЛОВА, Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото-зурагууд.



БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХҮДЭЛМЭРИЙН ТҮСЭБ

Мартын 18-22

I. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ЗҮБЛЭЛЭЙ ЗҮБЛӨӨН
21.03 10.00 Бага танхим

II. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ТҮРҮҮЛЭГШЫН УЯЛГАНУУДЫЕ ДҮҮРГЭГШЭ А.С.КОРЕНЕВОЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ТҮСЭБЛЭЛГЫН ЗҮБЛӨӨН
18.03 11.00 Бага танхим

III. БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ АППАРАДАЙ ХҮТЭЛБЭРИЛЭГШЭ В.Б.ЭРДЫНЕЕВЭЙ ДЭРГЭДЭ ҮНГЭРГЭГДЭХЭ ХҮДЭЛМЭРИЙН ЗҮБЛӨӨНҮҮД
18.03 13.30 Бага танхим

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН АРАДАЙ ХУРАЛАЙ ХОРООНУУДАТ Буряад Республикын Арадай Хуралай Бюджетэй, налогуудай болон сан жасын талаар хороон (түрүүлэгшэнь Ц.Э.Доржиев)
"Буряад Республикада бюджетүүд хоорондын харилсаанууд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
20.03 10.00 каб.235

Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.С.Скосырская)
Хүдөө нютагуудай ахалагшанар тухай
19.03 15.00 каб.323

Буряад Республикын Арадай Хуралай Газарай асуудалнуудай, аграрна политикын болон эд хэрэглэгын дэлгүүрэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.А.Павлов)

"Газар тухай" Буряад Республикын Хуулийн 6-дахи статьяда хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
18.03 14.00 каб.119

"Буряад Республикын дэбисхэр дээрэ этилэй спирт, архиин болон спирттэй продукци үйлэдбэрилгэ болон найма-алалгыг хууляар гуримшуулгын зарим асуудалнууд тухай" Буряад Республикын хуули бээлүүлгын ябаса тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэлгэ тухай
19.03 10.00 каб.119

"Хүдөө ажыхын газарнуудые гүрэнэй кадастрта оруулалгын дүнгүүд тухай" асуудалаар "дүхэриг шэрээдэ" бэлдэлгэ тухай
20.03 10.00 каб.119

Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон (түрүүлэгшэнь А.Т.Стопичев)

1. "Россиин Федерацида эрхэтэдэй элүүрые хамгаалгын юрэнхы дүримүүд тухай" федеральна хуулийн абтаһан ушараар Россиин Федерациин зарим хуули ёһоной актнуудта хубилалтануудые оруулха тухай" 217151-6 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай

2. "Ветеранууд тухай" федеральна хуулида хубилалта оруулха тухай" 208161-6 дугаарай федеральна хуулийн түлэб тухай (Карибай хөморолой үедэ "Анадырь" дайшалхы ябуулгада хабаадаһан эрхэтэдые байлдаануудай ветерануудай бүлэгтэ оруулха тухай)
18.03 14.30, 15.00 каб.218

"Буряад Республикада Элүүрые хамгаалгын һалбари тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
19.03 10.30 каб.218

Буряад Республикын Арадай Хуралай ээлжэтэ гушан гурбадахи сессиин хэлсэлгэдэ табигдаха асуудалнууд тухай
21.03 14.00 каб.218



Буряад Республикын Арадай Хуралай Экономическа политикын, байгаалин нөөсөнүүдые ашаглалгын болон оршон тойронхые хамгаалгын талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Г.Ирильдеев)

"Буряад Республикын гүрэнэй зөөри зонхилолгын юрэнхы дүримүүд тухай" Буряад Республикын Хуулида хубилалтануудые оруулха тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
21.03 14.00 каб.211

"Эрхэтэдэй хубингаа хэрэглэмжэдэ модо бэлдэлгын дүрим болон хэмжээнүүд тухай" Буряад Республикын хуулийн түлэб тухай
22.03 10.00 каб.211

IV. "ДҮХЭРИГ ШЭРЭЭНҮҮД" Буряад Республикын Арадай Хуралай Регионууд хоорондын холбоонуудай, үндэһэ яһатанай асуудалнуудай,

залуушуулай политикын, нийтын болон шажан мүргэлэй нэгэдэлнүүдэй талаар хороон (түрүүлэгшэнь В.Р.Булдаев)

"Буряад Республикын Арадай Хуралда түлөөлэгдэһэн политическэ партинуудай ажаябуулгыг региональна телеканал болон радиогоор адли тэгшээр харуулха найдүүлганууд тухай" Буряад Республикын Хуули бээлүүлгын ябаса тухай
21.03 14.00 Бага танхим

V. ЭРХЭТЭДЫЕ ХҮЛЭЭН АБАЛГА А.Т.Стопичев – Буряад Республикын Арадай Хуралай Социальна политикын талаар хороон
19.03 14.00-17.00 каб.118/218

А.С.Скосырская – Буряад Республикын Арадай Хуралай Гүрэнэй байгуулалтын, нютагай өөһэдэн хүтэлбэрийн, хуули ёһоной болон гүрэнэй албанай асуудалнуудай талаар хорооной түрүүлэгшэ
20.03 14.00-17.00 каб.118/323

"АЯЛГАТА ҺАЙХАН БУРЯАД-МОНГОЛ ХЭЛЭМНИ"

Хүүгэдэй, залуушуулай уран шүлэгэй наадан тухай

2003 ондо үнгэрһэн Намжил Нимбуевай нэрэмжэтэ Уласхоорондын шүлэгшэдэй нааданда илажа, «Хас эрдэни алим» шагналда, Дэлхэйн буряадуудай «Алтаргана-2012» нааданай алтан шагналда хүртэһэн уран шүлэгшэ, Монголой Уран зохёолшодой холбооной гэшүүн Хэнтэйн Батхуугай нэрэмжэтэ «Аялгата һайхан буряад-монгол хэлэмни» гэһэн бүгэдэ Буряадай уран шүлэгшэ хүүгэд болон залуушуулай дунда наадан үнгэрхөөр хараалагдана.

Нааданай зорилго гэбэл:

1. Буряад арадай дундаһаа абьяас бэлигтэй, дэлхэйдэ нэрэтэй олон зохёолшод урган гараха бэээ гэһэн найдал - нааданай гол зорилго. Мүнөө энэ сагта алдартай солотой ахамд зохё-

олшодойнгоо носоһон уран зохёолой арюун гал гуламтые улам дээшэнэ үргэн бадараажа, хойноһоон ябаһан залуу үедөө үлээхэ шухала харюусалга бидэндэ ерээд байна.

2. Ямарханшые улас түрын уран

шүлэгшын ядарбал, тэрэнтэй хамта арад зонийн ядардаг юм гэжэ нэгэ гүрэнэй алдар нэрэтэй толгойлогшо хэлэһэн байдаг. Энэ үгые ухаандаа һайнаар сэгнэжэ үзэхэдэ, уран зохёол, уран шүлэг болобол арад түмэнэй уураг тархые, ухаан бодолые сэсэн болгон хүгжөөжэ байдаг ушартай юм.

3. Оршон үедэ буряад хэлэ, буряад ёһо эаншалнуудаа, буряад соёлоо, урлалаа, буряад уран зохёолоо хүгжөөжэ, хүүгэд, залуушуулаа урмашуулан, тэдэнээ дэмжэжэ һургаха хэрэгтэ бүхы хүсэ шадалаа зориулжа ажаллаха саг ерээ.

4. Хүүгэд, залуушуулай дунда эмхидхэн ябуулха «Аялгата һайхан буряад-монгол хэлэмни» гэһэн уран шүлэгэй нааданай үндэһэн зорилго гэбэл, иимэ байна.

ЗАРЛАЛ (СОНОСХОЛ)

- 2013 оной гурбадугаар нарын 31 болотор шэлэн абалгын болзор соо энэ урилдаан-нааданда оролсохоёо һанаашад эхэ хэлэн, эхэ орон, тоонто нютаг, буряад ёһо заншалнууд тухай бэшэһэн бүтээнүүддээ доро үгтэһэн хаягаар эльгээжэ;

- Наадан «һургуулинуудай һурагшадай хоорондо» болон «Оюутадай хоорондо» гэһэн хоёр хэһэгтэ хубаарна.

- Эрхим дээдэ шан (Гран-при): алтан медаль, дээдэ зэргын үнэмшэлгэ (Диплом), мүнгэн шан.

- Нэгэдэхи һуури (шан): алтан медаль, нэгэдүгээр зэргын үнэмшэлгэ, мүнгэн шан.

- Хоёрдохи һуури (шан): мүнгэн медаль, хоёрдугаар зэргын үнэмшэлтэ, мүнгэн шан.

- Гурбадахи һуури (шан): хүрэл медаль, гурбадугаар зэргын үнэмшэлгэ, мүнгэн шан.

Нааданда хабаадажа, урилдаанда оролсоһон 30 хүүгэд болон оюутада Баярай бэшэгүүд барюулагдаха.

Хэнтэйн Батхуугай «АЯЛГАТА ҺАЙХАН БУРЯАД-МОНГОЛ ХЭЛЭМНИ» гаршагтай номтой танилсалга апрелин 11-дэ Буряад Республикын Үндэһэтэнэй номой санда хараалагдана. Эндэ урилдаанай илагшадта шангууд барюулагдаха.

Урилдаанда хабаадаха шэлэн абалгада бүтээнүүддээ иимэ электрон хаягаар эльгээжэ гэбэл: Rigzema52@mail.ru.





БУРЯАД ҮХЭР АЛИШЬЕ ТАЛААРАА ЕРҮҮЛНҮҮДЬЭЭ ДЭЭРЭ



1917 оной Хубисхалай урда тээ эрхим баяшуул мянгаад толгой үхэртэй байһан гэжэ мэдээжэ. Юундэ мүнөө үедэ тиимэ айлнууд бии болоногүйб гэхэдэ, буряад үүлтэрэй шэрхи үхэр үгы болошонхой. Орондонь ерүүл үүлтэрэй үхэрнүүдые, ехэнхидээ симментал болон герфорднуудые үсхэбэрилнэбди. Тиихэдээ нэгэ айл ехэдээл һаа арбан лэ толгой үхэр барина – тэдэниие олоор тэжээхэдэ, гаргашань хүшэрхөөр бэшэ ехэ юм.

Байгаалида бэлшээрин болон байрын гээд хоёр лэ янзын мал ажахы бии. Эдэ мал ажахын соёлой "уурхайнууд" - Монгол ба Англи. Монгол. Огсом, шэрүүн, гэнтэ шарайгаа хубилдаг уларилтай, уһан далайһаа холо, нимгэн хурьһэтэй газарай тэг дунда ажаһуудаг монгол угсаатан бэлшээрин соёлто малай "уурхай" болоно.

Англи. Нэгэ жэгдэ дулаан уларилтай, зузаан хурьһэтэй аад, бага газартай, уһан далайн тэг дунда ажаһуудаг англи угсаатан байрын гү, али хуһамагай соёлто малай "уурхай" болоно.

Бэлшээрин соёлжоһон мал абаад үзэе. Тойроод байһан байгаалиһаа боложо, бэлшээрин мал шамбай шанга бээтэй, даарадаггүй, халуудадаггүй, үбшэндэ ехээр нэрбэгдэдэггүй, бэээр багахан, түлдөө мээхэй, гаргаша багатай, хоолоо өөрөө бэдэржэ олодог, шанар һайтай һү мяхатай, дотор ба гадар ехэ өөхтэй, зузаан арһатай, үдхэн нооһотой. Тиин бага харууһатай хадань, нэгэ ажалша бэрхэ айл мянгаад толгой үхэр барижа шадаха.

Байрын гү, али хуһамагай соёлжоһон мал. Хуһамаг соо түхэрээн жэлэй туршада хаалгатай байдаг. Хоолынь хүн бэлдэжэ, амандань асаржа үгэдэг. Энэ ушарһаа иимэ үхэрые олоор барихань хэсүү, харууһанай гаргаша аргагүй ехэ. Тэдэниие үсөөнөөр хорой, дулаан байра соо хаажэ баридаг хадань, бэээр томол хаань һайн, мүн зан абаринь ехэ номгон байха ёһотой. Түхэрээн жэл соо хаалгатай, уятай байгаа хадаа, түрэмсөөрөө тарюулжа, аргалуулжа эхилдэг. Бүхэли үдэр хүнэй харууһан доро байжа, бэлэн юумэндэ нурашаһан тула амидаралай, түлэйнгөө түлөө һанаагаа зободоггүй, нойто хүйтэнһөө болон арьяатанһаа бээ аршалхые оролдодоггүй – эдэ бүгэдые эзэмни хуу зохионо ааб даа гэнэн шэнги. Нэгэ толгой малай үйлдбэрийн бүтээл (һүн, мяхан гэхэ мэтэ) ехэшье һаа, шанарынь муу. Газар багатай аад, һайн хурьһэтэй, зөөлэн уларилтай энэ нютагай зон байрын мал үсхэбэрилхэ баатай болоно.

БУРЯАДАЙ НЮТАГТА БОДО МАЛ ҮСХЭБЭРИЛГЫН САСУУЛГА

Үндэһэн буряад бодо мал	Симментал үүлтэрэй байрын бодо мал
Арад зоной бии болгоһон үүлтэр. Мүнөө байгаалида үгы болоо гэжэ тоологдодог.	Швейцарида энэ үүлтэрэй үхэр бии болгогдоо. Буряадтамнай ехэ дэлгэрэнхэй.
Амидын шэгнүүр Үнээнэй дунда зэргын жэн (шэгнүүр) – 260,2 кг. Хугасаа 167-372 кг.	Амидын шэгнүүр Үнээнэй дунда зэргын жэн (шэгнүүр) – 493 кг.
Бэлшээд таргалалгын арга ба улаа мяханай жэн (убойный вес) Буряад үхэрэй бэлшээд таргалалгын арга ехэ һайн. Сар юрэ түхэрээн үдэр бэлшээд ябахандаа, дунда зэргын бэлшээри дээрэ зунай туршада дабхар хоол эдингүй үдэрэй 670-951 грамм нэмэнэ.	Бэлшээд таргалалгын арга ба улаа мяханай жэн (убойный вес) Симментал үхэрэй бэлшээд таргалалгын өөдөггүй бага. Үдэрэй 1000 грамм нэмүүлхын тула һайн гэгшээр шахаха, ехэ бардамаар эдеэлүүлхэ хэрэгтэй. Үдэрэй 8,2 хоолой хэмжүүр (эдеэнэй сэнэг). Буйлуулагдадаг уураг – 700 грамм.
Амидын шэгнүүр - 320-410 кг. Ганса мяхан 189-202 кг. Өөхэн – 12,8-19,9 кг. Улаа мяханай хуби – 52,6-54,3 %.	Амидын шэгнүүр - 350 кг. Ганса мяхан - 157,5 кг. Өөхэн – 4,8 кг. Улаа мяханай хуби – 44 %.
һаали Үбэлдөө дунда зэргын 250-260 килограмм шэгнүүртэй үнээн юрын бэлшээри дээрэ бэлшээд үбэлзэнэ.	һаали Үбэлдөө үнээд дунда зэргын 500 килограмм шэгнүүртэй, дулаан байра соо байдаг.
Үдэрэй дунда зэргын: Хоолой хэмжүүр – 3,7-3,8 кг. Буйлуулагдадаг уураг (белок) – 240-242 грамм. Эдихэ хоолынь тон бага. Нэгэ үнээнэй һаали – 300 үдэрэй 950 килограмм хүн.	Үдэрэй дунда зэргын: Хоолой хэмжүүр – 10,6 кг. Буйлуулагдадаг уураг (белок) – 1060 грамм дүүрэн эдинэ. Нэгэ үнээнэй һаали, хаалгагдадаг 300 үдэрэй дунда зэргын 2297 кг. Үдэрэй - 7,6 кг.
Үдэрэй 3,2 кг. Һайнаар нэмэлтэ эдэе эдюулхэдэ, жэлэй һаалинь 2000 килограмм болотор дээшлэдэг, үдэрэй - 6,7 килограмм хүн гарадаг (30 толгой үхэрһөө дээшые нэгэ айл дабхар эдеэлүүлжэ шадахагүй). Һүнэй тоһолиг – 4,0-6,0 %. Үнэн дээрээ тоһолигын ехэ, юундэб гэхэдэ, һүүлшын үлэһэн һуеын тугалын хүхэдэг.	Һүнэй тоһолиг – 3,68%.
Тоһолигын 2% болгоходо, дунда зэргын һаалинь 4500 килограммда хүрэнэ. Һүнэй үдхэниинь жэжэ бодосуудай элбэгынь гэршлэнэ, энэ хадаа шанар һайтай сыр болодог.	Тоһолигын 2% болгоходо, дунда зэргын һаалинь 4226 килограмм болоно.
"Буряад үхэр дутуу дундатайшье һаа (бэээр бага, зарим нэгэ махабад бэеын дутуу-тай, һүнэй һаали багатай), ехэ һайн шэнжэ шанарынь олон. Энэниинь голонгуй, хараада абаха хэрэгтэй: нютагай газар уһанда, байгаалида нягта таарадаг, эдихэ хоолдоо болон байдалда боро, энхэ бүхэ бээтэй, арьяатанһаа айхагүй түргэн дошхон зантай, түргөөр таргалдаг, шанар һайтай мяхатай, тоһолигоор ехэ һүтэй", – гэжэ М.Н.Балков, хүдөө ажахын эрдэмэй дид, эрдэмтэ-үг һайжаруулагша бэшэһэн байдаг.	Симменталнууд – томо бээтэй, мяха-һүнэй үүлтэрэй үхэрнүүд.
1 килограмм амиды шэгнүүртээ буряад үхэр 5,8 килограмм бүхы хамаг бүтээл үгэдэг. Эршэ хүсэниинь - 1 кг мяхан - 12041 кДж.	Нэгэ килограмм амидын шэгнүүртэй симментал үхэр 4,6 килограмм бүхы хамаг бүтээл үгэдэг. Эршэ хүсөөрөө - 1 килограмм мяхан - 8420 кДж.
Үсхэбэрийн гаргаша Жэлдээ 1 толгойдо оройдоол 800 -1400 түхэриг хэрэгтэй. Ондоо шэнжэ шанарнуудын дууһан шэнжэлэгдэдүй.	Үсхэбэрийн гаргаша Жэлдээ 1 толгойдо 7000-16000 түхэриг хэрэгтэй.

Хэр уһаа хойшо дэлхэйн арадууд ажахыгаа оршон байгаалидаа тааруулан эмхидхэдэг. Харин мүнөөнэймнай зон урданай юумэн ула болоо гэлдээд, байгаалидаа огто таарахагүй ажал эрхилжэ, оршон тойронхиёо бузарлана. Энэмнай нэгэтэл толгой дээрэмнай буужа ерэхэл даа.

Баруун Европын мантан томо малда хорхойтоод, нилээд ехэ мүнгэ гаргашалжа, түбинин нүгөө захиһаа наашан асаржа, хүдөө ажахыда хубисхал хэжэрхизэмнай гэлдээд, малшадта үсхэбэрилүүлжэ, тэдэниие зобооно. Энээнһээ арадай ажабайдал һайжархаһаа байтагай ехэ гарзада ороһониинь эли.

Хэды болотор үндэһэн малаа, хэлэ бэшэгээ, ёһо заншалаа, соёлоо голоод, ондоо хүнэй ажал хэрэг, соёл заншал гоёшоожо ябаха гээшэбибди?! Ондоо ара-

дай ажал хээд, хоолойгоо тэжээжэ, хүнэй тухай хүн боложо шадахагүйбди – байгаалимнай "зүбшөөхөгүй". Өөрынгөө онсо ажал хэнһээшье дээрээр хэжэ шададаг болоогүй сагтаа үе наһан соогоо өөдөлхөгүйбди.

Үнэн дээрээ ажаһууг-шадимнай 10-30 процентнь хүдөө ажахыдаа хүдэлөөд, бэшэ зоноо ажалаар хангажа, эдеэлүүлжэ, хубсалуулжа шадаха аргатай. Тиигэхын тула хүдөө ажахыдамнай заабол ехэнхи голын бэлшээрин мал байха ёһотой. Энээн тухай "Газараа яагаад эдлэхэб" гэнэн бэшэг үгүүлэл соо хэлэгдэнхэй.

Үлээшэ 70-90 процентнь мал ажахын үйлдбэрийн бүтээлые буйлуулан зөөри болгодог үйлдбэри зохиожо, дэлгүүрэй бараан болгоод, тэрэнэе холо ойро суурхуулжа, хамбы эмхидхэжэ, наймаалха мурөө бэ-

дэрхэ ёһотой. Шанар һайтай бараа үйлдбэрилдэг дэлхэйн эгээл түрүү үйлдбэри эмхидхэжэ шухала. Гансал бэлшээрин мал шанар һайтай, сэбэр, муу холисогүй бүтээл үгэжэ шадаха. Энээндэл гол анхаралаа хандуулха шухала.

Засаг зургаамнай арад зоной мүнгэн зөөрийн ехэнхи хубие буряадайнгаа үндэһэн мал хүгжөөлгэдэ, бэлшээрин малай шэнэ үүлтэр бии болгохо хэрэгтэ, мал ажахын бүтээл болбосоруулдаг үйлдбэрийн барилгада шэглүүлхэ уялгатай.

Энэ жэшэн сасуулга юу элирүүлэн тодруулнаб гэхэдэ:
* нэгэдэхээр, үндэһэн буряад үхэр нютагтаа ямаршье үүлтэртэ үхэрһөө нураггүй үлүү дээрэ;
* хоёрдохөөр, нютагай малай ашаар хэды дахин бага, хямда мүнгөөр ажабайдал

эмхидхэгдэхэ, алмалта хэгдэхэ ба байгаали бузарлагдахагүй;
* гурбадахаяр, үндэһэн малай уг шуһан хадаа, юунһээшье үлүү, хамагһаа сэнтэй амидаралай баялиг болоно.

Хэдэн мянган жэлдэ элинсэг хулинсагуудайнгаа үсхэбэрилжэ, хаража байһан үхэр голоод, үгы хэжэрхэд байһаннай - амаргүй ехэ алдуу, нүгэл. Энэ нүгэлөө сагааруулаагүйдөө, буряад үхэрһөө һөөргэн бии болгоогүйдөө, табан хушуун малаа, мүн ортоной оро һэргээгээгүйдөө бидэ хэзээдэшье өөдөлхөгүйбди.

Тиимэһээ засаг зургаамнайшье, арад зомнайшье энэ асуудалда онсо анхарал хандуулха ёһотой.

Булад НАСАНАЙ.

«Буряад үнэндэ» хэблэгдэһэнэй һүүлээр

"ХАРЮУГҮЙ АСУУДАЛНУУДА" ХАРЮУ

Бастуевич, тандаа Басаевич харюусанам. Буряад үүлтэрэй мал тухай бэшэ - Буряад зоной хэлэн тухай бэшэг, Булад, тандаа бэшэнэб. Улайха сайха Уладые мүнөө олохогүйт, Үндэһэн ажалаа эрхилхэ Ухаатаншье байхагүй гэнэ гүт?

Хүн гээшэмнай болёо, Хубияал харадаг болоо, Капитализмые олоо.

Санаартан маниие абархагүй, Соёлой һалбари туһалхагүй, Сангай ордоншье бирахагүй. Үгы!
Юундэ?
ЮНЭСКО һая эндэ, 2002 ондо, Шэнжэлэл хэһэнэйнгээ удаа Шэрүүн иимэ дун гаргаа хэмнай даа:
«Буряад хэлэн - Хосоржо эхилхэн хэлэн». Хоёрхон лэ үеын үнгэрхэн хойно Хүбүүхэн эсэгэнэ асууха гэнэ:

«Абамни, Ямар яһатан эндэмни, Улаан-Үдэ хотодомни, Урдань һуудаг байһан юм?».
Хүбүүхэн иимэ харюу дуулаха:
«Буряад хэлэн дээрэ хөөрлэдэдэг хүнүүд Урда сагта эндэ һууһан юм ха».

Бастуевич, Басаевичай ханаагаар, Буряад хэлые, Бүдэржэ ябаһан буряадуудые Иимэшүү хэмжээн абарха:

Буряад ороной Бүхы һургуулинуудта Субботын үдэрые Сум хэшээлнүүдһээ сүлөөлхэ.
Тиин тэрэ үдэртэ Буряад хэлэнэй Хэшээл заатагүй хэхэ - Бултанда бэшэ, Буряад зоной үхибүүдтэ.
Бусад яһатаниие баалажа болохогүй, һайн дураараа ерээшэдые хорихогүй.

Хэдэн урагшаа һанаатай хубүүднай бираагүй, Хэдэн ехэ «мероприятинууд» туһалаагүй, Хэдэн ехэ соёл һалбарал абараагүй, Хэдэн ехэ эрдэм шэнжэлэл шадаагүй - Хэлээ мэдэхгүй багашуулнай болоһоор, Хэлээ алдаһан залуушуулнай олошорһоор.

Басаа ВАЛЕРА зандааб.



«Сагаа алха-2013» найндэрэй дүнгүүд

Цыбан БАЗАРОВ: «НЮТАГААРХИДАА ДЭМЖЭХЭ, БЭЕ БЭЕДЭЭ ТУҢАЛХА ГЭХЭ ГҮ, АЛИ ХЭБЭД НОМХОН ХЭЖЭНГЭМНАЙ ХЭЗЭЭШ МАНАЙ ЗҮРХЭН СОО...»

(Үргэлжлэл. Эхинийн 1-дэхи нюурта).

Ажалаараа шалгархан директор, “Хэжэнгэ” эблэлэй түрүүлэгшэ Ц.Б-Д.Базаровай хүсэл оролдолгоор, бэлиг талаангаар суг хүдэлдэг коллективэйнь, нютагаархидайнь зохёохы ажал, хани харилсаан хайн ажал хэрэгүүдээр эдэбхижээ гэжэ онсолон тэмдэглэхээр. “Буряад үнэнэймнай” соносхохон “Буряадай түрүү хүнүүд” гэхэн конкурсын лауреат (авторынь – манай штатнабэш корреспондент, эндэ техникумдэ ажаллахан В.Д.Зориктуев) болохон байна. Харин үнгэрэн 2012 оной апрель нара соо “За заслуги перед Отечеством” гэхэн орденой II шатын медальда хүртэһэн аша габьяатай директортэй, “Хэжэнгэ” эблэлэй түрүүлэгшэтэй хаяхан бидэ уулзажа, арадай найндэрэй хүндэлэлдэ ябуулагдаһан аша үрэтэй ажал хэрэгүүд тухайнь хөөрөлдэһэн байнабди. Сагаан харын найндэрэй түгэсхэлдэ мартын тэнгээр Улаан-Үдэдэ эмхидхэгдэһэн хэжэнгынхидэй анха түрүүшын спартакиада тухай тодорхойгоор хөөрзбэ. Нонин, гүн удхатай хөөрөөниинь уншагдайманай анхаралда.

Сагаалганай түрүүшын үдэр 40 гаран бүлэг нютагаархиднай хэбэд номхон Хэжэнгэдэ айлшалжа, найндэрэй баяр ёһололдо, концерт наадаанда, ёохорой конкурсо хэбаадажа, Улаан-Үдээ сэдхэл дүүрэн бусаба. Үнгэрэн жэлдэ дүрбэн эрдэмэй доктортой болобобди. Тэдэмнай хэд бэ гэхэдэ, фило-софиин эрдэмэй доктор Энхэ Чимитович Дарибазарон, техникын эрдэмэй доктор Балдан Дашиевич Цыдыпов, педагогикын эрдэмэй доктор Соном Цыденович Содномов, физико-математикын доктор Баир Батуевич Дамдинов гэгшэд болоно. Улаан-Үдэһе ошоһон артистарнай бэлигээ гэршэлээ. “Кристаллай” директор В.Н.Михайловай уда-ридалга доро ошоһон мэдээжэ уран бэлигтэн, артистнар - оперноһоо Тогмит Танхаев, Эрдэни Батсүх, бурдрамаһаа Бэлигто Дамбаев, Баяр Бадмаев, хайхан хоолойтой залуушуул Содном, Надежда Доржиевтан, Баярма Лайдапова, Дельфин нааданай мүнгэн медалиин лауреат, оюутан Дина Санданова, “Урагшаа” студиин солист Алексей Михайлов, бусад найндэрэй концертдэ хэбаадаба. Искусствын колледжын Оюна Доржиева найруулгынь бэлдээ.

Нютагаа суурхуулан зон олон даа. Багша Цырен-Долгор Бадмацыренова – «Үнэнэй» конкурсын (“Гауэсээн хатан-2012”) лауреат болоо. Виктор Тыпхеев – Улаан-Үдын эгээл эрхим полицейский (ППС-эй онсо таһаг). Булат Цырендоржиевич Базаров – РФ-гэй эхин мэргэжэлтэ эрдэм нуралсалай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ... Хэ-

жэнгээ суурхуулан мэдээжэ зон – хирург, республикын арадай врач Галан Гунзынов, ВСГУТУ-гай багша Баин Шаралдаев, республикын дээдын зургаанда ажаллаһан Палан Хоржиров, бусад бэлигтэй хүнүүд делегацида ябалсаа.

- Анха түрүүшынхиде амжалтатой үнгэрэн Улаан-Үдынгөө спартакиада тухай, мүн нютаг нютагай бэрхэ бэрхэ старостанууд тухайгаа хөөрэт даа.

Худан, Хэжэнгын голоор ажаһуудаг байһан, мүнөө ниислэл хотоёо ерэнэн зонингоо анха түрүүшын спартакиада мартын 15-да (түгэсхэлэй шатанууд) 5 ондо ондоо зүйлөөр, нэрлэбэл, волейболоор, канат таталгаар, теннисээр, дартсаар, шатараар 12 командаар мурьсэн үнгэргөөбди. Додо-Худан, Хэжэнгэ нютагаархид 2 командаар, харин могосохойхид 3 командаар ана-мана мурьсэбэ. Старостанууд Цыпил Цыренова (Загата), Светлана Дрыганова (Хөөрхэ), Жибзема Цыбикжапова (Ородой-Адаг), Бутидма Цыреторова (Эдэрмэг), Баян-Далай Галсанов (Могсохон), Лхамажаб Цыбикова (Чисаан), Бутидма Ринчиндоржиева (Үлзтэ) ехэ оролдолго гаргаба. Хэжэнгэ ошоходомнай, спонсорнууд - В.В.Сергеев микроавтобус түлишэтэйгээр үгөө, тийхэдэ Арадай Хуралай депутат Ц.Э.Доржиев баһа нэгэ микроавтобусоор туһалба. Мурьсөөнүүдтэ мүнгэ зөөрээр туһалһан хүнүүдэй дунда Г.Д.Гунзыновые, Чой-Доржо ламые, уран зохёолшо Цырен Галановай басаган, Улаан-Үдын 2-дохи поликлиникын ахамад врач С.Ц.Доржиевае, бусад нютагаархидые нэрлэхээр. Мурьсөөнүүдые эмхидхэлгэдэ М.Б.Митыпов (теннис), Х.С.Гармажапов (шатар), Е.Г.Батомункуев (волейбол), Б.Ш.Мункуев (дартс), Хэжэнгын командануудые бэлдэһэн Д.С.Санжимитыпов, Б.Д.Баяртуев гэгшэд хүсэл оролдолгоо зорюулаа. Спартакиадын нээлгын ёһололдо республикын, нютагай урдаа хараха хүн, республикын, аймагай мэдээжэ ударидагша ябаһан Д.Р.Банзаргашеев, республикын арадай артист Г-Н.Ц.Гунзынов хэбаадаба. В.Р.Адвокатов өөрынгөө зүгһөө нэрэтэ шангуудаа баржулаа.

Спартакиадын дүнгөөр I хуурида загатынхид, II хуурида-могохойхид, харин III хуурида эдэрмэгэйхид гараһан байна. Дамжуулгын кубок абаһан загатынхидай нэрэ энэ кубок дээрэ бэшгэдээ, жэлһээ жэлдэ эмхидхэгдэхэ Сагаалганай спартакиада дээрэ эрхимэй эрхим командада дамжуулагдаха юм. Байгша ондо энэ спартакиадаманай 200 гаран хүн хэбаадаа. Саашадаа бүри олоороо хэбаадыт гэжэ уряалнабди.

- Түрэл тоонто нютагаархидтаа, уншагшадтаманай юу хүсэхэ байнабта?

Нютагаархидтаа, түрэл тоонтынхидоо дэмжэхэ, бэлиг талаангынь үргэхэ, танилсаха, тиин бэе бэедэ саашадаашье туһалха гэхэн үүргэтэй “Хэжэнгэ” эблэлдээ, ажалдань булта эбтэйгээр хэбаадахыетнай уринаб. “Хэбэд номхон Хэжэнгэмнай хэзээш манай зүрхэн соо...” Эблэлэйманай ажалда Россиин габьяата артист Д.Н.Сультимов, урагшаа ханаатай нютагаархиднай Э.Г.Сангадиев, С.Ц.Содномов, С.Г.Доржиева, бусад нүхэднай эдэбхитэй хэбаадана. Шэнээр хунгагдаһан



Ц.Б-Д. Базаров Хаян Сандаковиче амаршална



«Хэжэнгэ» эблэлэй эдэбхитэй спортсменүүд



Хэжэнгын ёохор хүхюутэй

эблэлэйманай түрүүлэгшэ (5 жэл миний түрүүлэгшээр хунгагдаһаарни үнгэрбэ) Советтээе бүри хайнаар хүдэлхэн болтогой! Хойто жэл Улаан-Үдэдөө “Сагаа алха” гэхэн Сагаан харынгаа найндэр ниислэл хотодо ажаһуудаг хэжэнгынхид тэмдэглэхэбди. Булта элүүр энхэ, эбтэй зетэй, амгалан тэнюун, ажалдаа амжалтатой, ажабайдалдаа жаргалтай ажаһуухамнай болтогой!

Бэлигма ОРБОДОВА хөөрөлдөө хэбэ. Бутидма ЦЫРЕТОВОГАЙ фото.



Ажалай ветеранууд урматай: Л.Ч.Генинова, С.Б.Найданова



Георгий Цыренович ДАШАБЫЛОВАЙ 75 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

НАЙМАН МҮРТЭЙ НАЯН ШҮЛЭГ

(Үргэлжлэл. Эхинийн февральин 7-ой, 14-эй, 21-эй, мартын 14-эй дугаарнуудта).

Хабар ерэхэ, талаш жэргэхэ, Харахаб бүгэды

ондоо нюдөөр. Хамаг юумэн дахин нэргэхэ, Харин, би яахабиб, юрэдөө?

67.

Сэлэнгэ мурэнөөр эбхэржэ, Сэнхир Байгалдаа ороноб. Түнхэн нютагаар дэбхэржэ, Мүнхэ-һарьдагтаа зориноб. Үндэр гүнзэги хоёрто Үнэн үнэн тэгүүлһэн Уран шүлэгшын сэдхэлһээ Уян сэхэ юун бииб?

68.

һарын мүнгэн һиихэ һарбайжа шамдаа үгэнэйб. һанаан сэдхэлдэш гиихэ һайхан шүлэг бэшэйб. һарбайжа минии хүрэхэ һарашье үүлэндэ хоргодобо. Түлэг зүрхыеш хүдэлгэхэ Шүлэг мүнөө хожомдобо.

69.

Эрэ хонгор эдирхэг наһан, Эртын хюруу,

үглөөнэй наран...

Энэл бударба түрүүшын саһан, Эрһен бусабагүй тэрэхэн хаһам.

70.

Эдир, дундуур, үбгэн – Энэл гурбан наһамни Заяанай түүдэг тойроод, Забилан һуугаад зугаалнал.

Ээ даа, гүйдэлөөр түргэн Эртын тэрэ хаһамни Дундуур үндэр хоёроо Дураяа гутан хараанал.

71.

Дайралдаһан лэ юумэ эдинхаар, Дааража үлдөөшэш дээрэ. Гажуу нэгэнтэй нүхэсэнхаар, Гансааран ябаашаш дээрэ.

72.

Хүбэлзэгшэ үүлэнэй тээ дээхэнүүр, Хүхэрэгшэ тэнгэрийн тээ доохонуур Ниидэжэ ябадаг сагшни

үнгэрөө, Шиидэжэ газарта буухашни үлөө.

Борохон юрьеэтэй энэ наһанда Болдогтой зүргэнүүд олон бии.

Болзортой үгтэһэн нэгэ наһанда Бодолтой тэмсэхэ арга бии.

73.

Наһан соогоо мэхын эзэн, Наран доро һүүдэр бэдэрээш. Шуран бэрхэб гэжэ эрмэлзэн, Шуһа, хүлһэш уужа нэтэрээш.

Халагни даа, эли юм анханһаа – Хамаагүй һүүлдэ гуулиншни гараха.

Хара шоройдо булуулхадаш, шамһаа Хангай нютагшни буруу хараха.

74.

Нүгэлтэй гэнэбди энэ дэлхэйгээ, Нүхэдөө алданабди нэгэ нэгээр. Нүгэлтэй, буянтайшни адлил гээ – Нүгшэжэ ошохобди ээлжээгээр.

Нүхэд, өөһэдымнай хар ехэдээд, Нүгэлтэй болоо бэшэ гү дэлхэй?

Зангаа табяад лэ бэе бээдээ Замбида ябаһамнай тон элирхэй.

75.

Наһанай шатарта шүүхээс Налгай залууһаа домоглонош.

Ноёндо шаалажа үзэхээс Нойртоо зүүдэлжэ хононош.

Гэнтэ хомхойржо эдихэнь Гэнэ ехэтэй байшабал: Малагар заа хүбүүхэн "Мат" гэжэ мадайшабал!

76.

Аглаг гэрийн адуушан – Алтан һара гэлэйш. Алаг зүрхэнэй адуушан – Абын хүбүүн бэлэйш.

Одо мүшэдөө алдажархёод, Оодон һара тамарна. Ори гансаая алдажархёод, Орилжо хүбүүн гажарна.



Поэдүүд Владимир Намсараев, Георгий Дашабылов

77.

Олдоогүй даа гэжэ бү шанала, Ошоол гэжэ бү харанхала. Бүхы юумэн ерэхэ – бү хомхойро, Бүхы юумэн үнгэрхэ – бү годооро.

Энэ юртэмсыншни жама ёһо Эгээ шинии зохоһон бэшэ. Хүн түрэнһини – баһал ёһо – Хүн лэ яба хаанаш тэгшэ!

78.

Сэдхэлдэм, наран, гарыш, Сэхэ шангаар шарыш. Хара турлааг – уйдхары Харбан намныш дары!

Зүрхэндэм ошон, бадарыш, Зүг бүхэн руу задарыш.

Хархис хүйтэн бодолы Хаха зүһэн ходолыш!

79. Найман хизаар, дүрбэн зүгэй Наратай, һаратай юртэмсэ. Шаргал Дэлхэйн амин хүзүү Шагаанхайл аюул – мэсэ.

Газар бүхэнэй арадуудай Ганса этигэл, одон – Найман зүгэй найрамдалай Нараниинь – совет орон.

80.

Найман шэнын һарамни Наада зүгнэн гаранхай. Найман зүгэй һарамни Найр дээрэмнай шаранхай.

Найман агта хүлэгни Наадан дээрэ һоринхой. Найман мүртэй шүлэгни Наран тээшэ зоринхой.

«ТЭРЭ ХАБАРАЙ УРГЫНУУД...»

Георгий Цыренович Дашабыловай тоонто нютаг Ушхайтаһаа холо бэшэ һэн. Үзэхсэлэн гоё байгаалитай Бургаастайда юрын колхозой гүүртэ байрланхай. Тэндэхи шугы бургаһан, саашаа ошохо бүришни үдхэрһэн наһан ой, нэлэнхы тала. Хэжэнгын энэ талы анхаралтайгаар шудалжа байһандал харагдаһан Улаан хада, бишыхан аад, яһала ехэ уһатай горхон, талаар бэлшэжэ ябаһан мал хүрэг – эдэ бүгэдэ Гошын сэдхэлэй тусхай хүбшэргэиё онсо ондоохоноор дайража, уянгата шүлэгүүдэйнь, зүжэгүүдэйнь, хөөрөөн-туужануудайнь, очерк, зураглалнуудайнь мүнделхэдэ, абьяастайгаар нүлөөлдэг байгаа ха гэжэ мүнөө ходо һанадагби.

Энэ талаар хүл нюсэгөөр гүйһөөр, бага наһаниинь үнгэрөө. Бага гүлмэр хаһадань аймшагтай аюул – дэлхэйн дайн дүлөөрөө нэрбээ. Эсэгэнь фронт мордожо, дайнай дүрбэн жэл соо эхээ дахажа, бишыхан Гоша тэнжээ. Дайнай һүүлэй хүшэр жэлнүүдтэ дүүнэрээ харалсажа, хургуулида һуража, түрүүшынгээ туршалга – шүлэгүүдые бэшэжэ эхилээ. Хэжэнгын дунда хургуулин багша, Надмит Намсараевич Намсараевай ударидалга доро гаргагдаг байһан «Зүрхэнэй долгинууд» гэжэ ханын һониндо шүлэгөө гаргуулаа һаа одоол омогорхохо. Бишые өөрөө энэ хургуули гараһан хадаа мүнөө энээндэ анхаралаа хандуулхаяа болёо хадань Хэжэнгэдэ зохолошод байл харагдахаяа болишоо бэшэ гү гэжэ ходо ухаандамни ородог.

Аха зоной хажуугаар ябаха дуратай Гоша тэдэ-

нэй хөөрөлдөө шагнажа, олон һонин юумэ ухаандаа хадууһан, һүүлдэнь шүлэгүүд болон бэшэшье зохоолнууд соогоо хэрэглэһэн аабза. Иигээд харахада, Георгий Дашабыловай зохоолнуудай уг унги, үндэһэнэйнь нэгэн аман зохоолнуудһаа эхитэй гээд һанахаар байна. Тиихэдээ зохоолнуудайнь байгууламжын таһаршагүй нягта хубинь болоһон байдаг.

Һонин даа Хэжэнгын тала. Нэмжыһээр нэмжыгээд, урда хажуудаа хүбшэ тайгаар, сэнхир хадануудаар хүбөөлөгдэн хизаарлагдаха. Харин зүүн, хойто болон баруун зүгүүд баһал ой тайгаар, хада уулануудаар хизаарлагдабашье, тэндэнь хүндынүүд, үргэн нэлэнхы тала, гол, соорхойнууд угаа олон.

Тэдэнэйнь үргэн, тэрэн бүхэндөө ондоонууд, һайханууд гээшэнь! Энэ тала тиихэдээ нүдэндэ гансата торсолдоһон хубинь лэ

болоно ха юм. Харин тэрэ хүндынүүд, таланууд, голнууд, соорхойнууд нюуса дайдань... Тиигээдшье урдань буряадууд нэлэнхы талада буусаяа түхөөрдэггүй, харин эдэ хүндынүүдтэ байрладаг байгаа гүб даа.

Хэжэнгын дунда хургуули дүүргээд, Гоша колхоздоо энэ тэрэ ажал хэлсэжэ байһанаа, сэрэгэй албанда татагдаа һэн. Аяар холын Туркмениин сүл губида хилын харуулшанай хүндэ хүшэр алба хэжэ дүүргээд, Гоша нютагаа бусаба. Тэрэ үе тухайгаа Гоша иигэжэ хэлэгшэ һэн: «Буряад хүбүүдэйшни тугалайнаа бэлшээрһээ гараха арга боломжонь сэрэгэй албан байгаа бишые даа. Тиимэһээ Шэтэ гү, али Эрхүүдэ алба хэнхаар, холлол ошоһон хүбүүдтэ талаан тудатаг байгаа. Бишни буряад хүбүүдэй хаража үзөөгүй нютаг хаража бусааб. Гансал халууниинь лэ гайтай һэн. Тиихэдэ тэмэ марятай бэшэ хадаал иисэ хүн бэшэ гүб. ha-ha-haa...».

Сэрэгһээ бусамсаараа, гимнастёркоёо тайланшьегүйгөөр сэхэ багшанарай институтда ошожо, буряад хэлэ бэшэгэй факультеттэ оробо. Тэрэл зура «Буряад үнэн» газетын редакцида танилнуудтай боложо, эндэ ходо ерэдэг, элдэб даабаринуудые дүүргэдэг, материалнуудые бэшэдэг болобо. Тиигээд лэ институтда заочноор һуража, газетэдэ хүдэлдэг болоо һэн.

«Буряад үнэн» газетын редакцида Гоша шүлэгшэн, прозаик, журналист, публицист, шүүмжэлэгшэ болон бүрилдөө. Мүн хүн талынь хэлбэри, маяг саашадаа хүгжэн бүрилдөө гэхэдэ, багаханшье алдуу гарахагүй бшуу. Тиихэдэ газетын редакцида буряад литературы болон журналистикын элитэ ехэ ажал ябуулагшад үшөөл хүдэлһэн зандаа байгаа. Бишые баһа заха үзүүрын харалсаһан, хургаалдань хүртэлсэһэн хадаа омогорходоги. Энэ хургуули айхабтар ехэ нүлөөтэй, онсо һэн.

Гадна газетэдэ хүдэлжэ байхада, ажабайдалай хургуули гаралган гэшэ айхабтар түргэн, абьяастай, оншотой болодог байгаа гэжэ һанагшаб. Бүхы республика соогуураа ябажа, зоной ажабайдал хоёр нюдөөрөө хаража, шэнжэлжэ, ухаан соогоо болбосоруулжа, бодомжолжо, өөртөө хургаалтай юумэ абадаг, дүй дүршэлэй туйлай ехэ хургуули болодог һэн. Энэ хургуули Георгий Цыренович гүйсэд гараа.

«Ши бү яара. Дан түргэн эдээшэхээ һананаш. Түргэншье һаа, саг соогоо эдээшэхэһээ мэргэн юумэн байхагүй. Зүгөөр эдээшэжэ, шүүһэ лэбшэһэн аад, намдал адли һуридаа һуужал һуухагүй юм. Хожом болошохо. Сагшни үнгэршэһэн байха. Дамай, томоотой байха юм. Өөртэшни таарахагүй ажал-

да орожо болохогүй. Зай, юу хэнэбши? Дуратай һаа, харуулдаг байгаарай. Ехэ юумэ бэшээ һаа, Цырен Раднаевичта харуулдаг бай. Тэрэнэй хэлэһэн юумэниинь ерэн юһэн процентнь зүб байха бишые даа. Бархираа һаань, уяраа һаань, нилээн бараг юумэ бэшэжэрхихэн байхаш. Зай, юу хэхэмнайб?» - гэжэ заримдаа намдаа хэлэгшэ һэн.

Минии һанахадамни, ажабайдалдамни ехэ хубилалтын болохо багтань иигэдэг байһан байгша. «Буряадай залуушуул» газетын редакторай орлогшоор хүдэлжэ байтарни, обком дууджа, Александр Алексеевич Бадиевта ерүүлээд, хөөрөлдөөд, мүшхөөд, «Буряад үнэнэй» пропагандын таһагы даагша болгоходонь, Гошомни тархия нэжэрэн шомшороод, иигэжэ хэлээ һэн: «Ай-я даа! Дан эртэ абаашаба даа. Һонин юумэ эхилээд, болохотой зохидоор ябуулжа эхилхэдэшни, юугэ бэдэржэ абаашана гэшэ шэб? Шинии орондо ошоһон Баатар Батоев шамһаа нэгэ ахал, дүү һаань, ойлгосотой байха һэн. Теэд... аа! Яараба даа. Иигээд лэ литературна нэгдэлһини һалахань даа. Үшөө эндэ һуухаар байгаа. Энэ тэрэ зохоолошодто тухатай юумэ хэхэ һэнши. Эх!».

Цыдып ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

(Үргэлжэлэлын хожом гараха).



Һайхан сэдхэл хүмүүжүүлхэ һургаал

ЭНЭРИЛТЭ АМИДАРАЛ

Үндэр түрэлтэ XIV дугаар Далай лама (Тэндзин Гьятцо)

(Үргэлжлэл. Эхинийн январин 31-нэй, февралын 7-нэй, 14-нэй, 21-эй, мартын 14-нэй дугаарнуудта).

Дайн гэшэ ямар бэ даа һөөл дүрхэй юумэн гэжэ зариман тоолно, тиихэдэ дайлагдаад геройнууд болохообди гэжэ һанана ха гү. Дайнда иимэ хандаса тон ехэ алдуутай. Эндэ һая намтай хөөрэлдэһэн интервьюер: «Барунай зон үхэхөө айдаг, зүүнэйхин угтаашье айдаггүй», - гэбэ.

Тиихэдэнь шоглонгоо харюусабаб: «Баруунтанай үзэлдэ дайн ба дайнай эмхидхэл угаа ехэ удха шанартай гэжэ һананаб. Зүгөөр дайн гэшэ байгаа-лиингаа эрхээр бэшэ, алуураар үхэл асардаг. Тиимэһээ таанад лэ үхэлһөө айнагүйт, юуб гэхэдэ, иимээр дайнда дуратайт гэжэ намда һанагдана. Бидэ даа, зүүн зүгэй зон, илангаяа түбэдүүд, хэзээдэшье дай эхилхээ һанахагүйбди. Бидэ байлдаан тухай ухаандаашье оруулнагүйбди, юундэб гэхэдэ, дайнай зайлашагүй хойшологонууд – асари ехэ хохидолнууд: үхэлнүүд, эрэмдэгүүд, гай тодорнууд. Иимэһээ дайн гэнэн ойлгосо манай үзэлөөр асари ехэ уршагтай. Энэ хадаа бидэ танһаа ехээр үхэлһөө айдагымнай тэмдэглэнэ гэшэ. Юун гэхэ байнат? Хүнүүд тухай ерхэ нүхэсэлэй тухиралгаар дайн тухай бурху үзэлһөө үсэрэлдэдэгын гэмшэлтэй. Бүхэдэлхэйн нэгэдэлдэ эдэ һаналнуудай аюулын хэзээ хэзээнэйхиһээ мүнөө бүри ехэ, тиимэһээ бидэ зэбсэгэ хуряах тухай ёһотой бодомжолхо уялгатайбди. Персидскэ тохойн дайнай үедэ ба дүүрэн хойноньшье энээнине би тон хурсаар ойлгооб. Саддам Хусейниие бултадаа сохон гэмнээ, нээрээшье, Саддам аюултай, тэрэ олон алдуунууды хээ, олон дахин тон гутамшагаар аашалаа. Тэрэ диктатор ха юм, диктатор ходоодо аюултай. Зүгөөр сэрэгэйнгэ эмхигүйгөөр, зэбсэггүйгөөр Саддам Хусейн диктатура бээлүүлжэ шадахагүй һэн. Хэн тэрэндэ зэбсэг үгөөб? Зэбсэг үгэгшэ баһал харюусалгатай. Хойшолон тухайн бодомжолонгүй зарим баруун гүрэнүүд тэрэндэ зэбсэг үгөө. Зэбсэг наймаалжа олоһон ганса олзо тухай бодомжолкомнай гутамшаг. Олон жэл Бейрудта байһан француз эхэнэртэй нэгэтэ уулзаа һэм. Ехэ гашуудалтайгаар тэрэ намда хөөрөө: Бейрудай кризисэй үедэ городой нэгэ райондо зэбсэг худалдажа, мунгэ олодог зон байгаа, тэрэ үдэрын городой нүгөө райондо энэ зэбсэгээр ямаршье гэмгүй зон алуулаа. Энээн шэнгээр планетын нэгэ хубида зэбсэг худалдажа баяжадаг зон бии, тиихэдэнь планетын нүгөө таладань тон оньһожоруулан энэ зэбсэгээр хүнүүд алуулна. Тиимэһээ түрүүшын алхам - зэбсэг худалдахы болуулха.

Заримдаа би швед танилнуудаа енгэлсэгээдэгби: «Таанад үнэхөөр һөөлхэн зонта. һүүлшын бүхы зүришлэдөөнэй үедэ нейтралитет баримталаат. Ходоодо хүнэй эрхэ ба эб найрамдал хүндэлдэгта. Тезд тэрэнэй хажуугаар аһан шадалаараа зэбсэг худалданат. Энэ ноур сахилган бэшэ гү?

Персидскэ тохойн дайнай үедэ би шаһаа тангаригаа үгөөб, бүхы үлэнһэн һанандаа, зэбсэг хуряалгын үзэл суртал бээлүүлгэдэ оролдохоб. Мини Эхэ орондо хабаатай, ерээдүүдэ Түбэд дууһан демилитаризованна (зэбсэгһээ сүлөөрһэн) зоно болохо ёһотой гэжэ һананаб.

Үшөө дахин дабтанаб: зэбсэг хуряалгын уг унги нүхэслын хадаа хүнэй энэрил мүн.

ШАЖАНАЙ ОЛОН ЯНЗА

Хэрбээ ондоо арадуудай шажанай ёһо заншалай гол удха мэдэхгүй байбал, эдэ ёһо заншалуудта хүндэтэйгөөр хандахамнай мэдэгдээгүй. бэе бээ хүндэлэлгэ - үнэхөөр найрамдалай үндэһе һуурина. Политическэ гү, али экономическа шалтагануудаар бэшэ, юрэл бэшэ ёһо заншалуудай сэнтэйнь ойлгоһонһоо, найрамдалай тогтолгодо



дүнгэлсэхэ ёһотойбди. Бидэ ходоодо шажанай найрамдалда дүнгэлсэхэ ёһотойбди. Би ходоодо шажанай найрамдалда дүнгэлсэхэ оролдохобди. Хэрбээ бидэ нийтэ хүн түрэлтэнэй дээгүүр сэнтэй юумые нэбтэрүүлхэдэ, шажанда тулгалаа һаамнай, айхабтар болохотой нүхэсэл гэжэ мэдэрхэ хэрэгтэй. Дэлхэйн бүхы гол шажанууд дурлалда, энэрилдэ, хүлисэлгэдэ һурдаг. Эдэ үнэтэй сэнтэй юумэнүүдэй баталамжые шажан бүхэн нэлгүүтэйгээр хэлэдэг, зүгөөр гол зорилгон бүдүүн түлэбөөрөө нэгэ (амидарал бүри жаргалтай болгохо, хүниие энэрилтэй болгохо, энэрилтэ юртэмсэ байгуулха), тэдээнэй элдэб хандалганууд шийдхэгдэшгүй асуудал бэшэ. Тон эсэсэй дүн лэ удха шанартай – дурлал, энэрил ба хайра туйлалта. Дэлхэйн бүхы түрүү шажанууд хүн түрэлтэндэ туһа хэдэ үүргээрэ адли тэгшэ арга шадалтай. Шажанда зарим зонууд дуратай, оршолониие хүн бүхэн өөрынхээрэ харадаг, энээнһээ үдхашалан, манда элдэбын шажан хэрэгтэй. Олон янза байхадаа, һайн гэшэ. Ухаан сэдхэлэй хоёр хэмжээнһээ шажанай найралдалай темэдэ хандахаа һананаб.

НАНААН СЭДХЭЛЭЙ НЭГЭДЭХИ ХЭМЖЭЭН: ЭТИГЭЛ БА ТЭСЭБЭРИ.

Ухаан сэдхэлэй нэгэдэхи хэмжээндэ дэлхэйдэ хаа- хаанагүй хүнүүдтэ этигэл байдаг.

Дэлхэйн бүхы түрүү шажануудта энэ үнэн зүб. Эдэ шажануудай али бүхэн өөрынгөө шухала үүргэ дүүргэдэг, зүгөөр тэдэнэй ниитын аша туһада горитой нэмэри оруулхын тулада хоер шухала нүхэсэл сахихада ёһотой гэжэ һананаб. һүзэгшэ бүхэн ондоогоор хэлэбэл, бидэ өөһэдөө этигэлдэ үнэн сэхэ байха гэжэ нэгэдэхинь эрилтэ табина. Шажанай һургаалууд амидаралайманай һалгаашагүй хубинь байха ёһотой. Хаа яа бидэ дасан ошонобди, маани уншанабди, али ямар бэ шажан мүргэлэй мэдэрэл өөртөө бөөмэйлнбди. һүүлээрнь дасанһаа гарахадаа, эдэ шүтөөнэй мэдэрэлһээ мүршье үлэнггүй. Иимэ шүтөөнэй мүргэл буруу. Хаанашье байгаа һаа, бидэ шүтөөндөө үнэн сэхэ байха ёһотойбди. Манда дотор хүсэн гү, али үрээл хэрэгтэй болоходонь, эдэ һургаалууд ба тэдэнэй аша үрэтэй нүлөө ходоодо маниие дахалдахын түлөө шажанайманай һургаалууд ажабайдалдамнай байлсаха ёһотой. Тэдэниие бэдэрэлтэгүй, бэрхэшэлтэй үедэ тэдэ маниие орхихогүй. Хэрбээ шажан манай амидаралай таһаршагүй хубинь болобол, үнэхөөр шадалтай болгохо. Бидэ эдэ һургаалууды ганса ухаагаараа бэшэ, гүнзэги мэдэрэлээрэ туйлаха ёһотойбди. Заримдаа энэ тэрэ шажанууд тухай тон гүйхэн бодолтой, ойлгомжотой байдагбди. Гүнзэги мэдэрэлгүйгөөр шажанай шадал һураггүй доошолдог. Тиимэһээ бидэ шүтөөнөө ажабайдалда элсүүлэн, үнэн сэхээр дагаха ёһотойбди.

Хоердохи эрилтэнь дэлхэйн элдэб шажануудай хоорондох холбоо барисаа элишэлдэг.

Мүнөө шэнэ технологиинууд ба дэлхэйн ажахын шэнжэ урданайхиһаа һураггүй

ехээр бүхы арадуудай бэе бэһээ дулдыдангиие шалтагаална. Элдэб оронууд, элдэб континентүүд хоорондоо нягта холбоотой болоо. Тиимэһээ хэрэг дээрээ дэлхэйн нэгэ регионой амиды гаралсаха бэшэнэй бүрин бүтэн үлээлсэхэһөө дулдыдана. Тиихэдэ дэлхэй һураггүй уйтаараа, тэдэнэй бүридэлнүүд бүри ехэ хэмжүүрээр бэе бэһээ дулдыданги. Эсэстэнь бүхэдэлхэйн хэмжээндэ арадуудай холбоо барисаануудай үргэдэхыень харанабди. Иимэ хирэндэ дэлхэйн шажануудай элдэб янзые мэдэрхэмнай тон шухала. Үнгэрһэн сагуудта хүнүүдэй нэгэдэлнүүд ами амяараа ажаһуухадаа, шажанууд амяарланггар бии болодог һэн, нэгэ шажан байха шэнгээр һанахань туһатайшье байгаа. Мүнөө байдал хубилаа, эрхэ байдал тад ондоо болоо. Тиимэһээ мүнөөдэр элдэб шажануудай байһые мэдэрхэмнай амин шухала. Бэе бээдэ хүндэтэйгөөр хандахын тула шажануудай хоорондо хани барисаан хэрэгтэй. Дэлхэйн шажануудай хүн түрэлтэндөө ехээр һайниие хээ хоердохи эрхэ нүхэсэл иимэл даа.

Түбэдтөө ажаһуухадаа, гансал буддистнуудаар харилсадаг байгаа, тиимэһээ бэшэ шажануудта хандасамни тиимэшье һөөл бэшэ байгаа. Ондоо шажанай зонуудаар уулзаха аргатай болоходоо, тэдэнтэй харилсахадаа, ондоо шажанда хандасамни хубилаа һэн. Хүн түрэлтэндэ ондоо шажанууд хэды шэнээн хэрэгтэйб, юртэмсые болбосоруулгада ямар ехэ нэмэри оруулха аргатайб гэжэ ойлгооб. Хүн түрэлтэниие хүмүүжэлгэдэ һүүлшын хэдэн зуун жэлнүүдтэ элдэб шажанууд горитой хубитаяа оруулаа, мүнөөдөр христиан шажан, ислам, иудаизм, буддизм, индуизм ба бэшэшье шажанууд олон тоото һүзэгшэдтөө һайн нүлөө үгэнһөөр. Ондоо шажанай хүнтэй харилсалгын сэнтэйе жэшээгээр харуулхам. Мүнөө үгы Томас Мертонтэй уулзаад, ямар һөөлхэн хүн байһыень ойлгооб. Тэрэ намайе угаа ехэ энэрхы сэдхэлэй баялигтай христиан шажантай танилсуулаа. Удаадань Испаниин мэдээжэ һүмэ Монсерадта католическа санаартантай уулзааб. Тэрэ һүмынгөө арын хадаа хэдэн жэл даяанда һуугаа гэжэ намда дуулгаа. һүмэдэ ерэхэдэмни, тэрэ намтай уулзахаа даяаншалгаа таһалдуулаа. Англи хэлээр намһаа доро байхадань, зүрхэ орожо, би өөрөө эхилбэл. Нюдөөрөө шэртэлсээд, би һурабаб: «Эндэ хэдэн жэлнүүдтэ хадаа юу хэбта?» "Энэрил ба дуран тухай даяаншалааб", - гэжэ тэрэ харюусаба. Энэ үгэнүүды хэлэхэдэнь, нюдэдэйн харасаар, энэ тэрэндэ ямар удха шанартай байһыень тухайлааб. Энэ хүнөөр, тэрэндэ адли бэшэшье зонуудаар би үнэнхэһөө омогорхооб. Философи ба һургаалаараа ондоошье һаа, дэлхэйн бүхы шажанууд хүнүүдтэ һайн нүлөө үзүүлжэ шадаха гэнэн һанал мини үзэлэй бэхижэхэдэ нүлөөлөө. Шажануудай ёһо заншал бүхэндэ өөрын гайхамшаг һайхан мэдээн бии. Энээгээр хэлэхэе һананаб: зохеон байгуулагша бурханда (Бог творец) шүтэдэг зондо иимэ һургаал аша туһатай. Жэшэнь, христиан шажантан түрэлөө урлилгада шүтэдэггүй, үгы гэбэл, үнгэрһэн, ерээдүй түрэлнүүдтэ үнэншэдэггүй, тэдэ гансал энэ һанандаа этигэдэг. Зүгөөр тэдэ энэ һанамнай бурханаар зохеон байгуулагдаһан гэжэ этигэдэг, иимэ этигэмжэ бурханда дүтэ, тэрээнһээ дулдыданги идхамжа түрүүлдэг. Хүн бүхэн нүхэдтөө дуратай байха ёһотой гэнэн һургаал эндэһээл гарана. Хэрбээ бурхандаа дуратай һаа, бэшэ зонуудта дуратай байха ёһотойбди, юундэб гэхэдэ, шам шэнги тэдэ баһал бурханаар байгуулагдаһан гэнэн удха зохилдолго эндэһээ гарана. Тэдэнэй ерээдүй шиниһи шэнги Бүтээгшэһөө дулдыдана, тиимэһээ тэдэнэй байдал шиниһидэ дүтэ. Тиимэһээ бурхандаа дуратай байе гэнэн аад, өөһэдөө хүн түрэлтэнэйнгөө аха дүүдэ дурлал харуулдаггүй зоной

һүзэг бэшэрэлые һэжэглэмээр. Бурхандаа этигэдэг ба дуратай хүн, Бурханда үнэн сэхэ дурлалаа бэшэ зонуудта дурлалаараа баталха ёһотой. Иимэ янзаараа алишье элитэ шажануудта ондо ондоо үзэлөөр хандахада (гансал манай өөрын үзэл бэшэ, олон янзын үзэлһөө), бүхы гол шажанууд хүн түрэлтэниие һайжаруулхын үүргэ дүүргэхэ аргатай. Энэ сохом лаб даа. Ондоо шажанай зоноор нягтаар харилсажа, үргэн мэдэсэтэй ба бэшэ шажанууды хүндэлэл хүгжөөжэ болоно. Бэшэ шажануудтай нягта холбоон намда сэдхэл бодолойноого хүгжэлтэдэ хэрэглэхээр шэнэ бодолнууды, шэнэ дүршэлнүүды гү, али онол аргууды олоходомни туһалдаг. Эгээл иигэжэ буддын ёһо заншалһаа зарим христиан аха дүүнэрни ухаагаа бөөгнэрүүлгын дүршэл, мүн баһа тэсэбэри, энэрил ба дура хүгжөөжэ аргууды абаа. Тэрэ тэдэнэй хоорондох холбоогой найралдан хүгжөөжэ туһална, мүн баһа бэшэшье барисатай.

Политическэ ба национальна ударидагшад суг амидарха ба нэгэдэхэ тухай ходо хэлэдэг. Элдэб шажан баримталагшад юундэ баһа нэгэдэхгүй юм? Саг ерээ гэжэ һанаха байнаб. Жэшэнь, 1987 ондо Италиин Ассизида ударидагшад ба дэлхэйн элдэб шажануудай түлөөлэгшэд сугтаа маани уншахаа суглараа, маани гэжэ үгөөр эдэ бүхы шажануудай суг бодожо, хэрэг тудажэ бүтээхыень тон дүүрэн мэдэнгүйб даа. Тиигээ яагаашье һаа, гол шухалань – бүхы шажануудай түлөөлэгшэд нэгэ газарта суглараад, өөһэдынгөө шажан шүтөөнэй ёһо гуримаар маани уншаа. Энэ мини һанахада, тон һайхан хэрэг гэшэ. Тиигээдэ дэлхэйн шажануудай хоорондо хани барисаа ба найрамдал хүгжөөхын шэглэлээр саашань хүсээ элсүүлхэ ёһотойбди, иимэнууд оролдогонууд үгыгөөр хүн түрэлтэниие илгәһан һаалтанууд ушарһаар лэ зандаа байха. Хэрбээ зонуудай хоорондо шажан ори гансаараа түгшүүрил һулагдадаг арга хэмжээн байбал, энэ аюул хохидолдо хүтэлхэ, юундэб гэхэдэ, энэ зүйл өөрөө нилээд олон зүришлэдөөнэй уг узуурын болодог. Мүнөөдэршье урданайхил шэнги, шажанай ондоо байһанһаа зүришлэдөөнүүд болодог, мини һанахада, энэ хөөрхы, угаа гэмшэлтэй. Хэрбээ энэ асуудалда уридшалан һанаамжалангүйгөөр хандаа һаа, урданайманай байдал мүнөөнэйхиһөө тад ондоо болоо гэжэ ойлгохобди. Бидэ амяарлагдан таһаршаһан бэшэ, бэе бээтээ холбоотойбди. Тиимэһээл хүн түрэлтэнэй һайн һайханай түлөө элдэб шажанай бүлгэмүүд суг хүсээ нэгэдэхэ, нягта холбоо барисатай байхадаа, хэды шэнээн шажануудай хоорондох харилсаан удха шанартайб гэжэ мүнөөдэр ойлгохонь тон шухала.

Иигэжэ нэгэ талаар, шажанда үнэн сэдхэлһээ үнэхөөр шүтэжэ, нүгөө талаар шажан шүтөөнэй тэсэбэрээр ба бэшэ зоноор хани халуун холбоо барисаагаар хүн түрэлтэнэй һайхан бодото хэрэгтэй нэгэдэхи хэмжээ абанабди.

НАНААН СЭДХЭЛЭЙ ХОЕРДОХИ ХЭМЖЭЭН: ЭНЭРИЛ – ЮРТЭМСЫН ШАЖАН.

һанаан сэдхэлэй хоердохи хэмжээн шажанай илганууды диилэжэ гарадаг, энэ хүнэй дуранай ба энэрилэй хэмжээн. Энэ хэмжээн нэгэдэхийһээ дээгүүр удхатай, юундэб гэхэдэ, энэ гү, али тэрэ шажан хэдышье һайн байг, тэрээнэй мэдэлдэ байдаггүй, тииһээ тиитэрээ тэрэндэ шүтэдэг зоной тоо хизаарлагданги. Газар дээрхи 6 миллиард зоной олонхын ямаршье шажанда шүтэдэггүй.

Борлой БОЛОТОВ оршуулба.

(Үргэлжлэлын удаадахи дугаарта)
(Agatolon.ru Дунгар энэрилтэ амидарал сайтһаа абтаба.)



Понедельник, 25

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05, 05.00 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.35, 14.50 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.10 «ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!»
13.50 «ДОБРОГО ЗДОРОВЬИЦА!»
С ГЕННАДИЕМ МАЛАХОВЫМ (12+)
«ДРУГИЕ НОВОСТИ»
15.00 Д/С «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
15.25 Т/С «ТОРГОВЫЙ ЦЕНТР»
16.20 «ПОКА ЕЩЕ НЕ ПОЗДНО» (16+)
17.15 «Я ПОДАЮ НА РАЗВОД» (16+)
18.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ
19.00 С СУБТИТРАМИ
19.50 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «ЖУРОВ»
00.30 «ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ» (16+)
01.00 «НОЧНЫЕ НОВОСТИ»
01.20 Х/Ф «ХЭНКОК»
02.50 Х/Ф «ПОРТНОЙ ИЗ ПАНАМЫ»

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35,
09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00 «1000 МЕЛОЧЕЙ»
10.45 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
11.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.30, 20.40 «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
12.50 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
13.50 «ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ
ПРОДОЛЖАЕТСЯ»

Вторник, 26

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05, 05.00 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.35, 14.50 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.10 «ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!»
13.50 «ДОБРОГО ЗДОРОВЬИЦА!»
С ГЕННАДИЕМ МАЛАХОВЫМ (12+)
«ДРУГИЕ НОВОСТИ»
15.00 Д/С «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
15.25 Т/С «ТОРГОВЫЙ ЦЕНТР»
16.20 «ПОКА ЕЩЕ НЕ ПОЗДНО» (16+)
17.15 «Я ПОДАЮ НА РАЗВОД» (16+)
18.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ
19.00 С СУБТИТРАМИ
19.50 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «ЖУРОВ»
00.30 «ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ» (16+)
01.00 «НОЧНЫЕ НОВОСТИ»
01.20 Т/С «ЛИЛЛЕХАММЕР»
02.20 Х/Ф «ЛЮБОВЬ И ПРОЧИЕ
ОБСТОЯТЕЛЬСТВА»
Д/Ф «ИГОРЬ ТАЛКОВ.
ПОВЕРЖЕННЫЙ В БОЮ»

«РОССИЯ 1»

06.25 «УТРО РОССИИ»
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35,
09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00 «ТАЙЗАН»
10.15 «УЛГУР»
10.45 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
11.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.30, 20.40 «ВЕСТИ-
БУРЯТИЯ»
12.50 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»

Среда, 27

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00 НОВОСТИ
10.05, 05.00 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
10.35, 14.50 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
10.45 «ЖИТЬ ЗДОРОВО!» (12+)
11.55 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
13.10 «ВРЕМЯ ОБЕДАТЬ!»
13.50 «ДОБРОГО ЗДОРОВЬИЦА!»
С ГЕННАДИЕМ МАЛАХОВЫМ (12+)
«ДРУГИЕ НОВОСТИ»
15.00 Д/С «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
15.25 Т/С «ТОРГОВЫЙ ЦЕНТР»
16.20 «ПОКА ЕЩЕ НЕ ПОЗДНО» (16+)
17.15 «Я ПОДАЮ НА РАЗВОД» (16+)
18.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ
19.00 С СУБТИТРАМИ
19.50 «ДАВАЙ ПОЖЕНИМСЯ!» (16+)
20.50 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ» (16+)
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «ЖУРОВ»
00.30 «ВЕЧЕРНИЙ УРГАНТ» (16+)
01.00 «НОЧНЫЕ НОВОСТИ»
01.20 Т/С «ФОРС-МАЖОРЫ»
02.15 Х/Ф «ШАОЛИНЬ»
04.50 Д/Ф «О МОСКВЕ, СЛЕЗАХ И
ВЕРЕ АЛЕНТОВОЙ»

14.50, 17.35 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15.50 «ЧУЖИЕ ТАЙНЫ. ВРЕМЕНА ГОДА»
16.35 Т/С «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА
БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ»
18.50 Т/С «ОСТРОВ НЕНУЖНЫХ ЛЮДЕЙ»
21.30 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
21.40 «ПРЯМОЙ ЭФИР»
22.30 Т/С «ПОВОРОТЫ СУДЬБЫ»
00.20 Х/Ф «В ПАРИЖ!»
02.25 «БОЛЬШИЕ ТАНЦЫ.
КРУПНЫМ ПЛАНОМ»
02.40 ВЕСТИ+
03.00 Х/Ф «ОДНА НА МИЛЛИОН»
04.25 ФУТБОЛ. ТОВАРИЩЕСКИЙ
МАТЧ. РОССИЯ - БРАЗИЛИЯ. ПРЯМАЯ
ТРАНСЛЯЦИЯ ИЗ ВЕЛИКОБРИТАНИИ

КУЛЬТУРА

08.00 «ЕВРОНЬЮС»
11.00 «НАБЛЮДАТЕЛЬ»
12.15, 00.50 Х/Ф «ПОД ЗНАКОМ
СКОРПИОНА»
13.25 «СКВОЗНОЕ ДЕЙСТВИЕ»
14.45 Х/Ф «ПРОСТАЯ ИСТОРИЯ»
16.10 Д/С «ПЕШКОМ...»
16.40, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
СПЕКТАКЛЬ «КОМНАТА СМЕХА»
Д/Ф «ЭДУАРД РОЗОВСКИЙ.
МАСТЕР СВЕТА»
«ВАЖНЫЕ ВЕЩИ»
18.35 ЛЕГЕНДАРНЫЕ ПИАНИСТЫ
18.50 «АСАДЕМИА»
19.40, 20.45 «ГЛАВНАЯ РОЛЬ»
21.05 «САТИ. НЕСКУЧНАЯ КЛАССИКА...»
21.45 «БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЛЮБОВЬ»
22.25 Д/С «СКВОЗЬ КРотовую НОРУ
С МОРГАНОМ ФРИМЕНОМ»
23.15 «ТЕМ ВРЕМЕНЕМ»
00.00 Д/С «ЛЮДМИЛА МАКСАКОВА.
УРОКИ МАСТЕРСТВА»
02.00 И. БРАМС. КОНЦЕРТ ДЛЯ
СКРИПКИ С ОРКЕСТРОМ
03.25 Д/Ф «ТОМАС КУК»
03.40 Д/Ф «БУХАРА. ЖЕМЧУЖИНА
ШЕЛКОВОГО ПУТИ»

«РОССИЯ 1»

13.50 «ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ
ПРОДОЛЖАЕТСЯ»
14.50, 17.35 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15.50 «ЧУЖИЕ ТАЙНЫ.
ВРЕМЕНА ГОДА»
16.35 Т/С «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА
БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ»
18.50 Т/С «ОСТРОВ НЕНУЖНЫХ ЛЮДЕЙ»
21.30 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
21.40 «ПРЯМОЙ ЭФИР»
22.30 Т/С «ПОВОРОТЫ СУДЬБЫ»
00.20 «СПЕЦИАЛЬНЫЙ КОРРЕСПОНДЕНТ»
01.25 Д/Ф «РУЛЕТКА БОЛЬШОГО
ТЕРРОРА. КРАСНЫЕ-БЕЛЫЕ»
«БОЛЬШИЕ ТАНЦЫ.
КРУПНЫМ ПЛАНОМ»
02.25 ВЕСТИ+
02.40 «ЕВРОНЬЮС»
11.00 «НАБЛЮДАТЕЛЬ»
12.15, 00.50 Х/Ф «ПОД ЗНАКОМ
СКОР-
ПИОНА»
13.15 СКАЗКИ ИЗ ГЛИНЫ И ДЕРЕВА
13.25 «СКВОЗНОЕ ДЕЙСТВИЕ»
14.20 КОРИФЕИ РОССИЙСКОЙ МЕДИ-
ЦИНЫ
14.45, 22.25 Д/С «СКВОЗЬ КРотовую
НОРУ С МОРГАНОМ ФРИМЕНОМ»
15.30 «БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЛЮБОВЬ»
16.10 «ПЯТОЕ ИЗМЕРЕНИЕ»
16.40, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
СПЕКТАКЛЬ «МНИМЫЙ БОЛЬ-
НОЙ»
19.05 ЛЕГЕНДАРНЫЕ ПИАНИСТЫ
19.40, 02.55 «АСАДЕМИА»
20.45 «ГЛАВНАЯ РОЛЬ»
21.05 «ВЛАСТЬ ФАКТА»
21.45 «ОСТРОВА»
23.15 «ИГРА В БИСЕР»
С ИГОРЕМ ВОЛГИНЫМ
Д/С «ЛЮДМИЛА МАКСАКОВА.
УРОКИ МАСТЕРСТВА»
01.50 Д/Ф «РУТ ВЕСТХАЙМЕР»
Р. ШЕДРИН.
02.40 СЮИТА ИЗ ОПЕРЫ «НЕ ТОЛЬКО ЛЮБОВЬ»
03.40 Д/Ф «ПЕТЕЯВЕЗИ. ОПЛОТ ВЕРЫ»

«РОССИЯ 1»

06.00 «УТРО РОССИИ»
06.07, 06.35, 07.07, 07.35, 08.07, 08.35,
09.07, 09.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. УТРО
10.00 «1000 МЕЛОЧЕЙ»
10.45 «О САМОМ ГЛАВНОМ»
11.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.30, 15.30, 18.30, 20.40 «ВЕСТИ-БУРЯ-
ТИЯ»
12.50 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
13.50 «ДЕЛО Х. СЛЕДСТВИЕ
ПРОДОЛЖАЕТСЯ»
14.50, 17.35 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
15.50 «ЧУЖИЕ ТАЙНЫ.
ВРЕМЕНА ГОДА»
16.35 Т/С «ТАЙНЫ ИНСТИТУТА
БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ»
18.50 Т/С «ОСТРОВ НЕНУЖНЫХ
ЛЮДЕЙ»
21.30 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ,
МАЛЫШИ!»
21.40 «ПРЯМОЙ ЭФИР»
22.30 Т/С «ПОВОРОТЫ СУДЬБЫ»
00.20 Д/Ф «АЛЕКСАНДРА
ПАХМУТОВА. ОТВЕЧУ
ЗА КАЖДЮЮ НОТУ»
02.15 «БОЛЬШИЕ ТАНЦЫ.
КРУПНЫМ ПЛАНОМ»
02.30 ВЕСТИ+

ТНТ

07.00 М/Ф «КНИГА ДЖУНГЛЕЙ»
08.20 «МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ». ПОГОДА
08.30 «ВСЯ БУРЯТИЯ»
08.55, 19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУК-
ЦИЯ». «НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕ-
НИЙ» (16+)
08.10, 14.10 «БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!» (12+)
09.30 М/С «ГРОМОКОШКИ»
09.55 М/С «ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ
ШТАНЫ» (12+)
10.20 Х/Ф «ГОРОД ВОРОВ»
13.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ» (16+)
14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС».
«МИРОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
«БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
«ДОМ-2. LIVE» (16+)
15.30 20.00 Т/С «УНИВЕР.
НОВАЯ ОБЩАГА» (16+)
17.00, 20.30 «ЗАЙЦЕВ+1» (16+)
17.30, Т/С «РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ» (16+)
18.00 «СМЕШАРИКИ» НА «АРИГ УСЕ».
ПОГОДА (6+)
19.10 «СПОРТ-ЭКСПРЕСС» (12+)
19.20, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ
ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
19.30 Х/Ф «МОЙ ПАРЕНЬ ИЗ
ЗООПАРКА»
21.00 ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ (16+)
23.30 Х/Ф «ДОБРО ПОЖАЛОВАТЬ
В КОЛЛИНВУД»

ТИВИКОМ

06.30 «ВКУСНО» (12+)
07.00 «БОЛЬШЕ, ЧЕМ ЛЮБОВЬ»
07.30 Д/С «СИНДРОМ ЗОМБИ.
ЧЕЛОВЕК УПРАВЛЯЕМЫЙ»
08.00 «В ТЕМЕ. ЛУЧШЕЕ» (16+). ЗУРХАЙ
09.00 «ВКУСНО» (16+)
09.30 Д/Ф «ГРАНИЦА»
11.00, 12.00, 13.00, 14.00, 15.00, 16.00,
17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.40 «НОВОСТИ
ДНЯ» (16+)
11.05 «ЗЕЛЕНый ОГУРЕЦ» (12+). ЗУРХАЙ

ТНТ

07.00, 08.30, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ
ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30 УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3».
ПОГОДА
09.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ».
«НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ»
(16+)
09.15 «СПОРТ-ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
09.25 М/С «ГРОМОКОШКИ»
10.00 Х/Ф «МОЙ ПАРЕНЬ
ИЗ ЗООПАРКА»
12.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
(16+)
14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС».
«МИРОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
14.20 «СПОРТ-ЭКСПРЕСС» (12+)
14.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
15.30 «ДОМ-2. LIVE» (16+)
17.00, 20.00 Т/С «УНИВЕР.
НОВАЯ ОБЩАГА» (16+)
17.30, 20.30 «ЗАЙЦЕВ+1» (16+)
18.00 Т/С «РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ» (16+)
19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ».
«НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ».
ПОГОДА (16+)
19.15 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
21.00 Х/Ф «ВАМПИРСКИЙ ЗАСОС»
22.35 «КОМЕДИ-КЛАБ. ЛУЧШЕЕ»
23.30 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
01.00 Х/Ф «ЛЮБОВЬ НЕ СТОИТ
НИЧЕГО»

ТИВИКОМ

06.05, 20.05 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ»
(12+). ЗУРХАЙ
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00,
15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.10
«НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.05 «В ТЕМЕ» (16+)
07.35, 23.30 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ» (12+)
08.00 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.35 «ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» (16+)
09.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00 «НАБЛЮДАТЕЛЬ»
12.15, 00.50 Х/Ф «ПОД ЗНАКОМ СКОР-
ПИОНА»
13.15 СКАЗКИ ИЗ ГЛИНЫ И ДЕРЕВА
13.25 «СКВОЗНОЕ ДЕЙСТВИЕ»
14.20 КОРИФЕИ РОССИЙСКОЙ МЕДИ-
ЦИНЫ
14.45, 22.25 Д/С «СКВОЗЬ КРотовую
НОРУ С МОРГАНОМ ФРИМЕНОМ»
15.30 «ОСТРОВА»
16.10 «КРАСУЙСЯ, ГРАД ПЕТРОВ!»
16.40, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУ-
РЫ
16.50 СПЕКТАКЛЬ «НУМЕР В ГОСТИ-
НИЦЕ ГОРОДА NN»
18.10 Д/Ф «ГУБЕРТ В СТРАНЕ «ЧУДЕС»
ЛЕГЕНДАРНЫЕ ПИАНИСТЫ
19.05 02.55 «АСАДЕМИА»
19.40, 20.45 «ГЛАВНАЯ РОЛЬ»
21.05 «АБСОЛЮТНЫЙ СЛУХ»
21.45 Д/Ф «БОСИКОМ ПО ЗЕМЛЕ»
23.15 «МАГИЯ КИНО»
00.00 Д/С «ЛЮДМИЛА МАКСАКОВА.
УРОКИ МАСТЕРСТВА»
01.45 Д/Ф «ВАН ГОГ - НАРИСОВАН-
НЫЙ СЛОВАМИ»
02.40 «РУССКАЯ РАПСОДИЯ»
03.40 Д/Ф «МОНАСТЫРЬ СЯТОЙ ЕКА-
ТЕРИНЫ НА ГОРЕ СИНАЙ»

11.30 «5 ИСТОРИЙ» (16+)
12.05 Т/С «КОЛДОВСКАЯ ЛЮБОВЬ»
13.05 Х/Ф «ПОСЛЕДНИЙ ЛЕГИОН»
15.05 Х/Ф «ЦЫГАН»
17.05 «ВАШЕ ПРАВО» (16+)
17.20 «УТУМАТА» (12+)
17.45 «УУЛЗАЛГА» (6+)
18.05 Т/С «ГОВОРЯЩАЯ С ПРИЗРАКАМИ»
19.00 «ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» (16+). ЗУРХАЙ
20.05, 00.00 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ»
(12+). ЗУРХАЙ
20.35 Т/С «ЧИСЛА»
22.00 Т/С «ТРАВМА»
23.30 «ГОРЯЧАЯ ЛИНИЯ» (16+)
00.20 «ТОП-МОДЕЛЬ
ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+)
02.10 «НОЧНОЙ КАНАЛ
НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05,
00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-
БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/С «КУРИНЫЙ ГОРОДОК» (6+)
06.35 М/С «ЧАПЛИН» (6+)
07.00 М/С «НОВЫЕ ФИЛЬМЫ
О СКУБИ ДУ» (6+)
07.30 М/С «КЛУБ ВИНКС -
ШКОЛА ВОЛШЕБНИЦ»
08.00, 10.30 «НЕРЕАЛЬНАЯ ИСТОРИЯ» (16+)
09.00, 13.30, 20.55, 00.00 «МЕСТНОЕ
ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.30, 18.30 Т/С «ВОРОНИНЫ»
11.30, 16.35 Т/С «ДАЕШЬ,
МОЛОДЕЖЬ!»
12.30, 23.40, 01.30 Т/С «6 КАДРОВ»
14.00 Х/Ф «АНГЕЛЫ И ДЕМОНЫ»
17.00, 20.00 Т/С «КУХНЯ» (16+)
19.00 Т/С «ВОСЬМИДЕСЯТЫЕ»
21.00 Т/С «СВЕТОФОР»
21.30 Х/Ф «НАЗАД В БУДУЩЕЕ»
00.30 «КИНО В ДЕТАЛЯХ»
01.45 Х/Ф «ПОБЕГ ИЗ ВЕГАСА»
03.45 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.10 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
11.20 «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ
ПРОИСШЕСТВИЕ. ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ» (16+)
11.50 «ДО СУДА» (16+)
12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.25 СУД ПРИСЯЖНЫХ. ОКОНЧА-
ТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ (16+)
15.35 Т/С «СУПРУГИ»
16.30, 19.30 «ОБЗОР ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ
ПРОИСШЕСТВИЕ»
17.25 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА» (16+)
18.40 «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ»
С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ (16+)
20.30 Т/С «ЛЕСНИК»
22.25 Т/С «ТОПТУНЫ»
00.15 «СЕГОДНЯ. ИТОГИ»
00.35 Т/С «УЧАСТКОВЫЙ»
02.30 Д/С «НАШ КОСМОС»
03.30 «ДИКИЙ МИР» (0+)
04.00 Т/С «ЗАКОН И ПОРЯДОК»
06.00 Т/С «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА»

5 КАНАЛ

11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00
«СЕЙЧАС»
07.10 Д/Ф «ГОРЬКИЙ»
08.00 «УТРО НА 5» (6+)
10.45, 19.00 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30, 12.35, 13.30, 14.15, 15.15, 16.20,
17.00, 17.55 Т/С «ГАИШНИКИ»
20.00, 20.30, 21.00 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ»
21.30, 22.20, 23.25 Т/С «СЛЕД»
00.10 «МОМЕНТ ИСТИНЫ» (16+)
01.15 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ.
О ГЛАВНОМ» (16+)
02.15 «ПРАВДА ЖИЗНИ».
СПЕЦРЕПОРТАЖ (16+)
02.45 Х/Ф «ПРИЕЗЖАЯ»
04.45 Х/Ф «МОНОЛОГ»

НТВ

07.00 «НТВ УТРОМ»
09.10 Т/С «ВОЗВРАЩЕНИЕ МУХТАРА»
11.00, 14.00, 17.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
11.20 «ЧИСТОСЕРДЕЧНОЕ
ПРИЗНАНИЕ» (16+)
11.50 «ДО СУДА» (16+)
12.55 «СУД ПРИСЯЖНЫХ» (16+)
14.25 СУД ПРИСЯЖНЫХ.
ОКОНЧАТЕЛЬНЫЙ ВЕРДИКТ (16+)
15.35 Т/С «СУПРУГИ»
16.30, 19.30 «ОБЗОР ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ
ПРОИСШЕСТВИЕ»
17.25 «ПРОКУРОРСКАЯ ПРОВЕРКА»
(16+)
18.40 «ГОВОРИМ И ПОКАЗЫВАЕМ»
С ЛЕОНИДОМ ЗАКОШАНСКИМ (16+)
20.30 Т/С «ЛЕСНИК»
22.25 Т/С «ТОПТУНЫ»
00.15 «СЕГОДНЯ. ИТОГИ»
00.35 Т/С «УЧАСТКОВЫЙ»
02.30 «ГЛАВНАЯ ДОРОГА» (16+)
03.00 «ЧУДО ТЕХНИКИ» (12+)
03.30 «ДИКИЙ МИР» (0+)
04.05 Т/С «ЗАКОН И ПОРЯДОК»
06.00 Т/С «МОСКВА. ТРИ ВОКЗАЛА»

5 КАНАЛ

11.00, 13.00, 16.30, 19.30, 23.00
«СЕЙЧАС»
07.10 Д/Ф «ГОРЬКИЙ»
08.00 «УТРО НА 5» (6+)
10.45, 16.00, 19.00 «МЕСТО
ПРОИСШЕСТВИЯ»
11.30, 12.35, 13.30, 14.05, 15.00 Т/С
«ДОСТАВИТЬ ЛЮБОЙ ЦЕНОЙ»
18.00, «ОТКРЫТАЯ СТУДИЯ»
20.00, 18.30 Д/С «ВНЕ ЗАКОНА.
РЕАЛЬНЫЕ РАССЛЕДОВАНИЯ»
21.30, 22.15, 23.25 Т/С «СЛЕД»
00.10 Х/Ф «ССОРА В ЛУКАШАХ»
02.05 Х/Ф «БОЛЬШАЯ СЕМЬЯ»
04.10 Х/Ф «ПРИЕЗЖАЯ»
06.10 Д/Ф «ПРЕКРАСНАЯ ЕЛЕНА»

ТНТ

07.00, 08.30, 23.00, 00.30 «ВОСТОЧНЫЙ
ЭКСПРЕСС» (16+). ПОГОДА
07.30 УТРЕННЕЕ ШОУ «ТЭЦ-3».
ПОГОДА
09.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ».
«НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ»
(16+)
09.10, 14.15 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
09.25 М/С «ГРОМОКОШКИ»
10.00 Х/Ф «ВАМПИРСКИЙ ЗАСОС»
12.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
(16+)
14.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». «МИ-
РОВЫЕ НОВОСТИ» (16+)
14.30 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ» (16+)
15.30 «ДОМ-2. LIVE» (16+)
17.00, 20.00 Т/С «УНИВЕР.
НОВАЯ ОБЩАГА» (16+)
17.30, 20.30 «ЗАЙЦЕВ+1» (16+)
18.00 Т/С «РЕАЛЬНЫЕ ПАЦАНЫ» (16+)
19.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ».
«НОВОСТИ ШОПИНГА И РАЗВЛЕЧЕНИЙ».
ПОГОДА (16+)
19.15 «АФИША» (6+)
19.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС» (16+)
21.00 Х/Ф «УГАДАЙ КТО?»
23.35 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+)
01.00 Х/Ф «КОСТЕР ТЩЕСЛАВИЯ»

ТИВИКОМ

06.05, 20.05 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ» (12+). ЗУРХАЙ
06.30, 09.30, 11.00, 12.00, 13.00, 14.00,
15.00, 16.00, 17.00, 19.30, 21.30, 23.00, 01.10
«НОВОСТИ ДНЯ» (16+)
07.05 «В ТЕМЕ» (16+)
07.35, 23.30 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ» (12+)
08.00, 08.30 «НОВОСТИ ДНЯ» (16+). ЗУРХАЙ
08.30 «ЕВРОМАКС. ОКНО В ЕВРОПУ» (16+)
09.00 «В ТЕМЕ» (16+). ЗУРХАЙ
10.05 «СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ» (12+)
10.30 Т/С «КАК СКАЗАЛ ДЖИМ»
11.05 «ЗЕЛЕНый ОГУРЕЦ» (12+).
ЗУРХАЙ
11.35 Д/Ф «5 ИСТОРИЙ»
12.05 Т/С «КОЛДОВСКАЯ ЛЮБОВЬ»
13.05 Х/Ф «КВАРТЕТ ДЛЯ ДВОИХ»
15.05 Х/Ф «ЦЫГАН»
16.40 М/Ф
17.05 Д/Ф «РАСПУТИН.
ГЕОРГИЙ ПЕБЕДОНОСЕЦ»
18.05 Т/С «ГОВОРЯЩАЯ С ПРИЗРАКАМИ»
19.00 «АКТУАЛЬНОЕ
ИНТЕРВЬЮ»
(12+). ЗУРХАЙ
20.35 Т/С «ЧИСЛА»
22.00 Т/С «ТРАВМА»
23.50 «ТОП-МОДЕЛЬ
ПО-АМЕРИКАНСКИ» (16+)
01.40 «НОЧНОЙ КАНАЛ
НА ТИВИКОМЕ» (16+)



УГАА УҮАНДА ХАЯНГҮЙ...

Ага нютаг тоонтотой багшын ажалай ветеран, мүнөө Аулаан-Үдэдэ ажаһуудаг Цымжид Доржиевна Доржиева бага ябахадаа, түрэнэн Зугаалай нютагтаа "Тоонто тайлган" гэнэн заншалта үйлэдэ томошуулай хабаадажа байхыё һонирхоһон байна. Цымжид Доржиевнагай хүршэ айлайхи басагатай болоод, тоонто тайлга үнгэргөө. Тэрэ һаяхан мүндэлһэн нялхань хадаа мүнөө Буряад орондо яһала мэдээжэ хүн, БГТРК-гай кадрнуудай таһагыё даагшаар олон жэлдэ хүдэлһэн Димид Намдаковна Гармаева болоно.

Цымжид Доржиевнагай хөөрөһэниё 5-6 жэлэй саана бэшгэдэжэ абаһан Агын тойрогой Могойтын аймагай Сагаан Шүлүүтай нютагай ажалай ветеран Нордоп Батоевой хөөрөөнтэй жэшэхэдэмни, тон адлишуу байба. Тиимэһээ танай анхаралда Нордоп Батоевой хөөрөө табинабди.

ТООНТО ТАЙЛГАН

Урданай бурядай ёно заншалаар, айлай гэр бүлэдэ үхибүүнэй түрөөд, 3 хоноһоной удаа тоонто тайлган гэжэ заабол хэдэг ёһото гурим байһан юм.

Тэрэ сагта нарайлалгын гэр гэжэ байгаагүй, бүхы зон һэеы гэр соо түрэдэг байһан гэшшэ. Нютаг бүхэндэ эхэнэрнүүдэй нарайлхада туһа үзүүлдэг, үхибүүнэй хүйһыень хүндэхэ мэргэжэлтэй наһажаал эхэнэрнүүд байдаг һэн.

Нарайлха эхэнэрэй үбдэжэ эхилхэдэ, хажуудахи

түрэлхидын яаралтайгаар ошоожо, туһаламжа эридэг һэн.

Урдань хээлитэй эхэнэрнүүд нарайлха сагаингаа дүтэлтэр гэрэйнгээ ба хото хорёо соогоо ажалаа бултыень хээд, хазаар морёор ябадаг, үүрээр бодожо, үнээгээ наагаад, малаа ажалладаг, айрагаа бүлэдэг, тала дайдаар аргал суглуулжа, гуламтынгаа гал унтараангүй түлжэ байдаг һэн.

Тоонто тайлганай үдэр эмээлэй үхэг доро хүхэн малтагдажа, дээрэн зартагайгаар урса табигдажа, хониной һэмжээр ороододог байһан. Хүүгэдэй

хэбтэшэ (послед) һэеы тулам соо табигдаад, дээрэн торго, үртэһэнэй зүйл, мүнгэ, шүрбэһэ, заряагай үһэ хэдэг гуримтай һэн. һэеы туламайнгаа амһар тэмээнэй нооһоор оёод, нүхэн соо табижа булаха, хониной өөхэ нэмээд, гал носоодог. Урса хэн тээшэ унанаб, хойто жэл тэрэ айлда шэнэ хүн түрэдэг байгаа.

Хуурай зартагайнууд хониной өөхэнтэй хамта урматайгаар соробхилон аһаха. Үшөө дээрэһэнь багахан шара тоһо хайлуулаад дуһаахада, гал урматайгаар дүлэтэн бадаржа, һэеы гэр соогуур мяханай, өөхөнэй, шара тоһоной хүншүүгэй үнэр таража дүрэхэдэнь, гэрэй эзэд үрхээ нээжэ, хүншүүе дэгдээдэг байгаа.

Айл бүхэн үхибүүнэйнгээ тоонто тайлгыё хүхюу зугаатайгаар, элбэг элдинээр үнгэргэхэ гэжэ оролдодог. Сугларһан айлшадые сагаан эдээн табиг болон бусад амтатай халуун эдээгээр хүндэлжэ, хүнэй архин духаряа аягалдаг байһан юм.

Эдээлгэн, уулган, хүхюун зугаагай дунда "хошхоног хазаан" эхилхэ. Тоонто тайлганда зорюу



улагдажа гаргагдһан хониной хошхоног нэгэшыё таһалангүй, бүхэлээр шанагдаад, айлшадай урда табигдаха. Сугларһан зон булта аха захатанһаа эхилжэ, тэрэ хошхоногыё ээлжээгээр шүдөөрөө хазажа эдидэг байгаа. Хутагаар отолжо болохогүй. Хониной ута хошхоног олон лэ зон хазажа дууһадаг юм һэн.

Буряад монгол угсаатанай тоонто тайлганай наадан иимэ ёһоор үнгэргэгдэдэг заншалтай байһан. Хүн бүхэн эжын умайһаа гаража, хүйһөөрөө

таһаран унахадаа, эхэ нютаг-гайнгаа газартай тоонтоороо холбогдодог байгаа. Манай хулинсагууд бүхы наһан соогоо тоонтоёо шүтэн дурсажа, хүндэлжэ, хамгаалжа ябадаг байһаниинь мэдээжэ. Тиимэһээ хүн бүхэн "Тоонтошни хаана?" гэнэн асуудалда харюусажа шадаха, Эхэ оронтоёо, түрэл арадтаяа таһаршагүй холбоотой байһанаа мэдэрхэ шухала.

Цырегма САМПИЛОВА
хэблэлдэ бэлдэбэ.

Түрэл хэлэмнай - түшэг баялигнай

ТУЯНА ЗОНДУЕВА: "БУРЯАД ХЭЛЭ ҮНЭХӨӨРӨӨ ХҮГЖӨӨХЭ ГЭБЭЛ, ГҮРЭНЭЙ ТАД ОНДОО ДЭМЖЭЛГЭ ХЭРЭГТЭЙ"

"ИНФОРМ ПОЛИС" хэблэлэй байшангай креативна дарга, сэтгүүлшэн Туяна Зондуева һонин, яб гэмэ хурса статьянуудаараа республикынгаа уншагшадта мэдээжэ болоһоор үнинэй. Харин һаяхана үшөө нэгэ бэлиг шадабаринь олоной һонорто дурдахагдаба: тэрэ Бурядай Үндэһэтэнэй 1-дэй лицей-интернадай буряад хэлэнэй багша Янжима Ивахиновагай бэшэһэн "Буряад түрэн ёно заншал" гэнэн ном соохи буряад текстнүүдые ород хэлэндэ оршуулаа юм. Энэнь хөөрөлдөөнэймнай һабагша боложо үгөө.

- Туяна Владимировна, энэ танай түрүүшын ажал гү?

- Үгы. Анха түрүүшынхией гурба-дүрбэн жэлэй саана "Буряад арадай үрээлнүүд" гэнэн багахан ном оршуулаа һэм. Харин мүнөө Янжима Цыдендамбаевнагай номыё буряадһаа ородто оршуулхадаа, хүн зондо нилээд туһатай, хэрэгтэй юумэ бүтээлсэһэндээ баяртай байнаб.

- Та буряад хэлэ үзэһэн гүт?

- Үгы. Ород класста һурааб. Тиигээшыё һаа гэр бүлэдөө түрэл хэлэн дээрээ хөөрөлдэдэг байһанай ашаар түрэлхи хэлээ яһала мэдэхэб. Бэшгэй дүрим тон һайнаар хэрэглэжэ шадахашыёгүй һаа, хүнтэй сохом харилсаха, уншаһанаа лаб ойлгохо аргатайб. Тиимэһээ энэ ном оршуулхадаа, балай ехээр ядалдаагүйб. Теэдшыё би "Буряад хэлэнэй сахим һураха ном" ходо хэрэглэдэгби.

- Тус номоор буряад хэлэ шудалхаар гү?

- Шудалхаар. Энэтнай одоол хэрэгтэй юумэн: компьютертаа һуулгаад, хэншыё хадаа хамаг юумэ уншажа шадаха. Гадна тэрээн соо тоолошогүй олон мэдээсэл оруулагданхай. Илангаяа түрэл хэлээрээ, ёно заншалаараа һонирхдог хүнүүдтэ ехэ хэрэгтэй ном гэжэ һананаб.

- Туяна Владимировна, мүнөө буряад хэлэ хүгжөөлгын элдэб янзын хэмжээ ябуулганууд бэелүүлэгдэдэг болонхой. Танай һанамжаар, тэдэһэнь үрэ дүн гарана гэшшэ гү?

- Буряад хэлээ хүгжөөхэ гэбэл, тад ондоо дэмжэлгэ хэрэгтэй. Юундэб гэхэдэ, жэнхэни буряад хэлэтэй зоноймнай жэлһээ жэлдэ үсөөржэл байхадань, тэдэниё һэлгэхэ залуу халаан урганагүй. Ехэнхидээ хүдөөдэл буряадаараа хөөрөлдэнэбди, харин Улаан-Үдэдэ, үнгэрхэдөө, Шэнэхээнэй буряадуудай үхибүүд ород хэлэтэй болошоно. Теэд энэмнай эрхэ байдалаймнай хойшоһон гэшшэ – бидэ үсөөн байхаһаа гадна монголнууд шэнгээр амяаран гүрэндэ ажаһууна бэшэ ха юм-бибди. Иимэ ушарта ородшыё, буряадшыё хэлээ адли

тэгшэ мэдэхэ ёһотойбди, зүгөөр бодото дээрээ түрэл хэлэмнай хойшоо гарашана. Энэ талаар гүрэнэй тад ондоо хэмжээнэй дэмжэлгэ хэрэгтэй гэжэ һанагдана.

- Буряад үхибүүдтэ заабол түрэлхи хэлэнь үзүүлээ һаа хайшааб? Магад, үндэһэн һургуулинуудые олоор нээхэ хэрэгтэй.

- Үндэһэн һургуулинуудые болон хүүгэдэй сэсэрлигүүдые нээбэл, буряад хэлэ хүгжөөлгэдэ нилээд туһатай байхал һэн. Зүгөөр түрэлхи хэлэн шэнгээр үзүүлхын тула нэн түрүүн гэр бүлэдэнь буряадаар дуугаргажа һургаха шухала. Ехэнхи үхибүүд гэртээ ород хэлэн дээрэ хөөрөлдэдэг гэжэ мэдэнэ ха юм-бибди. Багшанарайшыё хэлэһээр, хэрбээ арбаад жэлэй саанахи һурагшад буряад хэлэн дээрэ ямар нэгэн шог ёто хөөрөө уншахада, энээлдэжэ хүхидэг һаа, мүнөөнэй хүүгэд абьяа шэмээгүй һуудаг - удхыень ойлгоногүй. Тиимэһээ хэшээлэй үедэ буряад хэлэ үзэнгши, али гэртээ ходо буряадаар хөөрөлдэнгши – илгэань аргагүй ехэ. Иигээд харахада, даб дээрээ "Буряад хэлэн – гүрэнэй хэлэн" гэнэн программа тааруу шэнгээр һанагдана.

- Мүнөө хүн зон буряадаараа яһала хөөрөлдэхээ оролддоно...

- Илангаяа залуушуул буряадаараа хөөрөлдэхээ оролдодог болонхой. Энэнь ехэ һайн. Тиимэ хадань тэдэндэ туһалха шухала. Энэ талаар бүхэли сүүдхын туршада хүдэлжэ байдаг буряад радиогүй байһамнай ехэ муу. Түрэл хэлэнэйнгээ түлөө һанаагаа зобохо олзын хэрэг эрхилэгшэд гэжэ оройдоо үгы гэшшэ гү? Гайхалтай. Тиихэдэ телевиденидэ буряад дамжуулгануудта ямар бага саг үгтэнэ гэшшэб? Эдэ бүгэдөөр бодоод үзэхэдэ, гүрэн түрэмнай бодото дэмжэлгэ үзүүлхэ ёһотой гэжэ һанагдана.

- Туяна Владимировна, та ажалайнгаа хэрэгээр олон хүнүүдтэй харилсадагта. Буряад хэлэ һайн мэдэхэ ноёдтой дайралдаа һэн гүт?

- Баир Гвибалович Бальжиров одоол жэнхэни буряад хэлэтэй. Тиихэдэ Леонид Васильевич Потапов хурамхаанайһяараа һайнаар дуугардаг гэжэ мэдэхэб, өөрөө шагнаһанби. Матвей Матвеевич Гершевич, Тимур Гомбожапович Цыбиков яһала хэлэтэйнүүд.

- Гүрэнэй дэмжэлгэ хубилхал байха гэжэ һанагдана. Зүгөөр мүнөө дээрээ өөһэдынгөө хүсөөр хэлээ абарха арга боломжо бии гэшшэ гү?

- Бидэ сонинийнгоо шэнжэлэл хэхэдээ, нэгэ дахин танай сэтгүүлшэн Борис Балдановыё, дуушан Валико Гаспаряниё уряа һэмди. Тиин Валико буряад хэлэнэй шиидхэгдээгүй асуудалнуудта зорюулагдһан "дүхэриг



А. БАТОМУНЮЕВАЙ фото

шэрээ" тухай статья уншаад, хэлэ абаржа шадаха тон юрын аад, ашаг үрэтэй арга заажа үгөө юм: гэртээ ороходоо, ород хэлээ мартаха хэрэгтэй. Иимэ саг зуурын хорюулай ашаар армянууд түрэл хэлээ хамгаалаа гэшшэ. Тиихэдэнь Борис Балданов, олонхи буряадууднай, хотошо нохой шэнги, хэлэһыешни хуу ойлгоод, ухаатай нүдөөрөө урдаһаашни хараад, гансал тэрэнээ үгэлжэ шадахагүй гэжэ тон зүб хадхаад абаа. Харюудань Валико иигэжэ хэлээ: "Урдаһаань буряадаараа дуугараад лэ байгаа һаа, хаана ошохо һэм даа, дадана бэээ. Хараад байгаарайгты - удангүй буряадаараа дуугаржа һурашаха". Минии һанахада, үнэхөөрөөшыё, энэмнай тон зүб арга болоно.

- Туяна Владимировна, ехэ һонин һанамжануудаараа хубалдабат, һайн даа.

Дыжит МАРХАДАЕВА.

«ХОРИ ХАТАН» ГЭЖЭ ХҮШӨӨ МҮНДЭЛХЭНЬ

«Хори хатан» гэнэн скульптурна хүшөө Хоринск тосхон руу оршодог харгын захата бодхоогдохонь.

Буряадай элитэ уран зохиолшон, бэлигтэй журналист Цырендулма Дондогойн түрэнхөөр 80 жэлэй ойн баяры тэрэнэй түрэнэн Эгэтын-Адаг нууринда тэмдэглэгдэжэ байха үедэ, Буряадай Уран зохиолшодой холбооной түрүүлэгшэ Матвей Чойбонов дурасхаалай хүшөө бодхоохо нанамжа оруулхан юм. Хори буряадай эхэдэ зорюулагдан дүрэ Маарагтада бодхоохо гэжэ шиидхэбэри абтабашье, Хэжэнгын буряадууд хажуу тээшэ гарашана. Буряад арадай элинсэгүүдэй түүхэ домогоор Хори, Ярууна, Хэжэнгэ, Ага нютагай буряадууд Хоридой мэргэн Хун шубуун – эхэ хоёрой арба нэгэн хүбүүдхэнь гарахан үри надахад гэшэ. Тиймэнээ дүрбэн нютагууд руу шэглэн ошодог харгыннуудай тэгэн дунда байрлан Хориин аймагай түбэй зүүн захата энэ хүшөө табигдахань. Нангин дурасхаалай энэ хэрэг үүсхэгшэ Матвей Рабданович иигэжэ хэлэбэ:

- Ямаршье сагта Хориин 11 эсэгэнэрэй угай эхэнэрүүд урагшаа ханаатай, эрэлхэг зоригтой, гүн ухаатай байхан гэжэ түүхэдэ эли. Энэ дурасхаалай хүшөө уран гуурхата эгэшээр Цырен-Дулма Дондокова, Цырендулма Дондогой болон бусадта зорюулагдан табигдаха. Матвей Рабдановичай тэмдэглэнээр, энэ хүшөөгэй бодхоогдохон харгыгаар Росси

гүрэнэй хаан тайжа Николай* нэгэтэ ябахан юм. Хори буряадай түлөөлэгшэд Сагаан хаанда ошоожо, абарал эрижэ, гуйлга барихадаа, энэл дайдын зам дабахан гэжэ түүхэтэй.

Тиймэнээ мүнөө зундаа баригдаха хүшөөгэй нээлгэндэ Россиин засаг түрын түлөөлэгшэдые уриха түсэбтэй.

Хори угай Эхын нэрэ нүлдые өөдөн үргэжэ, сахижа, дохин хүгэдэжэ байха мүнөө үеынхидэй уялга. Эхэ хүниие хүндэлжэ ябахан хүнэй ажаябуулгашье урагшатай байдаг гэжэ залуу хүрэгтэ ойлгуулха ёһотойбди.

- Мүнөө сагта буян хайшан гээд бүридхэгдэдэг гэжэ мэдэхгүй зон олон. Хоришье буряадууд соо иимэ зон байха. Гурим дүримөө мэдэжэ, хүгэдэн үнэншэхэ, гүн ухаагаараа мэдэхэ саг ерэхэл байха, - гэжэ Матвей Рабданович тэмдэглээ.

Үнэхөөрөө, юунэй түлөө дурасхаалта хүшөөнүүд бодхоогдодог гэшэб? Тэдэниие харан, һонирхон, нурагшалжа, мэдэжэ, сэгнэжэ, дурсажа, аша габьяань мартангүй ябахын түлөө.

Дурасхаалта хүшөө "Лотос" гэнэн эмхи мүнөө үедэ бэлдэжэ байна. Шанага бариһан, һу тарагаа сүршэжэ байхан эхэнэрэй дүрэ скульптор-уран зураашад - аха дүү Цыденжаб ба Балжир (Болот) Цыжиповүүд бүтээжэ, газарай гэдэхые хүлээжэ байна. Бэлиг-

тэй скульпторнууд Ага нютагта түүхэтэ дурасхаалай "Балжан хатан", "Бабжа Барас Баатар" гэнэн дүрсэнүүдые бүтээһэн. Улаан-Үдэдэ "Шатарай хаанай талмай" гэнэн композици ПВЗ-дэ бүтээһэн байха юм. Тэдэнэр март харын эхээр үнгэргэгдэһэн республикын Эхэ-геройнуудые ёһолон хүндэлэй үдэшэдэ Матвей Рабдановичта "Хори хатан" гэнэн хүшөөгэй хүрэлөөр бүтээһэн багахан дүрсэ бэлэглээ бэлэй.

*Николай хаан засагта нууриа эзэлээгүй хаан тайжа ябаха үедөө дэлхэй тойрон олон гүрэнүүдээр аяншалһан юм. Япон гүрэнэй Оцу хотодо сагдаануудай нэгэн һэлмээр тэрэнэй тархи сохижорхиһон юм. Талаан боложо, шархань ехэ аюулгүй байжа, ээлэһэн байгаа. Тэрэнэй удаа июниин 20-до Николай Асагадай дасан хүрэгжэ ерэхэдэнь, буряад ламанар Чойнзон Доржо Иролтуев Хамба-лама түрүүтэй тэрэ шархыень түргэн мүрөөр эдэгэһэн юм. Эди шэдитэ эмнэлгэнэй хүсэндэ этигэһэн II Николай хаан оло дахин Иролтуев ламые Санкт-Петербург хото дуудажа, гэр бүлээ аргалуулдаг байһан.

Фото-зурагууд дээрэ:

1. Уран зураашад М. Чойбоновто дурасхаалай дүрэ бэлэглээ (**Радна-Нима Базаровай фото-зураг**).
2. Хориин дайдада иимэ комплекс бүтээгдэхэ (**авторай фото-зураг**).

Цырегма САМПИЛОВА.



БУРЯАД ДРАМЫН ТЕАТР ГАСТРОЛЬДО БЭЛДЭНЭ

Апрель харын 3-наа Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ Буряад драмын театр хабарайнгаа ээлжээтэ гастрольнуудаа эхилхэнь. Буряадаймнай урдаа хараха зохиохы коллектив энэ удаа Забайкалийн хизаарай түб Шэтэ хото болон Агын Буряадай тойрог руу ошохоноь.

Үнгэржэ байгаа театральна хаһада тэдэнэр яһала амжалтатай гараба. Нэһлэбэн шэнэлэгдэһэн байшандаа ороһоор бэлдэжэ табихан хэдэн жүжэгүүдые, үхибүүдтэ зорюулагдан жүжэгүүдые ба томо концерт наада гастрольдо дэлгэхэнь. Театрай уран найханай талаар хүтэлбэрлэгшэ Цырендоржо Бальжановай хэлэһээр, бүхы труппа, хамта дээрээ 50-60 хүн гастрольдо гараха.

- Шэтын хизаарай драмын театр соо Болот Ширабазаровай "Энэрл хайра" гэнэн жүжэгөөр гастрольо эхилхэбди. Залуу драматург, бэлигтэй классик Дашарабдан Батожабайн "Төөригдэһэн хуби заяан" гэнэн роман-трилогийн үргэлжэлэл болгожо, Аламжа Жалма хоёрой Булад хүбүүнэй саашанхи хуби заяа харуулжа бэшээ. Энэ хаһада харагшадта ехэтэ найхашаагдаа. Уильям Шекспирэй "Комедия ошибок", Монгол драматургын "Эхэ", Хоца Намсараевай "Шүдэрлэгдэһэн зуун жэл", Галсан Нанзатовай "Номгон Булат", "Угаймни шэдитэ орон" гэнэн үльгэр-зүжэг болон бусад ажалнуудаа хүршэнүүдтээ абаашаабди. Мүн тийхэдэ театрай артистнарай хабаадалгатай томо концерт наада харагшадтай үзэмжэдэ дэлгэхэ түсэбтэйбди, - гэжэ Цырендоржи Дондокович хөөрэнэ.

Мүн театр гастрольдо гарахадаа, үшөө нэгэ зорилго урдаа табинхай. Юуб гэхэдэ, Буряад драмын театр үе болоод лэ,

буряад залуу хүбүүд, басагадые шэлэжэ, артистын дээдэ һургуули эльгээдэг заншалтай юм.

- Мүнөө жэл Владивостогой соёлой дээдэ һургуулида Буряад драмын театрай гурбадахи студи эльгээхэмнай. Би, Дамба-Дугар Бочиктоев, Олег Бабуев гээд түрүүшын студи дүүргээ бэлэйбди. Хоёрдохи студиин гансал Дабацу Юндунова үлэнхэй, - гэжэ Цырендоржи Дондокович хөөрэбэ.

Театр гээшэ 5-6 жэл болоод лэ шэнэ артистнуудые һургажа байгаагүй наань, буряад хэлэн дээрэ наадаха артистнар дуталдажа, ажаябуулга таһалдашаха бшуу.

- Урдань театрай хүтэлбэрлэгшэд Цырен Аюржанаевич Балбаров, Федор Семёнович Сахиров гэгшэд театрай мэргэжэлтэ буряад артистнарые һургаха гэжэ ехэ анхарал табидатгэһэн. Ерээдүйн халаан бэлдэлгэ ехэ удха шанартай асуудал гэжэ һананаб. Газар уһан дээрэ ганса буряад театр гэжэ хэлсэдэг гээшэбди. Тиймэнээ бүхы буряад яһатанай ажаһуудаг газарнуудһаа бэлигтэй буряад хүбүүд, басагадые шэлэжэ, ехэ газарай һайн һургуули хүүлэхэдэ, стипенди түлэжэ, (һайн нурабал, тэндээ нэмэри стипенди абаха бшуу) ошохо, ерэхэ харгын мүнгэ түлэжэ, хамтын байрада байлгажа, 4 жэлэй туршада һургадаг заншалтайбди, - гэжэ Цырендоржи Дондокович тэмдэглэбэ.



Тиймэнээ түрэл театраймнай гастрольдо ябахадаа, эрхилхэ ажалынь хадаа залуу хүрэг – хүбүүд, басагад сооһоо Буряад драмын театрай артист болохо һаналтай бэлигтэйшүүлые шэлэхэ. Шэтэдэ болон Агада шэлэгдээд, түрүүшын дабаа дабабал, июниин хуушаар Улаан-Үдэдэ үнгэрхэ шэлэлгын түгэсхэлэй шалгалта гараха болоно.

Нэмэжэ хэлэбэл, дүрбэн жэлэй туршада нуража гараһан оюутад дээдэ һургуулиа дүүргэхэдэ, 3-4 дипломно зүжэг ба нэгэ томо концерт бэлдээд, театртаа асарха ёһотой.

Буряад драмын театрай гастрольнууд апрелин 3-наа 15 хүрэтэр үнгэрхэ.

Цырегма САМПИЛОВА.



“БУРЯАД ТҮРЫН ЁНО ЗАНШАЛ” БУЛТАНДА ТУҢАТАЙ БАЙХА

Мартын 14-дэ Буряадай үндэһэтэнэй 1-дэхи лицей-интернатта “Буряад түрын ёно заншал” гэнэн номтой танилсалгын баяр ёһолол үнгэргэгдөө. Энэ номые түс нургуулида 33 жэлэй туршада буряад хэлэнэй багшаар хүдэлжэ байһан Россиин габьяата багша Янжима Ивахинова бэшээ юм.

8 хубиһаа бүридэһэн 90 хуудаһатай ном соо ород, буряад хэлэнүүд дээрэ түрэ хуримай бүхы ёһололнууд зураглаатай, түрын дуунууд, үрээлнүүд, оньһон хошоо үгэнүүд, бэлэг барюулалгын болон тогтоон абалгын дүримүүд үгтэнхэй. Мүн тиихэдэ мэдээжэ уран зурашан Цыденжаб Сампиловай түрэ найр тухай хоморой уран зурагууд оруулагданхай. Хадаг табилга, басаганай энжэ суглуулалга, бэрийн сай уулга болон бусадшыё олон тоото ёһололнууд тухай бэшэхэдэ, автор ёно заншалуудые найн мэдэдэг уран зохиолшодой – Хоца Намсараевай, Жамсо Тумуновай, Жамьян Балданжабоной – зохиолнууд дээрэ үндэһэлжэ, иимэ зураглалнуудые юрын хөөрөөгөөр дамжуулахая оролдоо. Гадна мүнөө үеын түрэ хуримда адаглан хараһанаа баһал шэнжэлһэн байна.

“Ямар шалтагаанаар энэ ном бэшэгдээб гэхэдэ, һүүлэй үедэ түрэ найр гээшэмнай зарим ушарта олон арадуудай заншал худхалһан, холиһон нэгэ ямар бэ даа ойлгосогүй юмэн болодог, – гэжэ Янжима Цыдендамбаевна хэлээ. – Гэрлэлгэ хадаа хүнэй ажабайдалай тон шухала шатануудай нэгэн ха юм даа. Тиимэһээ гэр бүлэ боложо, эхэ эсэгийнгээ угые үргэлжэлүүлхэ, гал гуламтаяа дэгжээхэ гэнэн харюусалга ехэтэй үргэн харгыда гаража байхадаа, залуушуул арад зонойнгоо сэсэн мэргэн үгэнүүдэй, ёһололнуудай удхыё заатагүй мэдэхэ ёһотой. Мүнөө үедэ эдэ мэтые найнаар сахяа һаа, халаха һандаха, гэдэргээ бусаха мэтын ушарнууд дайралдахагүй. Энэ талаар түс ном түрүүшын алхам болоно гээл даа”.

Түрэ хуримай ёһололнууд хуряангыгаар, тобшохоноор ном соо үгтэнхэй. Тиимэһээ уншагшадта арсалдаата асуудалнууд гаража болохо. Юуб гэбэл, аймаг бүхэнэй ёһололнууд бэе бэеһээ илгаатай, үнгэрхэдөө, бүри нэгэ аймагта гурбан ондоогоор ёно сахиха жэшээнүүд байха. Энэ ушарһаа уншагшад һанамжануудаараа хубалдажа, эбээрээ хэлсэн, саашадаа бүхы нютагуудай заншалнуудай суглуулбари гаргаа һаа, ехэл найн байгаа гэжэ автор онслоо.

“Залуушуулнай гансал нютагайнгаа түхэрэн соо гэрлэнэ бэшэ, хаана холоһоо бэе бээ ололсоно ха юм. Тиимэһээ ямар нютагта ямар заншал сахихаб, ямар юмэндэ онсо анхарал хандуулхаб гэхэ мэтын асуудалнуудта харюусажа шадха болохын тула энэ ажалаа үргэлжэлүүлхэ хэрэгтэй”, – гэжэ Янжима Цыдендамбаевна хэлээ.

Номтой танилсалгын баярта хабаадаһан хүндэтэ айлшадай нэгэн **Жанна Дымчилова** (тус ном бүтээхэ ажалай хүтэлбэрилэгшэ, юрэнхы редактор) анха түрүүн 2002 ондо буряад уран зохиолой дээжыё мүнхэлһэн “Мүнгэн дүһалнуудые”, гадна буряад хэлэндэ сахим нураха ном бүтээхэдөө, бэлигтэй багшатай сүг хүдэлһэн тухайгаа тэмдэглээ.

“Янжима Цыдендамбаевна – Түнхэнэй бэри, бүхы аймагуудта олон нүхэдтэй. Тиин түрэ найрта худагын түрүү болоходоо гү, али хадаг табихадаа, хүн зон хонходожо, зүбшөөл заабари нурадаг гэжэ мэдэнэб. Жэшэнь, хүбүүнэйнгээ айл болохом гэхэдэнь, дээдэ нургуулитай зон аад, яагаад хадаг табихая мэдэхэгүй байшадаг. Энэл ушарһаа иимэ тунһатай ном бэшэгдээ”, – гэжэ Жанна Чимитовна хэлээ.

Россиин Федерациин юрэнхы нуралсалай хүндэтэ хүдэлмэрилэгшэ, 1-дэхи лицей-интернатта дарга **Баир Жалсанов** һүүлэй үедэ түрэл арадайнгаа хэлээ, ёно заншалаа нэргээхээ оролдодог болоһыё урмашан тэмдэглэбэшье, ёно гуримуудай хазагайруулагдаха, гажа буруу шэнэ ёһонуудай зохиогдохыё буруушаагаа. Жэшэнь, мүнөө үедэ айл бүлэ боложо байһан залуушуулда зарим гэртэхин хадаг барюулдаг болонхой. Энээн тухай, мүн олоор дайралдадаг буруу ёһололнууд тушаа Янжима Цыдендамбаевна ном соогоо заажа бэшэнхэй юм.

Тиин Баир Баторович нургуулиингаа хүдэлмэрилэгшэдэй болон ветерануудай зүгһөө

Янжима Цыдендамбаевнае амаршалхадаа: “Мухар, буруу ёһололнууд бү зохиогдог, арадаймнай сэсэн ёно заншал нангинаар сахигдаг лэ”, – гэжэ хэлээд, хүндэтэ багшадаа буряад арадайнгаа ёно заншалаар гарай бэлэг, харин олон тоото арадуудай ёно заншалаар баглаа сэсэг барюулһанаа мэдүүлээ.

Удаань лицей-интернаттаи хурагшад, Түнхэн болон Ярууна нютагуудай эблэлнүүд, суута дархан **Валерий Цыбиков** тус ном соо зураглагдаһан ёһололнуудай заримыень харуулаа: бэлэг үгэлгэ болон тогтоон абалга, төөлэй барилга, хүнжэл бүрилгэ, ханза нээлгэ, шэнэ гэрэй гал бадараалга, бэрийн сай. Тиихэдэ Шэнэхээн бурядуудай найгаар республикадамнай дахин нэргээгдэжэ байһан төөлэйн дуун, хори бурядуудай гүйсэдхэдэг байһан 24 бадагтай уусын дуунай багахан хуби, мүн бэһэлигэй дуун эндэ эздэлээ.

Ном бүтээхэ хэрэгые мүнгөөр хангаһан “Метрополь” хамжаанай бүлэглэлэй регион хоорондын захиралай хүтэлбэрилэгшэ **Баяр Цыренов** ёһололнуудые эхинһэнь эсэс болоторнь һонирхон хараһанайнгаа удаа “Буряад түрын ёно заншал” тон хэрэгтэй, сагтаа гараба, мүн булганда тунһатай байха гэжэ онсолон тэмдэглээ.

Дыжит МАРХАДАЕВА, Радна-Нима БАЗАРОВАЙ фото.



1-дэхи лицей-интернаттаи дарга **Б.Жалсанов** Я.Ивахиновада гарай бэлэг барюулна



Арадай дархан **В.Цыбиков**, 1-дэхи лицей-интернаттаи багша **Г.Цыренжапов** төөлэйн ёһолол харуулна



Түнхэн нютагай эблэл хүнжэл бүрихэ, ханза нээхэ ёһололнуудые дурадхана



Д.Соктоева “Жарахайн гол” дуу гүйсэдхэнэ



Ярууна нютагай эблэл шэнэ гуламтын гал бадараалгын ёһолол харуулна



Сансарын хүрдэн эрвээн соогуур, Саг жэлэй хиидээн соогуур Сэбэр найхан шарайотнай Сэдьхэлдээ хадуун ябагшаб.

Эдээхэн үгэнүүд минии элинсэг, хүгшэн эсэгым эсэгэ, гэбшэ лама Бурхив Цырендаша Муршуневича сэхэ хабаатай. Олон хүүгэдэйнгээ үринэрые, аша зээнэрээ ара үбэрөөрөө сүглюулан энхэржэ хууһан элинсэг эсэгэм гансашье гэр булынгөө дунда бэшэ, үргэн Буряад орон соогоо хүндэтэй ябаһаниинь бултанда мэдэжэ.

Энээниинь элинсэг эсэгэдэм зорюулан, Хэжэнгын дасанда бодхоогдоһон нангин хүшөө - субарга гэршэлнэ. Бүхы элинсэг эсэгэнэртэ имэ субарга баридаг гү гэжэ һонирхоходомни, хүгшэн абамни иигэжэ хөөрөө бэлэй: «Аяар холын 1905 ондо Шилсаана Бүүрал Баабайн хаяада оршодог Шанаа гэжэ газарта Бурхитанай бүүса байһан юм. Минии баабай Цырендаша Муршуневич энэ айлда түрүүшын үри боложо, алтан дэлхэйн нүүрүү гэшхээ. Тэрэ багаһаа хүбэлгэн, ухаансар, гартаа дүйтэй байһан гэжэ нютагай зон хэйсэдэг хэн». Энэл хөөрөөн минии һонирхолой һабагша боложо үгөө.

Хоридохи зүүн жэлэй эхээр Буряад орондо хаа-хаанагүй дасан хиидууд олон байһан гэжэ түүхын хуудаһануудһаа мэдэнэбди. Айл бүхэн хубуудэйнгээ нэгынь заал һаа лама болгохы оролдодог байгаа. Тиин минии элинсэг Цырендаша Муршуневич 6 наһатайдаа Эгэтын дасан ябагаар ошожо, хубараг боложо, бурхан багшын нангин һургаал тон наринаар шудалжа, гэбшэ боложо тодорoo.

Тэрэ үедэ совет засаг тогтожо, гүрэн турын байдалай

ГЭБШЭ ЛАМА ЦЫРЕНДАША БУРХИЕВ – МИНИИ ЭЛИНСЭГ

хубилхадашье, хэр үгһаа бурханда шүтэжэ ябаһан буряад зоной олонхын хүзэгөө алдаагүй. Энэ хэрэгтэ миниише элинсэг эсэгын хубита нилээдгүй ехэ гэжэ һананаб. Юуб гэбэл, тэрэ нилээд олон зоной хэрэгынь бүтээжэ, туһа хүргэһэн габыятай.

Теэд уданшьегүй зэбүүн саг тохёолдожо, одоол ёһотой худхалаята, үймөөтэ үйлэ хэрэгүүд боложо, ямаршье зэмэгүй зон түрмэ шорондо хаагдажа эхилээ хэн. Цырендаша Муршуневич энээнһээ зайсаха аргагүй байжа, мүн лэ түрмэдэ хаагдаһаншье һаа, амиды мэндэ бүсаха золтой байгаа. Удаань Эсэгэ ороноо хамгалгын дайнай үедэ тэрэ зуун фронтдо эрэлхэг зоригтойгоор тулалдаа юм.

Дайнай дүүрэнэн хойно нютагаа бүсажа, «хара» (нахилаа орхиһон) хүн болоһон тула Дулсан Санжиевнатай гэр бүлэ боложо түбхинөө. Долоон үри хүүгэдые үндылгэжэ, бүтэнь дээдэ эрдэмтэй, «үгһа үһанда хаяагүй» ёһотойл хүнүүд болгоо юм.

Элинсэг эсэгэмнай ехэ шуран, бэрхэ, шадмар хун байгаа: барилга эрхилхэ, пеэшэн табиха. Олон жэлэй үнгэрөөшье һаань, «Доржын баабайн» хэнэн үльһа дулаахан пеэшэнүүдэй хоолойһоо утаан үүяхадажа, олон зоние баясуулжа байдаг гэжэ зоной дунда мүнөөшье хэлсэдэг. Энэ шадбарииинь Доржо ахаймнай дамжуулан абанхай. «Баабаймнай өөр түхайгаа, үнгэрһэн байдал түхайгаа ехэ хөөрэдэггүй хэн. Юундэб гэхэдэ, 60-80-яад онуудаар баһал шанга саг байгаа, үхибүүдтэм һаалта болохо гэжэ һанаандань ородог байгаа бшүү», - гэжэ хүгшэн абамни хэлээ. Тэрэ үедэ гансал Ивалгын дасан байһан гэжэ мэдэнэбди. Тиимэһээ олон хүн минии элинсэг эсэгэдэ хандадаг байһан.

90-ээд онуудаар дасан хиидэй нэргээгдэжэ эхилхэдэ, арад соогоо «ахайхан», «Доржын баабай» гэжэ алдаршаһан Цырендаша Муршуневич олон хубарагудые һургажа, Хэжэнгынгээ дасанда хуудаг болоһон юм. Сангарил, маани бүтээхын

хажуугаар ехэ бэрхээр эмшэлдэг байһан. Гадна үхибүүдэйнгээ туһаламжаар субарга шодон Хэжэнгын дасанай талмай дээрэ бүтээжэ, арамнайлууһан габыятай. Энэ хадаа шэнээр нэргээгдэһэн Хэжэнгын дасанай эгээ түрүүшын субарга болоно бшүү.

Элинсэг эсэгэмни 89 наһатайдаа 1993 ондо тагаалал болоһон юм. Хамаг амитанай түһын тулада оролдоһон габыаеень һанажа, сэгнэжэ ябадаг дасанаймнай ламанарай һанамжаар, олон тоото үри хүүгэдэйнь дэмжэлгээр 2005 оной зун гэртэхинэйнгээ бүүсада булта сүгларжа, баабайнгаа 100 жэлые тэмдэглэһэн байнабди. 8 ламанар, 53 үри хүүгэдынь, мүн нютагай зон сүглараа. Ехэ үншалгын һүүлдэ булта Шилсаана Бүүрал Баабайдаа гаража мүргөө хэн. Удаань Шанаа тоонтодонь ошожо, эхэ газарһаань хүсэ шадал нэмэжэ найрлаа.

2005 оной зун гэбшэ лама Бурхив Цырендашада зорюулагдаһан субарга бүтээхэ талаар ябуулга эхилһэн байна. Суута ламын нэрэ мүнхэлхэ һанамжа нэн түрүүн Хэжэнгын дасанай шэрээтэ Гармажаб ламхай оруулаа юм. Энэ дэмбэрэлтэ хэрэгтэ нютагай зон, түрэлхид, нүхэд туһалаа. Тиин намарай наруули дулаахан үдэр, сентябриин 20-до, нютагаймнай суута лама Дооромбо Эрдэни-Хайбзун Галшиевта зорюулһан субаргын арамнайн үдэр минии элинсэг эсэгын субарга арамнайлагдажа, ехэ найхан үйлэ хэрэг Хэжэнгэдэмнай үнгэргэгдөө. Энэ хоёр субаргын арамнайда Хамба-лама Дамба Аюшеев түрүүтэй олон дасанай шэрээтэнэр ба ламанар, хаа-хаанаһаа олон айлшад сүгларһан байха юм. Арамнайн һүүлдэ эрын гурбан наадан зарлагдажа, ехэ найр наадан болоо.

Манай багша Валентина Цырендашиевна Нимацыренова бидэндэ нэгэ һонин юумэ хөөрэнэн юм. Удхань иимэ: хүн гээшэ наһан соогоо 3 найртай байдаг. Түрүүшын найр хадаа алтан дэлхэй дээрэ хүмүүнэй бэе оложо түрэнэн ушараар,

хоёрдохинь – гэр бүлэ боллогын, гурбадахинь – алтан дэлхэйһээ халижа ошохо ушараар. Би тиихэдэ ехэ гайхаа һэмби. Харин мүнөө элинсэг эсэгынгээ намтараар һонирхожо, шэнжэлжэ бай-



Гэбшэ лама Цырендаша Бурхивай 100 жэлэй ойдо зорюулагдаһан үншалгын үедэ



Гэбшэ лама Цырендаша Бурхив үри хүүгэдэйнгөө дүхэриг соо

хадаа, дуриень һанахадаа, энэ хүндэ зорюулагдаһан үйлэ хэрэгүүдтэй ушархадаа, одоошье ойлгожо эхилбэб.

Үгтэһэн наһаа һайнаар эдлэжэ, зуб замаар ябажа, хүндэ туһалаа һаа, хэзээ-эдэшье хүндэтэй байхаш. Наһан болоошье һааш, хүн зон һайханаар дурсажа, үри хүүгэдшни омогтой, бүянтай ябаха байна. Мүнөө саг ондоо болонхой, анханайхида орходоо юумэн һайн тээшээ хубилаа. Аингүйгөөр бурханда мүргэхэдэ болохо. Теэд залуушуул ёһо заншалаа, түрэл хэлээ мүүгаар мэдэнэбди, тооногүйбди. Энэ

бүрүүл даа. Бидэ уг үзүүраа шэнжэлхэ, үзэхэ, һонирхохо ёһотойбди.

Дасанда гороо хэхэдээ, нагаса үбгэн баабайнгаа субаргада доро дохин мүргэдэгби. Элинсэгни болохо үбгэн баабайнгаа алдарта жэшээ дээрэ ажабайдалай замаар зуб эрмэлзэхэ хүсэлтэйб, сагаан сэдьхэл сэдьхэжэ, сэхэ сэбэр замаар урагшаа дабшахые тэгүүлхэб.

**Витя ЗАНАЕВ,
Буряадай үндэһэтэнэй
1-дэхи лицей-интерна-
дай һурагша.**

ШУЛУУН НҮҮРЬЭН ДЭЭРЭ ШЭШЭРМЭ ХҮЙТЭН СОО

Үнгэрһэн жэлдэ Түгнын шулуун нүүрһэнэй уурхай дэлхэйдэ хамагай ехэ үрэ дүн туйлаа гэхэн һураг суу тараа. Теэд тэндэһээ табан лэ модо зайда оршодог Хүсөөтэ нютагаархин энэ ашагта малтамалһаа аша үрыень мэдээгүйнь харамтай.

Үнгэрһэн үбэл Хүсөөтын юрэнхы һуралсалай дунда һургуулиин байһан дотор 12-14 градус хүйтэн байжа, һурагшадаа эртүүр тарааха баатай болообди гээд, һургуулиин директорой орлогшо Гунсыма Жамсаевна Раднаева тэмдэглэнэ. Багшын һанамжаар, һургуулиин сонхонууд, үүдэнүүд хуушараа, шэнэлэгдэхээр

болонхой. Бүхы дулаан забһараар гарашана.

Хүсөөтөөрхинэй үшөө нэгэ һанаа зобоомо бэрхэшээл гэхэдэ, үхибүүдэй сэсэрлиг хаагдаа. Роспотребнадзорой элирүүлһээр, байшаниинь дулаагаар гүйсэд хангаданагүй. «Сэсэрлигтэ ябаха үхибүүд жэл бүри олон боложо байнхай. Залуу эжынэр, абанар сэсэрлигэй нээгдэхые хүлээшэнхэй», - гээд, хүмүүжүүлэгшэ Баирма Дашидоржиевна Арьянова гайхана.

Шулуун нүүрһэн дээрэ байгаад, дааража байхань хайшаа юм?

**Сарюуна ЭРДЫНЕЕВА.
Авторай фото-зураг дээрэ: сэсэрлигэй
нээгдэхые хүлээшэнэн үхибүүд.**





Table with 4 columns: Time, Channel Name, Program Name, and Start Time. Includes sections for STS and HTB channels.

Main program schedule table for Thursday, 28th. Columns include Time, Channel Name, Program Name, and Start Time. Features sections for Первый Канал, ТНТ, Тивиком, and HTB.

Main program schedule table for Friday, 29th. Columns include Time, Channel Name, Program Name, and Start Time. Features sections for Первый Канал, ТНТ, Тивиком, and HTB.



Суббота, 30

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

- 06.25, 07.10 Х/Ф "ДЕТСАДОВСКИЙ ПОЛИЦЕЙСКИЙ"
07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
08.35 "ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!"
09.20 М/Ф "ДЖЕК И ПИРАТЫ НЕТЛАНДИИ"
09.45 М/С "СМЕШАРИКИ. НОВЫЕ ПРИКЛЮЧЕНИЯ"
10.00 "УМНИЦЫ И УМНИКИ" (12+)
10.45 "СЛОВО ПАСТЫРЯ"
11.15 "СМАК" (12+)
11.55 Д/Ф "РОЖДЕНИЕ ЛЕГЕНДЫ. "ПОКРОВСКИЕ ВОРОТА"
13.15 "АБРАКАДАБРА" (16+)
16.00 НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
16.15 Х/Ф "ПОКРОВСКИЕ ВОРОТА"
19.00 ВЕЧЕРНИЕ НОВОСТИ С СУБТИТРАМИ
19.15 "УГАДАЙ МЕЛОДИЮ"
19.50 "КТО ХОЧЕТ СТАТЬ МИЛЛИОНЕРОМ?"
21.00 "КУБ" (12+)
22.00 "ВРЕМЯ"
22.20 "СЕГОДНЯ ВЕЧЕРОМ" (16+)
00.00 "YESTERDAY LIVE" (16+)
01.00 Т/С "ЭЛЕМЕНТАРНО"
01.50 Х/Ф "АЛИСА В СТРАНЕ ЧУДЕС"
03.50 Х/Ф "ЛАРГО ВИНЧ: ЗАГОВОР В БИРМЕ"
06.05 "КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА"
«РОССИЯ 1»
05.30 Х/Ф "ОДИН ИЗ НАС"
07.35 "СЕЛЬСКОЕ УТРО"
08.05 "ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ"
09.00, 12.00, 15.00 ВЕСТИ
09.10, 12.10, 15.20 "ВЕСТИ-БУРЯТИЯ"
09.20 "ВОЕННАЯ ПРОГРАММА"
09.50 "ПЛАНЕТА СОБАК"
10.25 "СУББОТНИК"
11.05 "БИЗНЕС-ВЕКТОР"
11.30 "ВЕСТНИК ГОРСОВЕТА"
11.45 "РАНЕТ"
12.20 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ

- 12.55 "ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ"
13.25 Т/С "МЕСТНЫЕ НОВОСТИ"
13.55 "ОСОБЫЙ СЛУЧАЙ"
15.30 ШОУ "ДЕСЯТЬ МИЛЛИОНОВ"
16.30 "СУБОТНИЙ ВЕЧЕР"
18.30 "БОЛЬШИЕ ТАНЦЫ"
21.00 ВЕСТИ В СУББОТУ
21.45 Х/Ф "ФРОДЯ"
01.30 Х/Ф "Я СЧАСТЛИВАЯ!"

КУЛЬТУРА

- 07.30 "ЕВРОНЬЮС"
11.00 "БИБЛЕЙСКИЙ СЮЖЕТ"
11.35 Х/Ф "ДОН КИХОТ"
13.20 "БОЛЬШАЯ СЕМЬЯ"
14.10 Д/С "ПРЯНИЧНЫЙ ДОМИК"
14.40 Х/Ф "ПОДАРОК ЧЕРНОГО КОЛДУНА"
15.40 М/Ф "ПЕТУХ И КРАСКИ"
16.00 СПЕКТАКЛЬ "ПЕСНИ НАШЕГО ДВОРА"
17.55 "ЛИНИЯ ЖИЗНИ"
18.50 Д/Ф "ЖИЗНЬ И ЗЛОКЛЮЧЕНИЯ ПАУЛЯ, ОСЬМИНОГА-ОРАКУЛА"
20.30 "РОМАНТИКА РОМАНСА"
21.25 "МОЙ ДРУГ ЛЮСЯ". ВЕЧЕР-ПОСВЯЩЕНИЕ ЛЮДМИЛЕ ГУРЧЕНКО
22.45 "БЕЛАЯ СТУДИЯ"
23.25 Х/Ф "БЕН ГУР"
02.55 "ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО"
03.25 "ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ" С ЭДУАРДОМ ЭФИРОВЫМ

ТНТ

- 07.30 М/Ф "СЕМЬ БРАТЬЕВ"
07.45 Х/Ф "ВПЕРЕД В ПРОШЛОЕ"
09.15 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+). ПОГОДА
09.45 "АФИША". ПОГОДА (6+)
10.00 "ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС" (16+)
10.30 "УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ" (16+). ПОГОДА
10.40 "МУНГЭН СЭРГЭ"
11.00 УТРЕННЕЕ ШОУ "ТЭЦ-3". ЛУЧШЕЕ
11.45 "ДО И ПОСЛЕ". ПОГОДА (6+)
12.00 ЧЕМПИОНАТ РОССИИ ПО ВОЛЕБОЛУ: "ХАРА МОРИН" - "ВОРОНЕЖ"
13.30 "ЭКСТРАСЕНСЫ ВЕДУТ РАССЛЕДОВАНИЕ" (16+)
14.30 "СУПЕРИНТУИЦИЯ" (16+)
15.30 COMEDI WOMAN (16+)

- 16.30, 22.50 "КОМЕДИ-КЛАБ" (16+)
17.30 "УНИВЕРСОВАЯ ОБЩАГА" (16+)
18.30 "ХОЛОСТЯК" (16+)
19.30 "ВЕЛИКОЛЕПНАЯ ПЯТЕРКА". ШКОЛА №25 - ГИМНАЗИЯ №14 (6+)
20.00 НА НОЧЬ ГЛЯДЯ
21.00 Х/Ф "ПУНКТ НАЗНАЧЕНИЯ-3"
00.00 "ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ" (16+)
01.00 "ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА" (16+)
01.30 Х/Ф "ДРУГОЙ МИР"

ТИВИКОМ

- 06.00 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ" (12+). ЗУРХАЙ
06.30, 09.30, 11.00 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+)
07.00, 09.00 "В ТЕМЕ" (16+)
07.30 "СЕРЕДИНА ЗЕМЛИ" (12+)
08.00 "НОВОСТИ ДНЯ" (16+). ЗУРХАЙ
08.35 М/Ф "ДОМАШНИЙ ЗООПАРК" (0+). ЗУРХАЙ
10.30 "ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ" (12+)
11.35 Д/Ф "ПОТРЕБИТЕЛЬСКИЕ РАССЛЕДОВАНИЯ": "КВАРТИРНЫЕ РЕЙДЕРЫ"
12.35 Д/Ф "РАСПУТИН. ГЕОРГИЙ ПОБЕДОНОСЕЦ"
13.35 Х/Ф "СВОЛОУЧИ"
15.30 "УТУМАТА" (12+)
16.00 "ЗВЕЗДЫ ЗАЖИГАЮТ" (16+)
17.00 Д/Ф "ЛЕКАРСТВО ОТ СТАРОСТИ"
17.45 "ПРОЕКТ "БОЛЬШАЯ СТРАНА" (16+)
18.30 "ПРИКЛЮЧЕНИЯ ШЕРЛОКА ХОЛМСА" (16+). ЗУРХАЙ
19.30 "ВКУСНО" (12+)
20.00 Т/С "АНАТОМИЯ СТРАСТИ"
21.00 Х/Ф "ВДРЕБЗИ"
22.50 Х/Ф "БЕЛОЕ ЗОЛОТО"
00.30 "НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ" (16+)

СТС

- 05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф "ЗЕМЛЯ ДО НАЧАЛА ВРЕМЯ" (6+)
07.15 М/Ф "СВЕТЛЯЧОК"
07.30 М/С "МОНСУНО"
07.55 М/С "РОБОКАР ПОЛИ И ЕГО"

- 08.15 ДРУЗЬЯ" (6+)
08.30 "ВЕСЕЛОЕ ДИНОУТРО" (0+)
16.00 "МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ" (0+)
09.00 "ВЫЗОВ НА ДОМ" (16+)
09.30 "КРАСИВЫЕ И СЧАСТЛИВЫЕ"
10.00 Т/С "ОДНАЖДЫ В СКАЗКЕ"
11.00 Т/С "КУХНЯ" (16+)
13.00 Т/С "ВОРОНИНЫ"
16.30 Т/С "6 КАДРОВ"
17.20 ШОУ "УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ"
18.50 М/Ф "ТАЧКИ (6+)"
21.00 Х/Ф "ПИРАТЫ КАРИБСКОГО МОРЯ. НА КРАЮ СВЕТА"
00.05 Х/Ф "БАГРОВЫЕ РЕКИ"
02.05 Х/Ф "ЖИЛЕЦ"
03.55 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

- 06.40 Х/Ф "ПЕСТРЫЕ СУМЕРКИ"
08.25 "СМОТР" (0+)
09.00, 11.00, 14.00, 20.00 "СЕГОДНЯ"
09.15 ЛОТЕРЕЯ "ЗОЛОТОЙ КЛЮЧ" (0+)
09.45 "ГОСУДАРСТВЕННАЯ ЖИЛИЩНАЯ ЛОТЕРЕЯ" (0+)
10.25 "ГОТОВИМ С АЛЕКСЕЕМ ЗИМИНЫМ" (0+)
11.20 "ГЛАВНАЯ ДОРОГА" (16+)
11.55 "КУЛИНАРНЫЙ ПОЕДИНОК" С ОСКАРОМ КУЧЕРОЙ (0+)
13.00 "КВАРТИРНЫЙ ВОПРОС" (0+)
14.20 Х/Ф "ХОЗЯИН"
16.25 "СВОЯ ИГРА" (0+)
17.15 "СЛЕДСТВИЕ ВЕЛИ..." (16+)
18.10, 20.20 Т/С "МЕНТ В ЗАКОНЕ-6"
22.15 "РУССКИЕ СЕНСАЦИИ" (16+)
23.15 "ТЫ НЕ ПОВЕРИШЬ!" (16+)
00.15 "ЛУЧ СВЕТА" (16+)
00.45 "РЕАКЦИЯ ВАССЕРМАНА" (16+)
01.20 "ШКОЛА ЗЛОСЛОВИЯ"
02.05 СОГАЗ - ЧЕМПИОНАТ РОССИИ ПО ФУТБОЛУ 2012 - 2013 "РУБИН" - "ЛОКОМОТИВ"
04.15 Т/С "ЗАКОН И ПОРЯДОК"
06.10 КРЕМЛЕВСКИЕ ЖЕНЫ (16+)

5 КАНАЛ

- 08.50 М/Ф (0+)
11.00, 19.30 "СЕЙЧАС"
11.10, 12.00, 12.40, 13.20, 14.00, 14.40, 15.20, 16.05, 17.00, 17.50, 18.40 Т/С "СЛЕД"

Хүндэтэ манай эжы Хандунай Чагдуровна БАДМАЕВА!

Танаа түрэнэн үдэрөөртнай үнэн зүрхэнһөө доро дохин амаршалнабди. Үдэр бүри жаргал үзэжэ, Буянгаа эдлэжэ, Багашуулаа жаргуулжа, Сээжэ нонон, сэдхэл арюун, Ута наһатай, удаан жаргалтай Ажаһуухыетнай хүсэнэбди.

Танай үри хүүгэд: Баиртан, Батожаптан, Санжайтан, аша эээнэртнай, зээнсэрнүүд.



- 20.00 "ПРАВДА ЖИЗНИ: СПЕЦРЕПОРТАЖ (16+)"
20.30, 21.25, 22.20, 23.15 Т/С "ОТЯД КОЧУБЕЯ"
00.15, 01.20, 02.20, 03.20 Т/С "ГАИШНИКИ"
04.20 Х/Ф "БЕЛЫЕ ВОЛКИ"
06.20 Х/Ф "БЕЗОТЦОВЩИНА"

Продаю 2-х комнатную малогабаритную квартиру, 1 этаж, ухоженная, стеклопакеты, водосчетчики, кабельное, Интернет, узел совмещенный, большой.

Цена 1500 тыс.руб. Тел.: 89085989798.

Воскресенье, 31

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

- 06.50, 07.10 Х/Ф "ОДИНОКАЯ ЖЕНЩИНА ЖЕЛАЕТ ПОЗНАКОМИТЬСЯ"
07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
08.40 «СЛУЖУ ОТЧИЗНЕ!»
09.15 М/Ф «АЛАДДИН»
09.45 М/С «СМЕШАРИКИ. ПИН-КОД»
09.55 «ЗДОРОВЬЕ» (16+)
11.15 «НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ»
11.35 «ПОКА ВСЕ ДОМА»
12.25 «ФАЗЕНДА»
13.10 «ЖЕНСКИЙ ЖУРНАЛ»
13.20 Д/Ф «СРЕДА ОБИТАНИЯ»
14.25 Д/Ф «АЛЕКСАНДР ЗБРУЕВ. ЖИЗНЬ ПО ПРАВИЛАМ И БЕЗ»
15.30 Х/Ф «ТЫ У МЕНЯ ОДНА»
17.25 «ФОРТ БОЯРД» (16+)
19.00 «ОДИН В ОДИН!»
22.00 ВОСКРЕСНОЕ «ВРЕМЯ»
23.00 «КЛУБ ВЕСЕЛЫХ И НАХОДЧИВЫХ». ВЫСШАЯ ЛИГА (16+)
01.00 «ПОЗНЕР» (16+)
02.00 Х/Ф «ТРИ ИКСА-2: НОВЫЙ УРОВЕНЬ»
03.55 Х/Ф «СУТЕНЕР»
«РОССИЯ 1»
06.20 Х/Ф «СЕВЕРНОЕ СИЯНИЕ»
08.20 «ВСЯ РОССИЯ»
08.30 «САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»
09.20 «СМЕХОПАНОРАМА»
09.50 «УТРЕННЯЯ ПОЧТА»
10.30 «СТО К ОДНОМУ»
11.20 «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ». «СОБЫТИЯ НЕДЕЛИ»
12.00, 15.00 ВЕСТИ
12.10 «ГОРОДОК»
12.45, 15.30 Х/Ф «ПОНАЕХАЛИ ТУТ»
15.20 «ВЕСТИ-БУРЯТИЯ»
17.05 «ФАКТОР А»

- 18.55 Х/Ф «КРАСАВИЦА И ЧУДОВИЩЕ»
21.00 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
22.30 Х/Ф «БУКЕТ»
00.30 «ВОСКРЕСНЫЙ ВЕЧЕР С ВЛАДИМИРОМ СОЛОВЬЕВЫМ»
02.20 Х/Ф «ФАЛЬШИВАЯ ЛИЧИНА»

КУЛЬТУРА

- 07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00 «ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ» С ЭДУАРДОМ ЭФИРОВЫМ
11.35 Х/Ф «ОТЕЛЛО»
13.20 «ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО»
13.50 Х/Ф «ПОСЛЕ ДОЖДИЧКА, В ЧЕТВЕРГ...»
15.05 Д/Ф «КРЫЛАТАЯ ПОЛЯРНАЯ ЗВЕЗДА»
16.00 ЧТО ДЕЛАТЬ?
16.45 «КТО ТАМ...»
17.15 НИНО РОТА. «ОСКАР-ГАЛА»
18.05 «ЛИНИЯ ЖИЗНИ»
19.00 «КОНТЕКСТ»
19.40 Х/Ф «МОЙ МЛАДШИЙ БРАТ»
21.20 Д/Ф «АЛЕКСАНДР ЗБРУЕВ. МУЖСКОЙ РАЗГОВОР»
22.00 БОМОНД В ДОМЕ АКТЕРА
23.05 Д/Ф «ЛУЧАНО ПАВАРОТТИ»
23.55 ОПЕРЫ «ПЛАЩ» И «ПАЯЦЫ»
02.35 М/Ф
02.55 «ИСКАТЕЛИ»
03.40 Д/Ф «СИНТРА. ВЕЧНАЯ МЕЧТА О МИРОВОЙ ИМПЕРИИ»

ТНТ

- 07.30 Х/Ф «ПРИНЦ И НИЩИЙ»
09.00 «МУНГЭН СЭРГЭ». ПОГОДА
09.20 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ» (16+). ПОГОДА
09.30 «ВЕЛИКОЛЕПНАЯ ПЯТЕРКА»: ШКОЛА №25 - ГИМНАЗИЯ №14 (6+)
10.00 НА НОЧЬ ГЛЯДЯ (ПОВТОР ОТ 30.03)

- 11.00 «ТОЧКА ЗРЕНИЯ» (16+)
11.30 «БУДЬТЕ ЗДОРОВЫ!» (12+)
11.50 «МУЗЕЙНЫЕ ТАЙНЫ»
12.00 Д/Ф «ПЕРВАЯ ЛЮБОВЬ»
13.00 «ПЕРЕЗАГРУЗКА» (16+)
14.00 ТНТ MIX (16+)
15.10 Х/Ф «ПУНКТ НАЗНАЧЕНИЯ-3»
17.00 Х/Ф «ПОСЕЙДОН»
18.50 «КОМЕДИ-КЛАБ». ЛУЧШЕЕ (16+)
19.30 «ВСЯ БУРЯТИЯ» (16+). ПОГОДА
20.00 «ЭКСТРАСЕНСЫ ВЕДУТ РАССЛЕДОВАНИЕ» (16+)
21.00 «ХОЛОСТЯК» (16+)
22.00 COMEDI WOMAN (16+)
23.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ» (16+). ПОГОДА
00.00 «ДОМ-2. ПОСЛЕ ЗАКАТА» (16+)
00.30 Х/Ф «15 МИНУТ СЛАВЫ»

ТИВИКОМ

- 06.30, 16.00 «РАДАР-СПОРТ», (6+)
07.00 «ВКУСНО» (12+). ЗУРХАЙ
07.30 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (0+)
08.00 М/Ф
09.00 «ВО САДУ ЛИ, В ОГОРОДЕ» (12+). ЗУРХАЙ
09.30 «ВКУСНО» (12+)
10.00 Д/Ф «ЮЖНЫЙ ПОЛЮС»
10.30 «ЗЕЛЕНЫЙ ОГУРЕЦ» (12+). ЗУРХАЙ
11.00 «ГЕОФАКТОР» (12+)
11.15 Д/Ф «ПОТРЕБИТЕЛЬСКИЕ РАССЛЕДОВАНИЯ»: «ЗОЛОТЫЕ ЗАПЧАСТИ»
12.00 Т/С «ЧИСЛА»
16.25 «ВАШЕ ПРАВО» (16+)
16.45 Д/Ф «КЛИЧКО. ТРЕНЕР»
17.15 Д/Ф «ЛЕКАРСТВО ОТ СТАРОСТИ»
18.00 «ДОМАШНИЙ ЗООПАРК» (0+). ЗУРХАЙ
18.30 «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ШЕРЛОКА ХОЛМСА» (16+). ЗУРХАЙ

- 19.30 «ЕВРОМАКС. ОКНО В ЕВРОПУ» (16+). ЗУРХАЙ
20.00 Т/С «АНАТОМИЯ СТРАСТИ»
21.00 Х/Ф «ЛЮБИМАЯ ДОЧЬ ПАПЫ КАРЛО»
23.00 Д/Ф «ОДИНОЧЕСТВО КРОВИ»
00.50 «НОЧНОЙ КАНАЛ НА ТИВИКОМЕ» (16+)

СТС

- 05.55, 07.00, 09.20, 11.05, 12.05, 13.05, 17.05, 18.50, 20.05, 21.55, 23.45, 00.05, 00.50, 01.30, 01.50 МЕТЕОМИКС НА СТС-БАЙКАЛ (0+)
06.00 М/Ф «ЗЕМЛЯ ДО НАЧАЛА ВРЕМЯ» (6+)
07.20 М/Ф «ОБЕЗЬЯНКИ, ВПЕРЕД!»
07.30 М/С «МОНСУНО»
07.55 М/С «РОБОКАР ПОЛИ И ЕГО ДРУЗЬЯ» (6+)
08.30, 16.00 «МЕСТНОЕ ВРЕМЯ НА СТС-БАЙКАЛ» (0+)
09.00 «ГАЛИЛЕО» (0+)
10.00 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ. КОМЕДИЙНОЕ ШОУ» (6+)
10.30 М/Ф «БРАТЕЦ МЕДВЕЖОНОК (6+)"
12.00 «СНИМИТЕ ЭТО НЕМЕДЛЕННО»
13.00 Х/Ф «ПИРАТЫ КАРИБСКОГО МОРЯ. НА КРАЮ СВЕТА»
16.30 Т/С «6 КАДРОВ»
16.35, 17.30, 20.00 ШОУ «УРАЛЬСКИХ ПЕЛЬМЕНЕЙ»
19.00, 23.30 «НЕРЕАЛЬНАЯ ИСТОРИЯ» (16+)
21.00 Х/Ф «ПИРАТЫ КАРИБСКОГО МОРЯ. НА СТРАННЫХ БЕРЕГАХ»
00.30 Х/Ф «НА ИЗМЕНЕ»
02.05 Х/Ф «ОСОБОЕ МНЕНИЕ»
04.45 ТЕХНИЧЕСКИЙ ПЕРЕРЫВ

НТВ

- 07.00 Т/С «АГЕНТ ОСОБОГО НАЗНАЧЕНИЯ»

- 09.00, 11.00, 14.00, 20.00 «СЕГОДНЯ»
09.15 ЛОТЕРЕЯ «РУССКОЕ ЛОТО» (0+)
09.45 «ИХ ПРАВЫ»
10.25 «ЕДИМ ДОМА»
11.20 «ПЕРВАЯ ПЕРЕДАЧА» (16+)
11.55 «ЧУДО ТЕХНИКИ» С СЕРГЕЕМ МАЛОЗЕМОВЫМ (12+)
12.25 «ПОЕДЕМ, ПОЕДИМ!» (0+)
13.00 «ДАЧНЫЙ ОТВЕТ» (0+)
14.25 Т/С «ПОРОХ И ДРОБЬ»
18.20 «ОЧНАЯ СТАВКА» (16+)
19.20 «ЧРЕЗВЫЧАЙНОЕ ПРОИСШЕСТВИЕ. ОБЗОР ЗА НЕДЕЛЮ»
21.00 «ЧИСТОСЕРДЕЧНОЕ ПРИЗНАНИЕ» (16+)
21.35 «ЦЕНТРАЛЬНОЕ ТЕЛЕВИДЕНИЕ» С ВАДИМОМ ТАКМЕНЕВЫМ (16+)
22.30 Т/С «МОРСКИЕ ДЬЯВОЛЫ. СМЕРЧ. СУДЬБЫ»
00.15 «ЖЕЛЕЗНЫЕ ЛЕДИ» (16+)
01.05 Х/Ф «ПУТЬ САМЦА»
03.15 «ДИКИЙ МИР» (0+)
04.05 Т/С «ЗАКОН И ПОРЯДОК»
06.05 Д/С «КРЕМЛЕВСКИЕ ДЕТИ»

5 КАНАЛ

- 08.20 М/Ф (0+)
11.00 «СЕЙЧАС»
11.10 «ИСТОРИИ ИЗ БУДУЩЕГО» С МИХАИЛОМ КОВАЛЬЧУКОМ (0+)
12.00, 12.35, 13.05, 13.40, 14.10, 14.40, 15.15, 15.45, 16.15, 16.50, 17.20, 17.55 Т/С «ДЕТЕКТИВЫ»
18.30 «МЕСТО ПРОИСШЕСТВИЯ. О ГЛАВНОМ»
19.30 «ГЛАВНОЕ»
20.30, 21.30, 22.25, 23.20 Т/С «ОТЯД КОЧУБЕЯ»
00.15, 01.15 Т/С «ГАИШНИКИ»
02.20, 02.50, 03.15, 03.40, 04.15, 04.40 Д/С «ВНЕ ЗАКОНА. РЕАЛЬНЫЕ РАССЛЕДОВАНИЯ»
05.05 Х/Ф «НОЧНОЙ ПАТРУЛЬ»

Ремонт мебели на дому. Тел.: 621-351

Массаж. Тел.: 662-175

ВОЗРАСТНЫЕ ОГРАНИЧЕНИЯ В ТЕЛЕПРОГРАММЕ

В телепрограмме с 27 августа, согласно ФЗ от 29.12.2010 «О защите детей от информации, причиняющей вред их здоровью и развитию», вступающему в силу с 1 сентября 2012 года, будут присутствовать знаки о возрастных ограничениях:

- 0+ - от 0 до 6 лет
6+ - от 6 до 12 лет
12+ - от 12 до 16 лет
16+ - от 16 до 18 лет
18+ - старше 18 лет

МОНГОЛОЙ ТЕЛЕВИДЕНИ ОРОН ДАЯАР

ДДЭШТВ гэхэн компани Ази даяар Монголой телевизийн 40 гаран сувгууды, тийхэдэ англи, герман, ород, хятад хэлэтэй DW-Asien, Outdoor TV, Bloomberg TV, Yвэр Монгол ТВ, Одон ТВ, SupremeMaster, Australia TV, Дом Кино, Музыка, Телекафе, CCTV-5, Шанхай, Бээжин гэхэ мэтэ каналнууды үзүүлжэ байдаг томохон эмхи юм.

Энээхэн компани Буряад Республикада ерэжэ, Монголой телевидениин бүх сувгууды, мүн англи,

герман, ород, хятад хэлэтэй сувгууды харуулжа тоног түхээрэмжэ Улаан-Үдэдэ, Агада худалдажа, угсаржа эхилээ. Монголой, Үвэр Монголой, Хятадай, Австралин телевидени үзэхэ дуратай хаа, иимэ утаһаар холбоо барина: 8-924-396-79-00. Монголой сансарын телевидениин хүлээн абагшын (приемнигой) үнэ – 5000 түх., танай гэр байшанда угсаржа тохиргоо хэхэ ажалтайгаа (с установкой, настройкой) – 8000 түх.



Үнэгэрхэн зуун жэлэй агшан зуур

Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ проект

Хүндэтэ уншагшад, хэрбээ хоморой фото-зурагуудтай наа, тэдэнээ редакцидамнай эльгээжэ, бүгэдын хонорто дурадхыг гэжэ таанадтаа ханданабди. Айл бүхэнэй хадагалаанда иимэ баялиг олдохол байха. Тэдэнээ ерээдүйнгөө үеынхидтэ дамжуулаял.

Манай хаяг: 670000, Улаан-Үдэ хото, Каландаришвили, 23, каб.26; электрон хаяг: unen@mail.ru Тел.: 21-64-36.

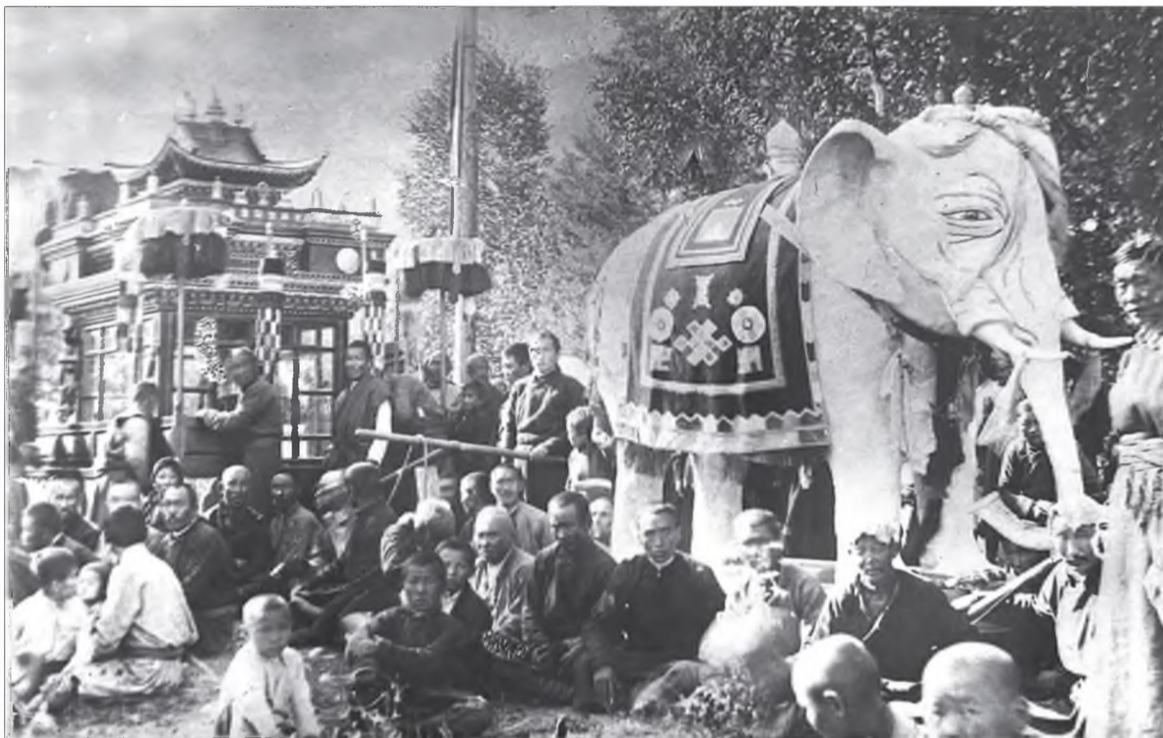


Хэрэнэй дасан. 1926 он.

Хэрэнэй хуушан дасан «Дэчин Даржалинг» 1806 ондо байгуулагдажа, 1817-1818 онуудта Россиин хаанта засаг түрэдэ мэдэгдэн, тоологдожо эхилхэн. Октябриин хубисхалай урдахи жэлнүүдтэ Хэрэнэй дасанда 500-гаад ламанар байһан. Тэрэ дасан руу бүхы Түнхэнэй дайдаһаа хүн зон ерэжэ мүргэдэг байгаа. Түнхэнэй дэбисхэрээр ябаган болон мори тэргээр хүн зон ходо ябажа, тоһо, тарья, мяха асаржа, гуйлга баридаг нэн. Үбшэнтэн ехэ олоор өрөжэ, аргалуулдаг байгаа.

Буддын Номнолой 108 боти "Эрдэниин ганжуур" 1910 ондо энэ дасанда хэблэгдэжэ, Хэрэнэй дасан ехэ сууда гараа. Тус дасанай 100 жэлэй ойдо зорюулжа, шэрээтэ Хабил Сыбдэнэй 1906 ондо энэ хэблэл бэлдэжэ эхилхэн юм.

1916 оной гал могой жэл дасанай 482 ламанар Шойро, Шогеной гэнэн ехэ шухала шанга уншалгануудые хураһан, тэрээндэ Түнхэнэй бүхы арад зон хабаадаа. Дасан үргэдхэхэ ажал гаража, Хандагайтын дасан хойто жэлын бодхоогдон юм.



20-дохи зуун жэлэй эхин. Хандагайтын дасанда Майдари хуралай үедэ Сагаан заан гаргажа байна. Даша-лама Шаглаговай хубиин фотоархивһаа.



Буряад гэр бүлэ. 20-ёод он. Буряад бүлэ шуһан түрэлэй хэдэн үеһөө бүридэдэг байһан. Хүгшэн аба эжынэр заабол нэгэ хүбүүнэйнгээ гэр бүлэдэ ажаһуудаг байгаа. Үри хүүгэдтэй үбгэд, хүгшэд гансаараа һуудаггүй байгаа. Үхибүүдын түрэнэн аба эжыгээ үргэжэ, ёһо заншалаар гурбан зөөлэниие үзүүлжэ, харууһалха ёһотой байгаа. Үри хүүгэдгүй наһатайшуул холыншые түрэл айлда байрлажа, үргүүлдэг найхан заншалтай нэн.



Түрөөһэ агнаһаяа гараба. Түнхэнэй аймагай Горхон нуурин, 1928 он.



Ангуушан ой руу ошобо. Тооро нуурин, 1928 он.



Баабхай наадажа байһан үхибүүд гаараа малша буряад арадта амитадай яһа (мориной, тэмээнэй, шонын, гүрөөһэнэй) хэрэглэхэ ехэ олон нааданууд бии: "Шагай", "Хонгордоолго", "Таалсалга" болон бусад нааданууд.



Буряадууд агнуури болон загаһа барилгаар ажами-дардаг байһан. Буряадуудай ажаһуудаг дэбисхэр дээрэ элдэб хүдөөгэй амитад байһан, илангаяа гүрөөһэн, хандагай, шоно, бодон гахай, баабгай, шэлүүһэн баригдадаг байгаа. Тон олоор хэрмэн, булган, үен гээд элбэгээр таранхай нэн. Ангуушад хэрэглэдэг элдэб гохо, номо нуруша, номо годли, өөрын дархалһан буушые байгаа. һүүлшынхинь энээгүүр ород яһатанай бии болоһоор хэрэглэгдэжэ эхилээ.

Агнуури гээшэ хэдэн өөрын заабари оньһотой ба хоржуултай нэн. Урда саһаа "зэгэтэ аба" гэнэн гуримда хэдэн зуу, мянгаадшые зон хабаададаг байгаа. Байгал шадар ажаһуудаг Ольхоной буряадууд хаб загаһа баридаг заншалтай. Үбэлдөө, эртын хабараар гүльмэ табижа агнадаг, буудадаг нэн. Мүн бургааһаар гүрэнэн урьхаар, гүльмэ, хахуули, урга гэнэн хэрэгсэлнүүдтэй байһан.

Гол горхониие хаажа, загаһа губшаха арга хэрэглэдэг нэн. Орой намартаа мүйһэнэй хүрэжэ эхилхэдэ, загаһа сохижо, бүглэрүүлэн баридаг байгаа.

АГУУ ИЛАЛТАДА БИДЭНЭЙШЬЕ ХУБИТА БИИ



Он жэлнүүдэй үнгэрхэ бүри Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда совет арадай болон тэдэнэй Эзэсэгтэ Хүсэнүүдэй туйлаһан илалта үлам гүнзэгы үдхатай боложо байна. Ушарынъ гэбэл, оронойнгоо үнгэрхэн сагай түүхые бүруугаар, худал хуурмагаар харууланһаа үламжалан, энэ дайнда ямар гүрэнүүдэй хабаадаһые, хэнэй илалта туйлаһы мэдэхгүй залуу үетэн урган үндыһэн байха юм. Гадна зарим хархис хүсэнүүд энэ илалтын нэрэ хүндые, алдар габьяае доошолуулхые аһан шадалаараа оролдоно. Тиймэһээ дайнай гал дүлэн соогуур гаража, халуун шүлуу долёһон, үхэлһөө бэшэ бүхы юүмэ үзэһэн үндэр наһанай дүрсалгануудые, хөөрөөнүүдые, һанамжануудые сонинуудта, сэтгүүлүүдтэ үргэнөөр толилжо, радио, телевиденээр дамжуулжа байха ёһотойбди.

Эсэгын дайн совет арадта шанга шалгалта, туршалга боложо, Коммунист партиин хүтэлбэри доро тэдэниие батаар нэгдүүлһэн, жагсаһан байгаа.

"Манай хэрэг үнэн, дайсан бутта сохигдохой!" – гэхэн уряа арад түмэниие зоригжуулан, немец фашистнуудые эшээндэнэ хүнөөхэ эрмэлзэл хүн бүхэнэй сэдхэлдэ түрүүлһэн юм. Энэ дүлэтэ уряа доро 18-һаа 55 хүрэтэр наһанай бүһэтэй зон сэрэгэй албанда татагдаа нэн. Агын тойрогой манай Шандали нотагһаа 110 гаран хүн дайнда хабаадажа, баатар габьяатайгаар, эрэлхэг зоригтойгоор тулалдаһан байгаа. Баруун болон Зүүн фронтнууд дээрэ болоһон шанга тулалдаануудта 38 хүбүүднай ами бээ хайрлангүй, хархис дайсангай эрэлхэгээр тэмсэжэ, баатарай үхэлөөр наһан байха юм. Олохон эхэнүүд иимэ ехэ гуниг гашуудалда дайрагдахадаа, бээс сүхэрүүлжэ шадангүй, хүбүүднай амиды мэндэ ябана

бэшэ аа гү, бусажа ерэхэл ёһотой даа гэжэ сэдхэлдэ хүдэлһөөр бурхандаа мордохон байха. Теэд хайрата эхын гуниг гашуудал сэхэлдихэ сүхэрхэ юм аал?!

Дайнда унаһан баатар сэрэгшэдэйнгээ дурасхаалые мүнхэлжэ, хургуулиин хажуудахи гүбээ дээрэ хүшөө бодхоогдонхой. Тэдэнэй нэрэнүүд бэшгэдэнхэй.

Эрэгтэйшүүлэйнгээ дайнда мордоходо, эхэнэрнүүд, үбгэд, хүгшэд, үхибүүд нотагайнгаа ажахын адууна мал гарза хоролтогуйгөөр харууһалдаг, өөһэдынгөө эдихэ тарья, малай тэжээл тарижа ургуулдаг нэн. Гадна сэрэгтэ моридые эльгээдэг, Эхэ ороноо хамгаалагдадые мяхаар, талха хилээмээр хангадаг байгаа.

...Манай гэртэһин – Оргодой Бодонгууд угай Жабай Жэгжэдтэн хонишодоор ажалладаг нэн. Тэрэ үедэ нэгэ отарада 1500 толгой хонид тоологдодог бэлэй. Манайхин гол түлэб буряад үүлтэрэй эхэ гү, али эрье хони харадаг нэн. Хонин

хүрэгтөө хусануудые нула табихадань, январьһаа сентябрь болотор нарай түл хубарижа абтадаг байгаа. Мянга гаран хурьгад абтаха. Хонидой ноһо хайшалха, брынзэдэ һү наажа тушааха, хонидоо адуулха гэхэ мэтэ ажал барагдаха бэшэ даа.

Абамнай – Жабай Жэгжэд 1888 оной Хулгана жэлдэ түрэнэн юм. Теэд эхирэй үрөөһэн байһан дээрэһээ Чимитдоржо ахынгаа һүүлээр хуурай хохир дээрэ унаһан хадаа 1889 онойхөөр дансада ороһон юм гэхэ. Эжымнай – Сэрэмпилэй Сэндэмэ 13 наһаар дүү байгаа. Абамнай дэлхэйн хоёр дайнда хабаадаһан намтартай. Хоёр ехэ эгэшээрнай – Хандама, Сэрэнжаб – нотагайнгаа эхин шатын хургуулида һураад, түрэл ажахыдаа бүхы наһаараа амжалтатайгаар хүдэлһэн юм. Үнэр баян бүлэнүүдтэй боложо, гал гуламтаяа нангинаар сахиһан байна. Сэрэнжаб абгаймнай буряадаараа 90 наһанайнгаа дабаан дээрэ гараад, хүнгэн сарюун ябанал даа. Одхон һамасэрэн эгэшэ - багша, дүү хүбүүд Түмэн - агроном, Манзаргаша үргэн мэргэжэлтэй механизатор болоһон юм...

Одхон абгай һамасэрэн 1943 ондо, харин би хойто жэлдэнэ Шандалиингаа эхин шатын хургуулида ороо һэмди. Хоёр багша Елена Борисовна Сопходоева, Цыпелма Дамдинжаповна Дамдинжапова хүдэлдэг нэн. 60 гаран хүбүүд, басагад һураха. 18 үхибүүд, тусхайлбал, Базаров Түмэн-Доржо, Ешидоржиев Даша, Даржаев Галсан-Даша, Жамбалдоржиев Сэдэб, Дамбиев Насар, Санжмитупов Түмэн, Бальжинимаев Бата-Мүнхэ, Арсаланова Сэсэг, Жигмитдоржиева Вера, Дугаржапова Сэсэг, Дашиев Бата-Мүнхэ, Цыденова Долгор, Болотова Сайгарма, Дамдинова һамажаб, Нимаева Рэгээд, Бальжинимаева һамажаб, Базаров Роберт, Жигжитов Бата-Мүнхэ 1-дэхи класста ороо бэлэйбди. Дайнай хүндэ хүшэр үе байгаа. Карандаш, ручка, саарһан, үзэхэ номууд дуталдаха. Дагбахай карандашай гол улаан бургааһанай нүхэ руу һуулгажа үгэхэ.

Хургуулиинмай байһан хоёр таһалгатай байгаа. Эдэ таһалганууд соо 1-3-дахи, 2-4-дэхи классай һурагшад һурадаг нэн. 1943 ондо Агын багшанарай училищи дүүргэһэн Цыпелма Дамдинжаповна 1-3-дахи классуудай һурагшадта заадаг байгаа. Багшанмай хоолойгоо аалин нам, нула, шанга болгожо байгаад ойлгосотойгоор заадаг нэн. Ойлгоогүй һаамнай, хэдэ дахин дабтаха. Энхэргэн зөөлэн, һайхан сэдхэлтэй багшанмай өөрынгөө үхибүүн шэнгээр маанадта

хандаха. Дайнай үедэ үхибүүд тулюур хубсаһа хунартай, муу эдээ хоолтой ябаал даа. Зунай амаралтын болоходо, үхибүүд арга шадалаараа элдэб ажал хэжэ, колхоздоо туһалдаг нэн. Үбһэ сабшалгада хабаадажа, үхибүүд бухал шэрэдэг, тармуурта, косилкада һуудаг, хони мал адуулдаг, намартаа тарья хуряалга дээрэ ажалладаг, хартаабха малтадаг байгаа. Тийхэдээ үхибүүд бага балшар наһанһаа ажалда дүршэдэг нэн.

1945 оной хабар. Агуу Илалтын мартагдашагүй үдэрэе элихэнээр һанадагбди. Майн 9-нэй Илалтын үдэр хургуулиинмай байһан дээрэ улаан түг хийдхүүлэгдээ нэн. Бүхы юүмэ хүсэд һайнаар ойлгоогүйшые һаа, ехэл хүхилдөө, элдэб наада наадаа һэмди. Илалтын үдэрэй хүндэлдэ тогоошон Норжимо абгай, шорой хамагша һамажаан абгай болон багшанарнай баярлаһандаа нүдэнэйнгөө нулимса аршажа байгаагша нэн.

СССР-эй хоёрдохи зарлалай Верховно Советэй һунгалта 1946 оной мартда болобо. СССР-эй Верховно Советэй депутатадар һунгагдаһан ажалшадай депутатаудай Агын окружной Советэй Түрүүлэгшэ Чимитдоржи Дагбаин түрүүшын сессийн үедэ Иосиф Виссарионович Сталинда бараалхажа, иимэ гуйлтатайгаар хандаа нэн ха: "Манай үхибүүд – малшадай, хонишодой үхибүүд гээшэ. Түрэлхидын түхэрээн жэлдээ мал хаража, хододоо иишэ тишээ зөөжэ ябадаг. Тиймэһээ тойрогой хургуулинуудай дэргэдэ 2250 һурагшадта интернат байгуулжа, гүрэнэй тэдхэмжэдэ абаа һаа, һайн байгаал даа". Нүхэр Сталин депутатай гуйлтые анхаралтайгаар шагнажа, бээлүүлээ нэн. Тиин 1947 оной эхинһээ Агын тойрогой хургуулинуудта интернат байгуулагдаһан юм. Гүрэн түрэмнай малшадай үхибүүдые хубсаһа хунараар, эдээ хоолоор хангадаг болоо бэлэй. Манай түрэлхид, үхибүүд иимэ ехэ аша туһыень габшагай ажалараа, эрхим һайн һуралсалаараа харюулхые оролдодог байгаа бшуу.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ,
журналист,
Российн соёлой габьяата
хүдэлмэрилэгшэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: дайнай үеын үхибүүд хургуулиингаа 100 жэлэй ойн һайндэртэ (2011 ондо).

Авторай фото.



ЦЫДЕНОВА Цырема Батуевна – врач-гинеколог, медицинский кандидат, Российн Элүүрые хамгаалгын отличник, Буряадай АССР-эй габьяата врач үндэр нэрэ зэргэтэй. Хүшэгээрэй 7 жэлэй, Хурамхаанай дунда хургуули дүүргээд, Москвада 2-дохи мединститут эрхимээр дүүргэжэ, врач-гинеколог мэргэжэлтэй болоһон.

ЭМШЭН ТУХАЙ ХӨӨРЭХЭМНИ

Цырема Батуевнае бүри бага наһанһаан мэдэхэб. һүбэлгэн ухаатай, хамаг юүмэндэ эдэбхитэй, һурахадаа бэрхэ нэн. Юрэнхы ажалша айлай бүлэдэ түрэнэн, эхэнэ Еши Батуевна ветеринараар нотагтаа ажаллаһан, нагасань Бальжинима Батуевич театральна училищи дүүргээд, нотагайнгаа соёлой хүгжэлтэдэ ехэ хубитаяа орууһан. һурахадаа бэрхэ тула, холын хойто зүгһөө аяар холо Москва хото зорихон

даа. Олон эхэнэрнүүдэй ами наһан Цырема Батуевнагай ашаар абаарагдаһан байха. Дашинима Дамдинович Цырема Батуевна хоёр бэрхэ үхибүүдые үргэһэн. Даба Дашинимаевич, Олег Дашинимаевич МГУ-гай аспирантура дүүргээд, республикадаа харюусалгата тушаалда ажалланад. Цырема Батуевна, таниие хабарай һайндэрөөр амаршалаад, буянтай, бурхантай ябахыетнай хүсэнэб.

ЭЛҮҮР ЭНХЭ ЯБЫТ ДАА!

БИ 1961 ондо Дэрэнэй совхозой Уланхаанай отделени эрхилжэ ябахандаа, Мария, Орочен Берелтуевтэниие комсомольско путёвкоор Хурамхаанай аймагай эгээ хойто захын Джирга нотагта гүүртэдэ ажаллахыень эльгээбэб. Гүүртэдэ 160 толгой дүнжэн, хашараг, 5 буха тоологдодог нэн. Үбэлдөө 45-50 градус хүйтэндэ малай үбэлжэлгэ 10 һара үргэлжэлнэ. Үбэлдөө Джирга горхон дээрэ түмэр боошхо тогтоожо, малаа бүлээн уһаар уһална, хото, сарай дулаасуулагдана. Мүнго голлой уһа хэрэглэнэ, 1 миллион кубометр уһа бэлдээд, хабартаа Джиргын сабшалан уһална. Иигэжэ 15 сомоо үбһэ

хуряана. Зундаа Булухаанай хада уулаар малаа манажа таргалуулна, жэл бүри түрэхэ мал Хүшгээрэй, Уланхаанай, Этхитын фермэнүүдтэ тушаана. Таһалгаряагүй Джиргэдээ 30 жэл ажаллахадаа, совхоздоо 3600 түрэхэ мал тушаагаа. Аяар 52 жэл Джиргэдээ ажаһууһадаа, 9 бэрхэ үхибүүдые тэнжээжэ, бүлэтиень айл болгоо, 25 аша, зээтэй баян эвенк айл мүндэлһэн. Мария Иннокентьевна БМАССР-эй габьяата малшан, Москва ВДНХ-да ошоһон. Орочен Степанович ажалдаа шалгаржа, медалээр шагнагдаһан. Мария Иннокентьевна, элүүр энхэ ябыт даа!

ГҮРЭНЭЙ ШАНГАЙ ЛАУРЕАТ

СУУТА Бархан-Уулын огторгой түлама Байсын хойморто, эрье захагүй мойһото талада, Барханай арадай театр, «Бархан-Уула» арадай ансамбль оршоно. Барханай арадай театраа аяар 8 мэргэжэлтэ, РСФСР-эй, Российн арадай болон габьяата артистнууд ургаһан. Иимэ нотаг Росси дотор үгы. Мүнөө би Бальжин Самбуевна тухай хөөрэхэ хүсэлэнтэйб. Бальжин Банаева таһалгаряагүй 23 жэлдэ Барханай соёлой байшангай директорээр хүдэлжэ, «Бархан-Уула» ансамблие эмхидхээд, хүтэлбэрилжэ ябана. Тэрэ Барханай арадай театрта гол рольнуудые зохёохы шадабаритайгаар, оюун бэлгитэйгээр гүйсэдхэжэ, Бүхэсоюзна, бүхы Российн арадай театруудай конкурсдо Москва, Красноярск, Эрхүү, Хабаровск, Шэтэ, МНР,

Ага нотагуудаар ябажа, лауреадай үндэр нэрэдэ хүртэһэн, алтан, мүнгэн медальнуудаар шагнагдаһан. 1995 ондо Буряад Республикын Гүрэнэй шангай лауреат боложо, нотаг нугаяа суурхуулаа. Барханай дунда хургуулида театральна студи байгуулалсаа. Театрай болон ансамблиин хүгжэлтэдэ Ц.Н.Гармаева, Э.В.Эрдыниева, Е.С.Бадмаева, Е.Н.Раднаева гэгшэд эдэбхитэйгээр хабаадалсаһаар ябанад, ехэхэн хубитаяа оруулаа. Барханайхид дуугүй, зүжэг наадагүй ажаһуужа шададаггүй һайхан нотаг нугын заншалтай. Гараһан Могой жэлдэ нотагайнгаа соёл бадаруулжа оябыт даа гэжэ хүсэнэбди!

Владимир БАТОРОВ.



ЗОРГОНДОО ОРОҮОН ЗАГАНАЙ СЕЛЬПОГОЙХИД

- Байза, аман гашална, архи ханагдаба ха юм даа. Мадасовтай ушараа хаа, минни ама дэбтээхэ бэшэ аал? Тэрэ шолмошни районой газетэдэ архинша гэжэ гараад ябана хэн, хахадые хубаахааа хэр арсаха ааб, хай, хуушанайхья табяагүй ёһотой, - гэхэ мэтэ долонгир бодолнуудые бодоһоор, Бичурын аймпотребсоюзай бухгалтер Дугаров гэдэг Заганай сельпо тээшэ алхалба.

Тээд Дугаров бухгалтерай ябахые холоһоо обёорһон Мадасов:

- Са-айн, «нарин тоосоошо», нангин нүхэрни, хаанаһаа гэнтэ орожо ерээш, шарайшни яагаа сугихархан болошоо гэшэб, шэлтэй хараар «сэргэмдээ» хаа, шиираг улаан болохош гэжэ шэнжэжэ байнаб, - гээд мүн лэ долонгироор мэхэ урьяа хэн.

Удабашыегүй, Заганай сельпогой хашааһаа ашаанай машина гаража, Бодонгууд ошодог харгыгаар шуумайшоо хэн. Хойноһоон хашаанай үүдэ хаажа ябаһан хээтэй

хүн зоной юун машинын ошоһые нураад нурагшалаад халахагүйдэ,

«Амгалантын 3-дахи магазинда Мадасов түрүүлэгшэ эд бараа абаашаба» гэжэ маани уншаһандал даржаганаад арилшана...

- Бүрэг бараг гэжэ байба, - гээд бодонгуудайхидэй нэгэн хөөрэнэ. - Гэнтэ «ЗИС» машинын хүндэшг абяанай хүнхинэхэдэ харан гэнээм, хорёогой арада байдаг Заганай сельпогой заготвитель Доржиев Цыренэй эсэгүндэ машинаа тулгаад, гурбан хүн - Дугаров бухгалтер түрүүтэй Заганай сельпогойхид: Мадасов түрүүлэгшэ, заготвитель Доржиев буужа байба.

Тэдэнэй гэртэ оромсоор, таглаанууд үһээдэ хүрсэ хүрөө, талхатай шүлэн тангалайда торонгүй, хоёр шэхэнһээ хойшо гараал юм бэээ, юрэдөө яахамнайб, удангүй бүдүүн, нарин хоолой ниилүүлһэн бөөлөөн, дуулаан эхилээ бэлэй...

Гэбэшье, маниие Амгалантын 3-дахи магазин



лонирхуулна. Заганай сельпогой Амгалантын 3-дахи магазин гэжэ дүрбэн ханатай торхоһоо бэшэ ондоо юумэнэй байхые харахагүйт. Ушар юуб гэхэдэ, Мадасов түрүүлэгшын эдэбхээр энэ магазинай байшан эндэ асарагдаһан аад, оройлогдоогүй байшоо. Энэ магазин соохи 60-70 мянганай эд бараан, эдихэ юумэн хайрсагууд соо шэхэгдээд, яндан сарай соо хаяатай, дороһоо шиигтэжэ, дээрэһээ норожо, хибэнэй эдихэ эдишэ, хүйр, хулганын хоол боложо байгаа юм аабза. Тиимэһээ эндэхи зон татаха тамхьяа абаха газаргүй болошонхой.

«Архиингаа хорхойн хүдэлхэдэ, ашаанай машиные нангай мүнгөөр хүлһэлөөд, энэ тэрэ магазинда эд бараа абаашаба гэнэн шалтаг баряад, зоргоороо архидадаг ябадалыень болуулхаар болоо.

**Б.БОДОНГУДОВ,
Б-Д.БАДАРАЕВ.**

Совет үеын сатирын булан

ХОЙМОРОЙ СЕЛЬПОГОЙ “ХҮНДҮҮЛХЭЙ ГАЗАР”

“ХОЙМОРОЙ сельпогой “хүндүүлхэй газарынь” ханаб гээ хаатнай, курорт “Аршанда” гэжэ хараһан лэ амарагшад хэлэхэ...

Нээрээшье, курорт “Аршан” дээрэ бишыхан байшантай гансал сельмаг бии юм. Энэ сельмаг соо эдээнэйшье зүйл, эд бараашье эхи тархигүйгөөр худхажа табяатай байдаг. Гадна, курорт “Аршанда” амаралтыншье зон, аргаламжадашье ерэнэн хүнүүд - багахан шэбээ городойхидол гэхээр олон юм. Тиимэһээ энэ бишыхан сельмагта түрисэлдөөн, хашасалдаан таһардаггүй. Хажуугаар сельмагай наймаалагша Касилова гэжэ уйтандаа “үнзадай үбсанса” болоһон юумэдэл, халтад гэхэдэ, тогоной ханхинатар хашхаржа, бадашажа ородог. Баһа элдэбын мэхэ гохо харуулаад халахаяа болишонхой. Энэ Касиловада мэхэлүүлһэн зон олон: тэдэнэр 4 түхэригэй оймһондо 9 түхэриг түлэжэрхиһэн, улаан баагса абанаб гээд, хара баагса абажархиһан байдаг. Харин “хүндэтэ Мария Михайловна, эндүүгээ заһая лэ” гэхэдэ, нүхэр Касилова “үндэр юумэн дээрэ

гараад, өөрынгөө хамар хазааш” гэнэншүүгээр харюусаад, убайгүйгөөр саашаа харашадаг зантай. Гадна, Касилова ехэ нюур сахяаша наймаалагша юм. Хэрбээ элдэб үнгын мулинэ ниидхын сельмагтань ерээ хаань, Мария Михайловнамнай эгээ хайхануудынь (өөрыгөө мартангүйгөөр) хани амарагуудтаа нэмээхэн харбайгаад, гансал шарахан ниидхыень хадаһанда үлгөөд, хоёр гараа дэлгээдэгын нэгэтэ бэшэ үзэгдэдэг.

Курорт “Аршанай” сельмаг хадаа Хойморой сельпогой гансахан лэ “хүндүүлхэй шиинхань” бэшэ юм. Мүн эндэ, Хэнгэргэ голой хайхан эрье дээрэ, Хойморой сельпогой чайна бии. Энэ чайнада хүдэлэгшэд эдэ дэлгээдэдэ, шэмэтэй юумэ хэхэгүйһөө гадна үнэр ороһон мяхаар котлетэ, шашлык хээд, хангал сорьюулһаар хүнэй хамар доронь асаржа табигадаг ушар али олон үзэгдэдэг байна.

Хойморой сельпогой “хүндүүлхэй газарыень” эмшэн домшоноор” ухшалуулжа, “даритай” хальхыень хюуулжа хаяхаар болоо.

**Б.БИРБАЕВ,
Б.БАДАРАЕВ.**

ХАТУУ ХАРЫН ХОЙШОЛОН

Республикын зарим МТС-үүдтэ трактористнууд заримдаа архи үүжархёод ажалдаа гарадаг. Тиигэжэ трактор болон бусад машинануудаа эбдэдэг, ажалаа хаатуулдаг байна. Наяхан Цагаан-Усанай МТС-

тэ трактористнь ама халамгайгаар трактортаа нуугаад, сабшалан дээрэ гаража ябатараа, столбдо тармуураа шагтагалдуулжа, голын хухалһан ба хэдэн шүдыень эбдэнэн байна.

ТРАКТОРИСТ:

Архидахам даа талын сэнгэлигтэ, Артелиинш үбһэн сабшагдана аабза. Хээрын ногоон хэнзэлэгшэ, Хээзэш үбһэн тармагдана аабза.

**С.ГРАХОВСКИИН
ЗУРАГ.**



“НАМҢАА СААГУУР, НАРАНҢАА НААГУУР”

Республикын зарим нютагуудта харгын мууһаа боложо, замда ябаһан машинанууд хаатана, эбдэрнэ, горючи ехээр гаргашална, пассажирнууд хаатана. Тээд харгы зам эрхилхэ аймагуудта зарим таһагуудай хүдэлмэрилэгшэд “намһаа саагуур, наранһаа наагуур” гэнэндэл, ханаа амархан ябажа байдаг. Бичурын аймагай “Коммунизм” колхоз шадар хэдэн километрын газарта харгы тиимэ гэшгүи муу. Яруунын аймагай Үхэр гэжэ тосхон шадар харгы баһал тон муу.



ХАРГЫН “НОЁН”:

- “Харгы, харгы” гэлсэхэдэнэ Хашар, хашан болошооб даа.

“Заһаха, заһаха” гэлсэхэдэнэ, Залхуу, хойрог болошооб даа.

Харахан амяа хараад лэ, Хамарайнгаа үзүүр гэтээд лэ, Ябав хаамни дээрэ хаш, Яажархихань нэм намайе.

**Ф.БАЛДАЕВАЙ зураг,
Ш.НИМБУЕВАЙ шүлэг.**

БОРГОЙН ТАЛЫН УУЖАМ ЛЭ ХАДА ЭЭЛЛЭНЭ

Архи уу ууһаар нэлхэнтэшэн нюуртай, соохор мэдээн-дээ ороһон нэгэ ута шара хүн столовоһоо гаража, элэг тэлэгхэн гэшхэлһээр, ашаанай машинада ошоод, кабина рууны тонгоршоошоно.

- Эгээ энэ хүйхэр хаана ошоһонь гэшэб, машинаа яажаш ябуулха юм ааб даа, - гэжэ эндэ байгшадтай нэгэн ханаагаа зобоно.

- Яагаад орхихо нэм, ганса мүнөө бэшэ, ябадагаараал ябана гэшэ. Танинагүй гүш, энэшни үнөөхи манай тэрээгүүр малшадта кино харуулһан нэрэ зүүгээд, зоргоороо архидажа ябадаг аймагаймнай культурын таһагай киномеханик Николай Третьяков гэшэл, - гээд доро зүрхэтэ нэгэниинь дуугарна.

Энэшни энэ гэлэй. Тээд энэ шал ногтуу механигаар жолоодуулһан машина жалжагы сахаригтал харгын энэш захата, тэрэш захата гаража ябажа гүйлгэнэ. Боргойн тала уужам даа: харгышыегүй газараар табилуулаа хаа, машина хаатуулха хонхор ёнхор нүхэнүүд байхагүй.

ногтуу механигай нюдэн бүрүүлтэжэ, юумэ обёорхон бэрхэ болобошье, айдар механик даражал мэдэнэ. Ашаанай машинын ябадал нюдэ далдирма

түргэн боложо, ялхи шулуунууд дээгүүр наярна, түэрнэ. Шэрэжэ ябаһан киноаппарат, мотор болон хайрсагтай лентэнүүдынь хэлэгүйл хадаа тэсээ, машинын хоорбо уужам лэ гэжэ «ёохордоо, дэбхэрэлдээ» юм аабза. Зүгөөр тэндэ хүн нуулсаһан байгаа хаа, гэмтээгүйдөө үрдиһүү гээд, үни хада хүрээжэ бууха хэн.

Уданшьегүй, Боргойн совхозой 1-дэхи фермэ бии боложо, соохор мэдээндээ ябаһан жолоошомнай «агта машинаа» татангүй табилуулна. Татаатай байһан аргамжа бүтүү хоорбо до тороод таһаршаба, яаралгүй ябаһан ямаан шашаад харайшаба, талын ганса сэргэ хоорбын үглүүда сохюулан, «тас» гээд

хухаршаба. Газаа байһан зонууд галзуурһан шофёрой машинаһаа айжа, гэртээ гүйлдэн орожо хоронод.

Аяар холын малшадые айлгаба хүлгөөбэшье, адагынь кино харуулжа хүхээнэ аа бы гэхэдэ, тэлэржэ эхилһэн Третьяков машинын хоорбо соогүүр моторойнгоо «ёохордожо» эбдэрһые мэдэмсээрээ хамараа дээрэ үргөөд, хашажа, сээрхэжэ ороно.

- Хаанаһаа кино хараха гэжэ үймэбэт, гэртнай бага, зон багтахагүй, халуун байна, 2-дохи фермэдэтнай ошоһом, тэндэ нэрюун байха, - гэжэ һүүлэй һүүлдэ дээрэ дээрэһэнь хэлээд, машинадаа һуумсаараа

баруулжаа табилуулба. Тээд тэрэ «нэрюун» 2-дохи фермэдэмнай хүрээжэ, кино харуулһан юумэгүй, харин туласа гүйлгэжэ ошомсоороо, машинаа гэнтэ Зэдэ тээшэ залажа, хаарбаза хүрэтэр ерээд, тэрээнэйнгээ саада бээдэ байхадань, халба хүрэн нөөргөө эрьжэ, совхозой центр шэглүүлэн «соёрошоо» хэн.

Кино харахые хүсэгшэд урмаа таһархын ехээр таһараа бэлэй. Эдэ холын малшадые Зэдын аймагай культурын таһагай механик Третьяков хэды болотор наадалха, мэхэлхэ юм ааб?

**Н.ЦЫБЕНОВ,
Б.БАДАРАЕВ.**

Россин үндэһэн арадуудай уран зохёол

Алитет НЕМТУШКИН

ДООДО ЗАМБИДА ОРОХО ЗАМ

- Бай гэртэй! - гэжэ Пронька ууртайгаар хэлэбэ. Качи зэмэтэй юумэдэл дошоо хараад, шэхээ һанжуулан, хажуу тээшээ болобо. Сэсэн нохой. Пронька мэдэжэл байба: урагшаа ябахадам, хойноһоом дахалдаха. Сэхыень хэлэхэдэ, Пронька түрүүн Качиие хэндээшье хэрэггүй, угаадаһа шорой шэншэлдэг амитан гэжэ һанаа һэн. Нэгэ үе энэш дүлийн бэшэ юм гү гэнэн бодолшые толгойдонь ородог һэн. Нохойшые хүрэтэрөө шэхэ хатуутай болодог, тигээд лэ эзэниинь хаяа. Тээд тиимэ бэшэ. Нохой бүхэн эзэниингээ хэлэн дээрэ ойлгодог. Пронькын түрэл эвенк хэлэн дээрэ дуугархада, захиралта үгэхэдэ, Качи ойлгодоггүй байба. Тэрэ гансал ородоор ойлгодог. Шэнэ эзэниинь энэниие бүри һүүлдэ мэдээ.

Пронька түргэһэн ябажа, кинотеатр хүрбэ. Гараараа һабардажа, нюуса гартарта орхотой нариихан оһор бойл-торготой түлхюур абажа, мантан томо суурга нээбэ.

Фойе гэжэ гоёожо хэлэдэг үргэн коридороор ябажа, билет худалдадаг кассын хажуудахи ажалай мастерской нэрэтэй бишыхан таһалгадаа хүрбэ. Угаа яаралтайгаар үүдиень нээжэ ороод, хуушан муухан шкаф тээшэ гүйхэхөө нааша ошобо. Киногой артистнараи дүрэ зурагуудтай обоо хүбөө рекламна афиша-соносхолнуудые иишэ тишшын урбуулан бэдэрбэ.

Болоо даа! Мэнэ-мэнэ дэлбэрэн гараха байһан зүрхэниинь тэбэри саарһан дороһоо нэгэ шэлтэй шэнгэн юумэнэй сэндэгэд гээд гарашахада, одоо даа номгорбо. Энэл даа абарагшань.

Ялагар сагаан пулаадтайхан сэбэрхэн һайхан дүүхэй шэнги юумэн углууда табяатайл зандаа һууба. Эндэ ерээжэ ябахаддаа, али хэзээ заяанда залгижархиһан юумые мартажархёод, шортоо мунижа ябана гүб гэжэ хэды ехээр һанаагаа зобоо гэшшэб. Хайратамни байрадаал байна ха юм. Муу улаан "бормотухашье" бэшэ, харин ёһотойл "эрэ хүнэй баяр". Тиигэжэ гашуун унданда дура сэдхэлээ булягдашаһан эрэшүүл хахад литр хатуу харые нэрлэдэг. Энээн соһоо оройдоол нэгэ заахан хундага уугдаатай.

"Хайратаяа" харахадаа, Пронькын досоо баһа муудажа, гараа амандаа баряад, тэндэ байһан бог шоройн һуулга тээшэ гүйбэ. Ай, заалдамар!

Охиго дүүргээд, гарайнгаа араар нүдөө аршаһаар, столдоо дүтэлбэ. Досоонь үбшэнтэйгөөр һабажа, зүрхэниинь хүнэй гартарта орошоһон заахан шубуухай шэнги алдаг-оног түшгэнэнэ. Ай, бурхан заяамни, бүл байшаһай даа гэжэ Пронька арайл мүргэнгүй.

Пронька сонхын мого дээрэнэ хэдэн олон гараар баригдажа, затагар муухай болошоһон самсаалтай шэл стакан абажа, тоһыень үлээжэ арилгаба. Баруун гартарта бүтхлөө барибэ.

Юуень гоёолдохо юм - нэгэ мүнэн хээд лэ хүнтэрүүлжэрхихэ. Шэл амһартын сагаахан пулаад хуу татан абаад, мүнөө һая аршаа болоһон аяга соогоо гоёожо байнгүй халима хээд лэ... Оо-һо-һоо-һоо - бүтхлөө барихан гарын юу юугүй һалганана. Хоёр шэл амһарта мүргэлдэн, абяа гаража байба. Ай богдо аа! Досоонь хүйтэ даажа, гартархия шүүд лэ оёор дээрэ унагаажархин алдаба. Духадань монсогор хүлһэд бии болошобо. Пронька стул дээрэ палд һуушаба. "Эх, хүбаа, болёош даа һуларжа. Мүнөө Верхотуров харагша һай. Намайе хэм соогоо ууна гэжэ һананал даа. Александр Иннокентьевич, хүнэй зосоохиие мэдэнэб гэжэ һананат. Юушые ойлгохогүй дээрэ гэр шэхэн болошоод ябанат. Хаягтыл даа долоон уулын саагуур!" - гэжэ кинотеатрайнгаа директор тухай бодожо һууба.

Хэлэ амандаа хурса киномеханик Лёнька Красноштановой элирхэйлһээр, Верхотуровые нургандань «профессор» гэлсэдэг. Ямаршые директор гурбан үзэгтэй үгэдэ дүрбэн алдуу хэхэгүй.

Харин Верхотуров шадаха. Нэгэтэ "ещё" гэнэн үгэ "исчо" гээд бэшэжэрхёо һэн. Кинотеатрай тээрхэхээ нааша хүжэ энеэлдээн болоо. Энээндэ Верхотуров муу һанаагүй, харин нүдөө ялалзуулан, томоотойгоор дуугараа бэлэй: "Би элдэб университетүүдые дүүргээгүй! Тэдэниеш энэ гэдэн дээрэ мүлхижэ гарааб. Туража үхэхэгүй гэжэ арбатайһаан газар хахлааб, таанарай һуража эрдэмтэй болохын түлөө гурбан жэл окопууд соһоо гараагүйб. Таанарта энеэдэ наадан. Таанар тиэхэдэ ганса хашаа харшын хаяагаар гахайнууд болошоод хэбтэхэт!"

Пронька хожомын Верхотуров зүб гэжэ нүхэдтөө хэлэдэг һэн. Хайшан гэхэбши? Олонхи хүнэй амаараа гартараа хара уһа шуджажа байхада, эрдэм номшыегүй һань, архи уудаггүй хүнүүдые дээрэмнай табига, гарһаамнай хүтэлүүлнэ.

Верхотуровта зон балай муу һанадагшыегүй. Тэрэнтэйш тааража хүдэлхэ хэрэгтэй. Саг соонь дээшэн элидхэжэ, гоё гоо үгэнүүдые хэлэжэ, хэрэгтэй тоогоо нэмэжэ шададаг. Тиимэһээ квартал бүхэндэ шангууд үгтөөд лэ байдаг.

Хайшан гэжэ ажалда абаһыень Пронька һанажархиба. Верхотуров ажабайдалай өөрын тусгаар философитой байба.

- Прокопий... э-э-э, хүлисөөрэй, обогшни...

- Ильич, - гэжэ Пронька хэлээд нэмэбэ. - Манай вождин нэрэтэ.

- Аһаа, зүб, Ильич! - Пронька руу хараад зэмэлэн һагад хэлэбэ. - Ши, һайхасаан, вождынор тухай хэлэ амаа хээрэ бү дэлгэ. Мэдэнгүй байхадаш, хэлыеш богонидхожорхихо. Ута хэлэн хүзүү орёохо гэжэ мэдэдэг гүш? Зай, болоо. Ямар шалтаганаар һургуулиин ажалһаа болижо байһыеш мэдэнгүйб, мэдэхэ гэнэшыегүйб. Тиигэбэшые журам бэхижүүлхэ гэжэ райкомоор табигдаһан хүтэлбэрилэгшэ хадаа хүдэлмэридөө хэр зэргэ харюусалгатайгаар хандадаг хүмши гэжэ хинаха уялгатайб. Эмхи журамда дуратайб. Тон түрүүн ажал. Сүлөөтэй сагтаа, хадужа аба, сүлөөтэй сагтаа тархяараа хүл хээдыше ябажа бай. Намда хамаагүй, ойлгожо байна бээш?

- Юуень ойлгожо ядаха юм даа, ойлгооб, Александр Иннокентьевич.

- Үгөө ойлголсободби, һайн лэ гэшэ. Намда үшөө нэгэ ажаглалта байна, - гээд Верхотуров хургаа өөдэн ёдойлгобо. - Ехэ Чумһаа ерэнэн ноёдто бэтэгэй бү харагда! Шам тушаа намда хургаараа хаджажа хэлээ һань, хүлисэ, Кодаваншые туһалхагүй. Нүүлшын арга хэмжээ хэрэглэбэ. Намай булта мэдэнэ. Шалтагаангүйгөөр хэниешые ажалһаа намнадаггүйб.

Хүндэтэ шалтаг үгыгөөр ажалһаа хулжаа болобол - мэдэнэб, таанар гансал һогтуугаар ажаллаа хаянат - өөртөө гомдоорой. Ууна гүш - уу! Гэртээ уу! Гэртээ архи шэхэхые хэншые хориногүй. Уугаа гүш? Уубал, хүнжэл дороо бухад лэ хэбтэ. Газаа гэртэ баатаршалга гаргаһанай үрэ бага.

Александр Иннокентьевич өөрын онсо ухаантайшаг лэ хүн. Зай яахаб. Энээнтэйш сугтаа хүдэлжэ болохо, үшөөшые тэнэг муу ноёд байдаг.

- Танай бодол зүб, Александр Иннокентьевич! - гэжэ Прокопий ама гараба. - Ажабайдал тухай танай хараа бодолнуудые буруушаанагүйб. Хүнэй муухай дотор хубсаһа хэн хүнэй урбуулһанай үлүү. Гэр бүлын хоорондошые оролсоод яаха юм? Хоёр нохойн хэрэлдэхэдэ,

гурбадахы нохой бү оролсог! Намда нэгэ багахан гуйлта байна. Гуйлташые гэжэ даа - дурадхал. Юрын советскэ эрхэтэн ажаллаа гуйлтаар, дурадхалаар эхилдэггүй, гэбэшые би имэе убайгүй зан гаргахам. Минии дурадхал имэе: та үдэшлэн ажалайнгаа һүүлээр гэртээ харихадаа, үглөөдэрэй соносхол тухай тэмдэглэл бишыхан саарһан дээрэ бэшээд орхижо байхадатнай яахаб? Минии адаглахада, киногой соносхолнууд үдэ багтал үлгэгдэдэг. Энэнышые ойлгосотой. Үглөөгүүр һалиржа ерэнээр, тэрэниеш бэшэжэ тухашарһаар байтар, үдэ болошодог. Минии нойр хүрээжэ үгэдэггүй, тиимэһээ би һүни гү, али үглөөгүүр эртэ ажаллаа хэжэрхихэ аргатайб. Тиимэһээ юрын советскэ эрхэтэд үглөөгүүр ажалдаа ошоходоо, манай соносхолнуудые уншажа танилсаха.

- Нээрэшые даа, - гээд нэгэ кабинет соо сугтаа ажалладаг Валя Фаркова тээшэ эрьелдэбэ. Тэрэн директор ажалда орожо байһан уран зурааша хоёртой хөөрөлдөө эхинһэнь анхаралтайгаар ба һонирхонгёор шагнажа һуугаа һэн.

Верхотуров стулайнгаа нурга лаб түшэжэ һуугаад, үмдэнэйнгөө татуурга хургаараа урагшань һунаагаад, томо гэдэн дээрэ пяс гэтэрын табижархиба.

- Зүб хэлэнэш. Творческо амжалта хүсөөд, Валя бидэ хоёр портредүүдэ хүлээнэбди, - Верхотуров энеэбхилэн, гараа һарбайба.

Тиигэжэ Прокопий һүни ажаллаа хэхэ эрхэтэй болобо.

Пронька даншые ухаагүй хүн бэшэ юм ааб даа. Хэзээб даа нэгэтэл ошожо, үглөөгүүр бодоходом, гарнуудни һалганалдан шэшэржэ байха гэжэ тухайлаад байба. һамганинышые зүб хэлэһэн болоно: "Хүнгэхэн ажабайдал өөртөө зохёохо гэнэ гүш? Проня, үзэхэш даа, хүнгэн ябадал хэндэшые һайниие олгоогүй. Хадужа аба - архи уужал байбалгыш, Ларискаая абаад лэ эжыдээ харишахаб..."

Тиимэл юумэн болоол даа. Мүнөө болоһон хойно бээе юун гэжэ мэхэлхэбши? Сугтаа архидадаг нүхэдтөө атаархадаг һэн: тэдэн үглөөгүүр хамаагүй тархяа заһажархиха, үдэрөө дүүрэншые орондоо хульбэрхэ аргатай. Харин ши тиэхэдэ тархингаа хажаржашые байгаа һаа, хэшээлүүдтээ ошохо албатайш. Саг - агууехэ эмшэн. һамгамни хаяад ябаа гэжэ ехээр гажарха гуниглаашые болинхой, басаганины лэ харамтай. Энэ шархаш наһанай юм ха даа. һамгад тухай хөөрөлдэхэдөө, һорхогонуур һүрхэй юумэн байдаг аад, гансаараа үлэхэдөө, илангаяа һогтуудаа гашуудалтайгаар бархирдаг һэн.

Верхотуров, һамга ба басаган тухайгаа бодолнуудын хайшаашыеб дэгдэжэ, стол дээрэ табяатай шэлтэй хара абарагшадаа анхаралаа хандуулба. Пронька амяа даруулан, зүрхөө номгоруулаад, "хайратаяа" хоёр алын соогоо хабшажа, стаканайнгаа эрмэг дайруулан, арайл гэжэ хахад соонь хэбэ. "Багаханаар хээд оруулжа үзэхэ, - гэжэ өөртөө хэлэбэ, - боомошни ондоо хоолой руу орошуужа даа. Тиигэбэл хайран зөөри һалаа. Зай, бурхан хараг!" - гэжэ Вася Горбуновой дуратай үрээл өөртөө хэлээд, нүдөө анин, бүлээншэг болошоһон гамтай ундаа аалиханаар даа шэмэн һагад уужархиба. Амилхаа болишоод, нюураа урылган һууба. Нэгэ ехээр амяа досооһон түлхин гаргаад, нүдөө нээбэ. Оо, болоо даа, ууһан архин ямар нэгэн юумэндэ торосолдоод, гэдэргээ гараха гэжэ булялдабагүй. Хото сонь аятайханаар даа халуу бусалжа эхилбэ. Болоо, болоо, амидырхамни ха юм гэжэ хүхюүгээр бодобо. Юу эдижэ муудаабы, тэрээгээрээ заһаха



хэрэгтэй. Ородууд "клин клином вышибают" гэгшэ, тээд хэзээ барагдаха "шаантагууд" бэ?

Сонхын мого дээрэ хэбтэн сигаретын үлэгдэл абажа носоогоод, утааень һорожо, амтархан залгиба.

Иигээд ажал тухайгаашые бодоходо, муу бэшэ. Директорэй орхиһон тэмдэглэл бэдэрбэ. Стол дээрэн хэбтэн томохон тэбхэр саарһа үргэбэ, доронь тетрадин хууданай таһархай хараба. Түрүүн харангүй шүүд лэ гараараа хамажа, дошонь унагаажархин алдаа.

- "Кинокомедия с лёгким паром", - гэжэ шангаар уншаба. "Ай даа, Александр Иннокентьевич, эндэшые өөрынгөө нэрэ доро унагаабагүйт, - гэжэ хүхюүгээр бодобо. - Оо, намжар гоёхон лэ. Кино хоёр үдэр гараа юм ха юм, үглөөдэршые дураараа сэнгэхэдэ болоно". Пронькын досоо долоон наран гараһандал, гансата һайн болоод, амгалан намжаа байдал тогтожо, шоглохошые, энеэдэ наадашые гаргаха дураһынь хүрэхэдэл гэбэ.

Биирээ барижа, ажаллаа эхилхынгээ урда тэрэ газаа гүйжэ гараад, самсаа тайлажа, бэхэдэ хүрэтэр нүсэгэлөөд, орой руугаа нэгэ шанга хүйтэн уһа адхажархиба. Самсаараа бээе аршажархёод, бухы махабадйингаа тэнхээ орожо байхые мэдэрбэ. Мүнөө иигээд хүдэлмэрээ хэхэдэ болоно.

Пронька ута шугам, харандааш барижа, зүүн нүдөө анин мэргэлээд, сэб сэхэ ута зурлаа гаргаба. Шугам гартарта барилсаад бэшэхэдэ хамаагүй. Гэбэшые мүнөө зуража шадахагүйн сохом. Эндэһ нарин нягта байлга, һалганашоогүй гар, эльгээрээ тухайлалга, нарин мэдэрэл, һонор толгой хэрэгтэй.

Гурбадахы соносолоо бэшэжэ дүүргэжэ байхадань, бэнь һуларжа, нүдэнэйнь хараа муудажа эхилбэ. Баһал үнөөхи тэнхээ шадаһыень нэмэхэ допинг хэрэгтэй. Хэзээ энэш болихо юм? Гарын өөрөө архитай шэл тээшэ һарбалзаба. Багахан хээд, яран тэбдэнгүй уужархёод, уршагад гээд абаба. Пронька мэдээд байба. Мүнөө хоолой руунь ямаршые муухай юмэ шудхаа һаань, һуларшаһан бэнь газашань түлхижэ гаргахагүй. "Бормотухашые", "бэхэшые", "бухын шуһаншые", "адуунай шээһэншые", "стенолазшые", "фумитокшые" хамаагүй, тогтохо. һайн шанартай хатуу сагаан архи тухай хэлэһэншые үлүү. Хээд лэ үгэгты!

Пронька газашаа гараад, иишэ тишээ хараашалба: һайн дураараа туһалагша Петька харагдабагүй. Петька тосхон соогуур гүйдэлөөрөө ябажа, эндэ тэндэ соносхолнуудые үлгэжэрхидэг. Хэһэн ажалайнь түлөө тэрэниие кинодо түлбэриггүйгөөр оруулдаг.

Баяр ГОМБОВЕВ
Буряадшалба.



Түрэл хэлэмнай - түшэг баялигнай

АЖАЛ ХЭРЭГЫНЬ АРАДТАА ҺАЙШААЛТАЙ

БУРЯАД ХЭЛЭНЭЙ ондоо хэлэнтэй холигдожо, мартагдажа байһан мүнөө үедэ сэбэр буряад хэлэтэй зомнай олондо һайшаагдана, һонирхол татана. Угсаатанайнгаа һүр һүлдэ дээрэ үргэжэ ябаһан зоной нэгэн Даши-Доржо Болотов болоно. Даши-Доржотой уулзажа асуубаб:



- Шинии уран, баян түрэлхи хэлэн хаанаһаа үндэһэтэй? Ши яагаад ехэ-ехэ хэмжээ ябуулгануудые хүтэлхэдөө, нэгэшье ород үгэ оруулгангүй дуугаржа шада-набши? Хаана түрэхэмши, уг узууршни хаанаһаа гэшэб?

- 1981 ондо Агын тойрогой Хара-Шэбэр нютагта Соржын Болодой Найман Сэбэгэй Дүлбын Сэрэн-Бутид хоёрой бүлэдэ түрэнэн хүмби. Абымни уг - долоод, эжымни моотогон харгана угтай. Абамни наһаараа жолоошоноор хүдэлһэн. Эжымни дунда хургуулияа дүүргээд, Буряадай

хүдөө ажахын дээдэ хургуулида ороод нуража байтараа, тэрээнэ орхижо, хадамда гараһан. Гэртээ буряадаар лэ хөөрэлдэдэг аабзабди даа. Аба эжымни баян хэлэтэй. Ошохо бүрээ шэнэ, дуулдаагүй үгэнүүдые мэдэжэ абадагби.

- Тиихэдээ эжы абаяа түрүүшымни багшанар гэжэ нэрлэхэ аргатай болоно ха юмши даа...

- Тиимэ даа. Теэд дунда, дээдэ хургуулидашые зааһан багшанар хэлымни хүгжөөһэн, дүрим гуримдань оруулжа, шу-хала эрдэм мэдэсэ үгэһыень

тэмдэглэхэ ёһотойб. Цыремпилова Ольга Шулуновна 5-дахида байхаһаамни шүлэг бэшүүлжэ эхилээ нэн. Районой олимпиадада илажа, тойрогтоо ошоод, 3-дахи нуури эзэлээ нэм. хургуулида нуража яба-хадаа, жэл бури олимпиадада хабаададаг байгаа. 11-дэхи классай байхадаа, химээр тойрогтоо, областдо шангай нуури эзэлжэ, "Сибирь - Алас-Дурна" зонин олимпиадада уригдаһан хүм. Теэд тэрэл үедэ буряад хэлээр мурьсөөндэ түрүү нуури эзэлжэ, Улаан-Үдэ ерэхэ болобоб. Харин һүүлэй һүүлдэ алиш мурьсөөндэнь оролсожо шадаагүй нэм. Дунда хургуулида хургаһан, амжалтануудта хүргэһэн багшанараа сэдхэл соогоо хүндэлжэ, дулааханаар ханажа ябадагби. Ахмад клас-суудта Ленховоева Цырендулма Цыремпилова буряад хэлэ заагаа. Бадмаслова Долгоржаб Дашибаловна багаһаамнай ара-дай дуу, аман зохёол, таабари, оньһон үгэ, жороо үгэ заажа, сээжэлдүүлжэ, маанадай үгэ хэлэ ульгам нугархай болгоһон, булаг мэтэ дуунашагүй арадай аман зохёолой амта мэдүүлһэн. Багшанарнай элдэбын һонин арга хэрэглэжэ, буряад сэдхэл бодолымнай хүгжөөһэн, яһатанайнгаа гол шэнжэ хэ-дүдэшье, юунэйшье боложо байгаа наа алдаха ёһогүйт гэжэ ойлгуулһан. Ринчинова Римма Ринчиновна хими заагаа. Дари-жабон Зоя Викторовна классайм-най хүтэлбэрилэгшэ байһан. Дунда хургуулида зааһан бүхы багшанартаа доро дохижо, баяр хүргэхэ байна.

- Би өөрөө биологи, хи-миин багша хадаа иигэ-жэ асууха байна: химиин эрдэм яһала амжалтатай шудалжа байтараа, юундэ буряад хэлэнэй мэргэжэл-тэн болохом гэжэ шиидэһэн байнаш?

- Россиин Эрдэмэй акаде-миин Сибириин таһагай нэгэ мэргэжэлтэн химиин алиш дээдэ хургуулида орохыень энэ хүбүүе зууршалнаб гэһэн саарһа үгөө нэн. Гэбэшье бур-яад хэлэмни намда дүтэ байгаа юм гү даа, мүнөө юундэ бур-яад хэлэ бэшэгэй факультед-тэ орохом гэжэ шиидэһэнээш

һананагүйб. Зүгөөр тэрээн ту-хайгаа халагладаггүймнил шу-хала. Дунда хургуулияа дүүргээд, Улаан-Үдэ ерэхэ, Буряадай гүрэнэй университеттэ орохо гэжэ ерэхэдэмни, Агын тойрогой "Толон" газетын редактор Батор Шагдаров ехэ дэмжэһэн, зуур-шалгын бэшэг бэшэжэ үгэһэн. Батор Бадмаевичта баяр баяс-халанаа мэдүүлнэб. Буряадай гүрэнэй университеттэ орохо-домнай, буряад хэлэнэй багша Санжаева Агафья Болотовна зохидоор угтан абаһан, мэдэс-емнай гүнзэгырүүлһэн. Юрэдөө, би талаантай хүн гэшэ хаб. һайн һанаатай, ухаатай, бэрхэ зоноор ушаржа, тэдэнэйнгээ туһаламжа дэмжэлгээр лэ энэ боложо ябагданал даа. Дээдэ гарай мэргэжэлтэн, агуухэ багша Доржиев Даши-Нима Доржиевич тухай хэлэнгүй байжа болохогүй. Лекци, хэшэлнүүдэй һүүлээр даабари үгөөд, тэрэ ажалымнай шал-гахадаа, хүн бүхэнэй дэбтэр хаража, алдуунуудыень заажа, дутуу дундыень хүсэлдүүлжэ бэшээд үгэхэдэнь, хүн нурангүй яахаб? Даши-Нима Доржие-вич оюутан бүхэндэ тон анха-ралтайгаар хандадаг байгаа. Зохёохы ажал руу шэглүүлэн, оюутадынгаа бэшэхэ эрмэлзэ-лыень дэмжэдэг, юрэдөө, хүниие хүгжөөхэ элдэбын арга олгуул-даг хүн. "Шамда бэшэхэ шүлһэн бии ха", - гээд, "Буряад үнэнэй" редакцида намайе Даши-Нима Доржиевич лэ эльгээгээ бэлэй. 4-дэхи курсын байхаһаа эхилээд, сурбалжалагшын ажалда хабаа-дажа эхилһэмби.

Даши-Доржо улаан дип-ломтойгоор университеттэ дүүргэһэн. БНЦ-гэй аспиран-турада нураһан. Хажуугаарнь "Пульс радиодо" буряад дам-жуулга ябуулаа. Диссертаци эхилжэ байтарнь, эрдэмтэ хүтэлбэрилэгшэ, багшань Бато Дугаржапович Баяртуев наһа ба-ража, Даши-Доржо тэрэ ажалаа орхиһониин харамтай. Тиигэбэ-шье бэрхэ сурбалжалагша болоо ха юм даа. БГТРК-да мэдээсэлэй дамжуулгада хүдэлөө, спортын һонинуудые бэлдэдэг байгаа. Тэндэ 2 жэл шахуу ажаллаад байтарнь, "Ариг Ус" телекомпа-ни урижа, "Мүнгэн сэргэ" дам-жуулга бии болгоо. Эндэ 5

жэлэй хугасаа соо жэншэдгүй ажаллажа, һонин юумэнүүдые хөөрөжэ байдаг. Буряад хэлэ мэдэхэ зон хүлеэжэ ядан, энэ дамжуулга харадаг, "манай Даши-Доржо" гэлсэдэгшые бо-лонхой.

Буряад аралта хабаатай кон-церт наадые Даши-Доржо уран, һайхан, удхатай үгөөрөө шэ-мэглэдэг, үндэһэ яһатанаа баясуулжа урмашуулдаг. Иимэ хүбүүд олон болохо болтогой!

- Телевиденидэ хүдэлхэ үедөө хаагуур ябаабли, ямар зоноор уулзаабли?

- Нэгэтэ бэшэ Монголоор ябааб, Хитадай Хайлаар, Хүхэ-Хото ошодогби. Эндэ-тэндэ тара-жа, бэе бэеһээ таһарһан манай буряадуудта эгээл шухала юумэн гэжэдэ - сэдхэлэй холбоо, бар-рисаа. Хилын саана байбашье, бэе бэе ойлгожо, ухаан бодо-лоороо нэгэдэжэ, хэн хэнээ хайрлажа, хүндэлжэ байхал ёһотойбди. Ондоо гүрэндэ байдаг түрэл монгол зонһоо өөһэдтөө абахаар юумэн олон. Үбэр-Монголой телевидени-ин хүтэлэгшэ Чин-Баатартай суг хамта хүдэлжэ, "Гурбан дабаан" гэһэн дамжуулга үнгэргөөбди. Дүршэл шада-барияа дээшэлүүлгэдэ иимэ харилсаан ехэ туһатай. Олон дээдэ шатын мэргэжэлтэнээр ажаллахада, тон сэнтэй гээд тоолоноб. Энэ оной эхээр Үбэр-Монголой телевидениин хороо-ной урилгаар Сагаан нарын ехэ наада хүтэлэлсөөб.

Энэ хүбүүнэймнай хэжэ ябаһан ажал буряад аралтамнай мүнөө тон һайшаалтай. Өөрын ажалы шунал абыас ехэ, эрдэм мэдэ-сынь нуури тэгшэ түгэлдэр гээд ойлгохоор. һонин асуудалнуудта харюу бэдэрхэдээ, шэнжэлхы түхэлтэйгөөр хандадаг. Гүнзэгы удхыень, үндэһыень олохо гэжэ оролддог.

Даши-Доржын хэжэ байһан ажал ехэ туһатай, буянтай. Хэлэ бэшгээ аршалха, байлгаха яба-далда горитой нэмэри оруулна. Хэһэн ажалшни үрэ дүнтэй байг! Өөрөө урматай, зоригтой ябахы-ешни хүсэнэбди.

Олон харагшадай зүгһөө Галина ЕШИЖАМСОЕВА, РСФСР-эй арадай гэгээрэлэй отличник, багша-методист.

НЮТАГАЙНГАА ХУБУУГЭЭР ОМОГОРХОНОБДИ

Түрэнэн тоонто Шанага нютагнай,
Сагаан нараар, Сагаалганаар!
Сагаан сэдхэл сэдхэхэжэ, һайниие һанажа,
Бурханһаа заяатай буян эдлэжэ,
Баяр жаргалтай хододоо ябыт гэжэ
Бултыетнай үрээнэб!
Алтан наранай элшын баглаа,
Аша эзэнэрэй хонгёо абяа,
Гэр бүлын золтой байдал,
Номой ёһоор – юрын жаргал
Буугаад байһан Могой жэлдэ
Булта эдлэхэмнай болтогой!
Сагаан нарын дэмбэрэлтэ үдэртэ

Манай тоонто Шанага нютагта
Минии абгын аша - Даша хүбүүе
Арадайнь найдал, ажалайнь тэмдэг болохо –
Мүр дээрээ дүрбэн томо гадаһа зүүһэн
ушараарнь
Айл аймагнай амаршалбал!
Бурханһаа заяатай, бууралһаа үрээлтэй
Бата бэхи гэр бүлэтэй,
Бардам найдамтай нүхэд һүүдэртэй,
Басагаяа хадамлажа, хүбүүдэ гэрлүүлжэ,
Аша эзэнэрээрэ абынгаа уг залгажа
һуухыешни
Абга нагасанаршни, аха эгэшэнэршни
шамдаа
Абарагша Бурханһаашни
абарал эрилсэжэ,

Эбтэй булта шамайгаа амаршалнабди!
Байгша оной мартын 3-да Шанага нютагаархид Раб-жаевтанай гэр бүлын ехэ баярые хубаалдаа юм. Юуб гэбэл, участково Даши Цы-бикдоржиевич Рабжаевта подполковник нэрэ зэргэ олгогдоо. Аха захатанай хэл-сэдэгээр, Даши угаа уһанда хаяагүй: үбгэн эсэгэнь Рабжа Раднаевич дайнай һүүлээрхи жэлнүүдтэ Бодонгуудай сомо-ной зүблэл хүтэлбэрилхэдөө, нэгэ доро түрүүлэгшын бо-лон секретариин уялгану-удые бэлүүлдэг нэн. Тэрэ үедэ Бодонгууд Сталинай, Ленинэй болон Молотовой нэрэмжэтэ гурбан колхозһоо бүридэдэг байгаа.
Аша хүбүүниинь Даши Рабжаев ажалайнгаа нам-тарые эдэл нютагуудһаа

эхилжэ, арба гаран жэлэй туршада түрэл Бэшүүрэйнгэ аймагта үнэн сэхээр алба хэнэ. Харюусалгатай ажа-лаа һайнаар бэлүүлдэг байһанайнь ашаар эдэ ню-тагуудай зон эбтэй эетэй, амгалан тэнюун ажаһууна гэшэ. Гансал наһанайнь нүхэр Маргарита Эрдынеев-на болон гурбан хүүгэдынь Даши Цыбикдоржиевичай аюултай ажалтай хадань, ходо наһаагаа зободог.
Энэ бүлэдэ амгалан бай-дал, элүүр энхые болон эгэ-эл һайн һайхание, харин подполковник Рабжаевта ажалдань үшөөшье үндэр амжалтануудые хүсэхэ дуран хүрэнэ.
Мүн Даши Рабжаевтай түрэлхидэй болон дүтынь зоной зүгһөө Бэшүүрэй аймагай полициин хүдэлмэрилэгшэдтэ баяраа



мэдүүлнэбди. Хүнгэн бэшэ ажалыетнай үндэрөөр сэг-нэн, таанадтаа доро дохи-нобди.

Даши РАБЖАЕВАЙ түрэлхидэй зүгһөө Ирина САНЖИЦЫРЕНОВА.

Арья-Жап Цыренович ДАШИЕВАЙ 75 жэлэй ойдо

БҮХЫ ДЭЛХЭЙДЭ МЭДЭЭЖЭ КИНОРЕЖИССЁР АРЬЯ ДАШИЕВ

Россиин киноискусствын мэдээжэ кинорежиссёр, сценарист, Россиин хүндэтэ кинематографист, Буряад Республикын искусствын габьяата ажал ябуулагша, «Бурядай түрүү хүнүүд» конкурсын лауреат, ниитын ажал ябуулагша Арья-Жап Цыренович Дашиев мартын 25-да 75 наһанайнгаа оёе угтаха байгаа. Үнэн сэхээр, уни удаан сагта үрэ бүтээсэтэйгөөр ажаллажа, киноискусствын хүргэлтэдэ горитой хубитаяа оруулһан А.Ц. Дашиев аша габьяань мартагдаха ёһогүй.

Ерээдүйн кинорежиссёр Арья Дашиев Бэшүүрэй аймагта 1938 ондо түрэнэн. Бүхы дэлхэйдэ мэдээжэ ВГИК-эй режиссёрнуудые бэлдэдэг факультет дүүргэнэй удаа кинематографистнуудай Олимп гүүлэһэн «Мосфильм» киностудияда амжалтатай хүдэлөө. Тон мэдээжэ фильмүүдын гэхэдэ, Буряад орондо буулгагдаһан «Три солнца», «Крик тишины», «Утро обречённого прииска», «Берег спасения» болоно. Энэ кинонуудта буряад артистнар Буда Вампилов, Михаил Елбон, Лариса Егорова гэгшэд наадаа. Арья Цыренович жэл бүхэндэ түрэл нютагаа ерээжэ, кино харагшадтай уулзалга үнгэргэдэг заншалтай байгаа.

2000 ондо Бурядай кинематографистнуудай холбоон тогтоогдоһон түүхэтэй. Энэ эмхи орон соогоо мэдээжэ болонхой кинорежиссёр А.Ц. Дашиев толгойлһон байна. Тиихэдэ «Евразия-XXI век» гэжэ Азийн болон Номгон далайн гүрэнүүдэй хүгжэлтын ассоциацийн Президентын тушаалда олон найхан үйлэ хэрэгүүдые ябуулһан юм. А.Ц. Дашиев - Россиин хүндэтэ кинематографист, Буряад Республикын искусствын габьяата ажал ябуулагша, Россиин кинорежиссёрнуудай Гильдийн гэшүүн байһан гэжэ омогорхоомор. 2001 ондо Монгол ороной Улаан-Баатар, Эрдэнэт, Дархан хотонуудаар Буряад киногой үдэрнүүдые үндэр хэмжээндэ үнгэрхэ хэрэгтэ А.Ц. Дашиев үүргэ тон ехэ байгаа. А. Дашиев найруулһан «Утро обречённого прииска» кино харуулагдаа. Киногой сценариие Бурядай мэдээжэ уран зохёолшо Владимир Митыповтэй

бэшэһэн тухайгаа, зохёохы ажал тухайгаа дэлгэрэнгы хөөрөжэ, монголшуудые ехэ һонирхуулһан байгаа. Энэ кино хадаа приключенческэ жанрай эрхим фильм гүүлэгдэжэ, Космонавтуудые бэлдэлгын түбэй дипломоор шагнагдаһан. А.Ц. Дашиев кинорежиссёртын оршондо ехэ ажал ябуулжа байһан аша габьяань сэгнэжэ, Монгол гүрэн Чингис ханай орденээр шагнаһан юм.

«Крик тишины» гэжэ Исая Калашниковтай хамта сценари бэшэһэн кино Арья Цыреновичэй удаадахи амжалтань болоһон юм. Эндэ гол рольнуудые Юрий Соломин, Борис Жербаков, Олег Видов наадаһан. Режиссёрой бэлиг шадабари тон ургаа гэжэ дээрэ дурсагдаһан фильмүүдын гэршэлнэ. «Россия многонациональная» гэнэн фестивалиин комитедэй түрүүлэгшээр томилогдоод, Россиин олон яһатанай фильмүүдые суглуулһан габьяатай. Хэдэн жэлэй туршада Аляска тухай архивай материал шудалжа, хоёр серитэй киногой сценари бэшэһэн юм. Энэ түсэбьень олон хүн дэмжээ. Мэдээжэ эрдэмтэн-синолог Иакинф Бичурин тухай «Ночные прогулки по запретному городу» гэжэ киносценари бэшээ. Талаан бэлигтэй, манай омогорхол болохо кинорежиссёрнууд Барас Халзанов, Александр Итыгилов, Арья Дашиев болоно. Арья Дашиев Москва хотодо хүдэлдэг, ажаһуудаг байгаа. Тиихэдэ кино буулгажа байхадаа, ямаршые хүнүүдтэй үгээ ойлголсожо шададаг, бэе тээшээ татажа, ажалаа ехэ урагшатай ябуулдаг хүн гэжэ сэтгүүлшэд Ч. Гомбо-



ин, П. Натаев, С. Болотов тэмдэглэһэн байна. Арья Цыреновичэй суг хүдэлһэн нүхэдын, нютагаархидын, түрэл гаралын хэжэ байһан буюнтай, хүнгэн бэшэ, тон харюусалгатай, хүндэтэйшые хэрэгьень үндэрөөр сэгнэжэ ябадаг байгаа.

2007 ондо «Бурядай түрүү хүнүүд» конкурсно А.Ц. Дашиев тухай очерк бэшэжэ, «Аласай холбоон» гэнэн номинацида лауреадууд болоо һэмди. «Буряад үнэн-Духэриг» сониной Россиин «Золотой фонд Прессы» гэжэ шагналда хүртэһэн баяр ёһололой үдэртэ би, сониной редактор Галина Хандуевна Дашеева, Ханда Цыреновна Дашиева гурбан Москва хото ошоходоо, Арья Цыреновичэй гэртэнь хүрээжэ, лауреадай Диплом, мүнгэн шангын баржуулжа, хөөрэлдэжэ ерэхэ золтой байгаа бэлэйбди.

Арья Цыренович Дашиев Буряад нютагайнгаа дэмжэлгээр, эхэ, эсэгынгээ буюнай ашаар, бэеынгээ бэрхээр бүтээһэн зохёохы ажалын, буулгаһан кинонуудын, тэнюун найхан абари зан хэтын хэтэдэ мүнхэ байг лэ даа. А.Д. Дашиев нангин дурасхаалда зорюулһан үдэшэ Буряад Республикын Үндэһэтэнэй номой санда мартын хуушаар үнгэргэгдэхэ гэжэ уншагшадтаа дуулгая.

Рыгзема БАТОМУНКУЕВА, Буряад Республикын Үндэһэтэнэй номой сангай ахамад библиотекер, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: «Утро обречённого прииска» гэжэ киноһоо хэнэг.

ГЭРЭЛТЭ НАЙХАН ДУРАСХААЛ

БАЙГША оной мартын 14-дэ Бэшүүрэй аймагтай Буддын шажантай найхан Цыденжапов Самбу Гармаевич хүндэ үбшэндэ нэрбэгдэжэ, наһа бараба.

Самбу Гармаевич 1941 оной мартын 30-да Бэшүүрэй аймагтай Амгаланта нютагай ажалла малша Цыденжапов Самбу Гармаевич ба Жүгдэрма Дашиева хоёрой 11 үринэрэй ууган хүбүүн боложо түрэнэн юм.

Зургаан наһандаа Шэбэртын дунда нургуулида орожо, 1958 ондо тэрэнээ дүүргэжэ, удаан Загарайн аймагтай Элхиин училищида орожо, тракторист-машинистын мэргэжэлтэй боложо гараһан байна.

1959 онһоо 1962 он болотор Приморин хизаарта сэрэгэй албанда ябажа, ахамад сержант ба хилын сэрэгшэ (пограничник) гэнэн нэрэтэй нютагаа бусаһан юм.

Ажалын үргэн харгы «Бичурский» совхоздо жолоошоноор эхилһэн түүхэтэй. Тэндэ хүдэлжэ байхадаа, тэрэ ехэ шадмар бэрхэ, урагшаа наһатай, оролдосотой байһанаа гэршэлээ.

1969 ондо Самбу Гармаевич Шэбэртэ нютагай «Бичурский» совхоз уригдажа, МТМ-е даагшаар томилогдоо һэн. Тэндэ хүдэлжэ байхадаа, хүдөө ажахын техникум, тэрэнэй удаа Бурядай хүдөө ажахын дээдэ нургуули дүүргэжэ, инженер мэргэжэлтэй боложо гараа һэн. Тэрэ ажалдаа 1980 он болотор урагшатайгаар хүдэлөө.

1981 онһоо тэрэл совхоздоо ахамад инженерээр ажаллажа захалһан. Ажалдаа бэрхэ, шамбай Самбу Гармаевич 1994 он болотор тэндэ ажаллаһангаар намтар үргэлжэлүүлһэн. Тэрэ дүй дүршэлтэй, ажалдаа үнэн сэхэ инженер байһандаа нэгэтэ бэшэ засаг түрын найшаал, магтаалда хүртэһэн юм. Самбу Гармаевич 1994 ондо, наһанайнгаа амаралтада гаратараа, дуратай ажалдаа бээе зорюулаа.

Нютагайнгаа зоной дэмжэлгээр, Самбу Гармаевич Бэшүүрэй аймагтай Буддын шажантай бүлгэмэй түрүүлэгшээр томилогдоһон юм. Тиихэдэ аймагайнгаа Хухюуртын дасан нэргээлгын ажал хэрэгье удариджа, 1998 ондо олон зоной аша туһаар Шэбэртэ нютагтаа дуган бодхоһон түүхэтэй.

2010 ондо бүтээгдэһэн ехэ дасанай барилгада мүн лэ горитой хубияа оруулһан хүн мүн. Аргагүй түбэтэй, эхэ зургаан зүйл хамаг амитанай түлөө бүрин түгэд оролдодог байһанайн ашада Хамба-лама Дамба Аюшеев, нютагайн шэрээтэ лама Баатар амбай, мүн нютагайн хүзэгшэд Цыденжапов Самбу Гармаевичые үндэрөөр сэгнэһэн юм. Эдлэһэн наһандаа Энэдхэг орон ошожо, 14-дүгээр Далай багшада мүргэжэ ерэхэ хубитай байшоо.

Самбу Гармаевич наһанайнгаа нүхэр Нинель Данзановнатаяа 5 үри хүүгэдые гарын ганзагада, хүлын дүрөөдэ хүргэжэ, ажабайдалай харгы замда гаргаа. Мүнөө 13 аша эзэнэрын үргэлжэ хүгшэн ажы абынгаа түшэг тулга боложо байһаар.

Нютагаймнай шүлэгшэ Д.Улзытуевай мүнүүд наһагдаахина:

**Гансахан хүнэй, гансахан наһанай
Газар дээрэ охорхоншые наа,
Үгэлһэн үгэ, үйлэ хэрэгын
Үеын үедэ мандаха болтогой!**

Энэ дэлхэйдэ мүнделжэ, арад зоной дунда хүндэтэй ябаһан наһанай нүхэр, үбгэн наба, нагаса аба, аха, абга, нагаса байһан Самбу Гармаевичай мүнхэ дурасхаал манай зүрхэ сэдхэлдэ хэтын хэтэдэ үлэхэ!

Ом мани бадмэ хум!

**Шэбэртэ нютагай
хүзэгшэдэй зүгһөө
нютагай шэрээтэ
Баатар БАДМАЕВ.**



ИВАЛГЫН ДАСАНАЙ ЗУРХАЙ

ИТИГЭЛЫН ХАМБЫН ЗАХЯАНУУД

Гарагай 2-то мартын 25 (шэ-нын 13).

Үхэр мал гаргахдаа хайн үдэр. Газар хэндэхэ, худаг малтаха, модо отолхо, намга абаха, олон зоной хабаадалгатай үйлэ хэрэг бүтээхэдэ, элүүржүүлгын ажалда муу үдэр.

Нохой, Хулгана жэлтэндэ хайн үдэр. Харин Морин, Хонин жэлтэндэ нэримжэтэй байха үдэр.

Хүнэй үнэ абабал, зол жаргал, аша туһа олгогдохо, шэг шарай хайжарха.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда "нуга намшын хурал" (наһа барагшадай хайн түрэлөө олохын түлөө) үглөөнэй 9 сагһаа эхилхэ. Ехэ анхаралтай байгты.

Гарагай 3-да мартын 26 (шэ-нын 14).

Бурхан шажанай, далга абалгын, ёһо гуримуудай, нуралсалай, амгалан үргэн үйлэ хэрэгүүдые бүтээхэ, шэнэ тушаалда орохо, худалдаа наймаа эрхилхэ, мал харахада хайн үдэр.

Могой, Морин, Хулгана, Гахай жэлтэндэ хайн үдэр. Харин Бишэн, Тахья жэлтэндэ болгоомжолхо үдэр.

Хүнэй үнэ тайрабал, ажал ябуулга хайжарха, эд зөөри элбэгжэхэ.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда "Жадамбын хурал" үглөөнэй 9 сагһаа болохо.

Ерээдүйнгөө хайхан түрэл олохын түлөө оролдогты!

Гарагай 4-дэ мартын 27 (шэ-нын 15).

Будда бурханай үдэр. Энэ үдэр хайн, муу үйлэ хэрэгүүд мянга дахин олон болохо.

Бурханда мүргэхэ, бурхан шажанай үйлэнүүдые бүтээхэ, дайсадай тала номгоруулха, абаһан урид найдүүлгана бусааха, халахада хайн үдэр.

Газар хахалха, хирургын операц хэхэ, наһа барагшын түлөө уйлаха, үһанда ехэ онгосо табиха, хада уулар ябаха, аяншалха, бэри буулгаха, намга абаха хэрэгүүдтэ муу үдэр.

Хулгана, Гахай, Үхэр, Морин жэлтэндэ хайн үдэр. Могой, Морин жэлтэндэ болгоомжолхо үдэр.

Хүнэй үнэ абахагүй үдэр.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда "Ламчиг Нинбогой хурал" үглөөнэй 9 сагһаа эхилхэ. "Диваажанай хурал" үдэрэй 13 сагһаа болохо.

Гарагай 5-да мартын 28 (шэ-нын 16).

Энэ үдэр ханан хэрэгүүд түргөөр бүтэхэ. Ондоо зондо туһалха, айлшадые угтаха, шийдхэгдээгүй асуудалнуудые шийдэмгэй түргөөр бэелүүлхэ, далга абаха, эдэгэжэ эхилхэн үбшэнтэниие газар гаргаха, урда зүг руу аяншалхада хайн үдэр.

Бар, Туулай, Могой, Тахья жэлтэндэ хайн үдэр. Харин Үхэр, Луу, Хонин жэлтэндэ анхаралтай ябаха үдэр.

Хүнэй үнэ тайрабал, муу ушарнууд дайралдаха.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда муу хэлэ, аманһаа, мууһаа аршалха "Табан харюулгын хурал" үглөөнэй 9 сагһаа эхилхэ.

Урагшатай үдэр болохонь болтогой!



Гарагай 6-да мартын 29 (шэ-нын 17).

Хулгайшадые, хулигануудые номгоруулха, хүндэ хүшэр асуудал шийдхэхэ үдэр.

Үнэ тайраха, мори худалдаха, шухала эрилтэнүүдые табиха, мори урилдууха, арсалдаха, сэрэг ябуулхада таарамжагүй үдэр.

Хонин, Бишэн, Тахья, Могой жэлтэндэ хайн үдэр. Харин Бар, Туулай жэлтэндэ болгоомжолхоор үдэр.

Хүнэй үнэ абабал, наад ушарха, үбшэн хүрэхэ.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда "нуга намшын" хурал үглөөнэй 9 сагһаа эхилхэ. Ехэ анхаралтай байгты!

Гарагай 7-до мартын 30 (шэ-нын 18).

Хүндэ хүшэр асуудалнуудые шийдхэхэ үдэр. Харин медицинын, операцин үйлэ хэрэгүүдые бэелүүлхэ, сан абаха, юрын шухала хэрэгүүдые шийдхэхэдэ таарамжагүй үдэр.

Үхэр, Бар, Туулай жэлтэндэ хайн үдэр. Хулгана, Гахай жэлтэндэ нэримжэтэй ябаха үдэр.

Хүнэй үнэ тайрабал, мал, эд зөөри хорохо.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда үхибүүдэй ажабайдал, харгы зам дэмжэдэг "Банзарагшын хурал" үглөөнэй 9 сагһаа эхилхэ.

Гарагай 1-дэ мартын 31 (шэ-нын 19).

Эрид шийдэмгэй, сүүдэй үйлэ хэрэгүүдые бэелүүлхэ, дайсадые номгоруулха, дайшалхы сэрэг ябуулхада хайн үдэр.

Олон зоной хабаадалгатай гүрэнэй үйлэ хэрэг үүдхэхэ, гол шухала шийдхэбэринүүдые өөртөө абаха, зохёохы ажал ябуулха, модо нуулгаха, худалдаа наймаа эрхилхэ, намга абаха, газар малтахада муу үдэр.

Луу, Бишэн, Хонин жэлтэндэ хайн үдэр. Харин Гахай, Туулай, Хулгана жэлтэндэ нэримжэтэй ябаха үдэр.

Хүнэй үнэ абабал, наһан утадхагдаха, хайн хүнтэй ушарха.

Энэ үдэр Ивалгын дасанда сагһаа урид наһа барахаһаа аршалдаг ута наһанай бурханда зориулагдаһан "Зүгдэр Намжилмагай" хурал үглөөнэй 9 сагһаа эхилхэ.

Бүхы юумэ анхаралтайгаар харахамнай болтогой!

Бэлигма ОРБОДОВА
буряадшалба.



Мартын 13
Итигэлийн Хамба нэгэ ламыг олон годирруутай аад, тон нарин коридороор хүтэлөөд, нэгэ тасалгада оруулав. Тэндэ модон сандайнууд дээр Багша шавитаяа сууж суув.

Итигэлийн Хамба хүтэлжэ ирсэн ламадаа: «Гунда», - гэжэ хэлэв.

Түвэд хэлнээс «гунда» гэдэгийг орчуулхад, «Багшын биенээс илгаагүй, Багшын хамаг шинж чанарнуудтай дүрэ хүрэг» гэсэн удхатай. Олонхи хүнүүд Бурхадийн хүрэгүүдийг харахадаа, манай нүдэндэ харагдама, бидэний түлөө бодото бие биелсэн амиды хүнүүд гэжэ хадужа абадаггүй.

Учир нь, нүгэлийнгөө ихэдэ юрийн хүнүүд бурхадые үнэн биеэр нь хаража чаданагүй. Бидэнийг ихэт хайрласан учраас тэдэ бурхад дархашуулын гар дамжин, бидэний өөрийнгөө сэдхэлийг сэвэрлэхийн, буян хуряахын тула дүрэ хүрэг, маани тарни, Бурханы номийн түхэлөөр манда ирдэг. Энэл зорилгоор дасанууд баригдадаг, хуралнууд хурагдадаг байха юм. Тиймээс Бурхад, Бодисаданарийн, Сажюсадийн, Догшидийн ямар ч хүрэгүүд тэдэний үнэн чанараас огто илгаагүй. Юрэл, итигэл хэрэгтэй.

Итигэлийн Хамба бидэний хүсэд итигэлтэй болоогүй байсний харахадаа, Бурхадийн дүрэ хүрэгүүдийг тахижа, тэдэнийг амиды Бурхад гэжэ тоолоод, итигэлээ хүгжөөхийг айлдана шуу. Харин годирруутай ута коридороор Итигэлийн Хамбын бидэнийг хүтэлжэ явсан учир – манай болвосроогүй, тогтууригүй хүлгүү ухаан сэдхэл мүн. Сэдхэлээ номгоруулхын тула Бурханай Ном бүтээхэ хэрэгтэй. Харин үнэн гэгээрсэн багшагүйдэ тон ороо энэ замийг гаталхын аргагүй. Хатуу зориг

- сэдхэлийг жаяг журамтай болгодог. Жаяг журамтай болоходоол, Багшатай учирдаг жишээтэй. «Шавийн болвосорход, Багша ирдэг шуу».

Мартын 20


Нэгэ эр хүн таван үнгийн хадагуудийн дүндэ хара үнгэтий хадаг хавшуулжа, альган дээрээ баряад: «Түрүүн эжыдэ очихо би. Сүүлдэ нь Ивалгын дасан очихо би. Тэндэ олон ширээт ламанар ирдэг ха юм. Мүргэхэв тэдэндэ», - гэв.

Итигэлийн Хамба хэлэв: «Үмсынгөө малыг бэлчээдэг газар худалдажа авахдаа, үргэл хийдэг».

Лама санваартан, дасангууд имагтал Бурхан шажинь соёлийн баялигуудийг хадагалжа байдаг бич, харин ардийн ёс заншил, түрэл хэлэ сахидаг түвүүд болоно. Бурхан шажинь ёс заншилда таван үнгийн хадагуудийг барихадаа, тон ихээр хүндэлсэн удхатай. Бэлчээри эзэлжэ авахаас урид Бурхад савдагуудтаа мүргэжэ, үргэл барижа, гай тодхороос арчилхыг гуйх гэсэн хуучин ёс заншилийг энэ үдэр Итигэлийн Хамба манда сануулав.

Харин олон ширээтэнэрээс адис авах явдал аргагүй их буян болоод, хоморийн зол талаан мүн. Ламанарийг тахисан буян олон давхар арвин байдаг. Мүн бас холын харгыда гарахаас урид эжыгээс юрөөл авадаг урданай их ёс заншилийг Хамба лама сануулна. Тэрчилэн их хэрэгүүдийн үмэнэ тон түрүүн түрэл дасанайнгаа сахюусанда мүргэхэ тухай хэлэгдэнэ шуу.

Николай БАДМАРИНЧИНОВ
хэвлэлдэ бэлдэв.

 <p>Буряад үнэн</p> <p>Учредители: Глава Республики Бурятия, Народный Хурал Республики Бурятия, Правительство Республики Бурятия</p> <p>Генеральный директор-главный редактор - В.В.ХАРТАЕВ Редактор - Т.В.САМБЯЛОВА</p> <p>Редакционная коллегия: И.М.Егоров, П.Л.Носков, М.В.Калашников, И.В.Смоляк (Правительство РБ), А.С.Коренев, Ц.Б.Батуев, В.Р.Булдаев, Ц.Э.Доржиев (Народный Хурал РБ), А.В.Махачкеев - зам.гендиректора, С.Б.Байминова (бильд-редактор), Г.Х. Дашеева, Н.Д.Бадмаринчинов, Л.В.Очирова, Д.Ц.Мархадаева, Б.В.Балданов, В.Д.Дамдинова.</p>	<p>ТЕЛЕФОНЫ:</p> <p>21-54-54 - приемная 21-35-95 - зам.гендиректора - редактор газеты "Бурятия" 21-68-08 - редактор 21-64-36 - бильд-редактор 21-67-81 - выпускающий отдел 21-63-86 - отдел экономических проблем, отдел фотоиллюстраций 21-63-86 - отдел социально-политических проблем 21-64-36 - отдел гуманитарных проблем, отдел бурятского языка и перевода, редакция журнала "Одон" 21-06-25 - редакция журнала «Байгал» 21-60-21 - редакция журнала «Морин Хуур», отдел книгоиздания 21-62-62 - реклама 21-50-52 - отдел распространения</p>	<p>АДРЕС РЕДАКЦИИ И ИЗДАТЕЛЬСТВА: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23. ГУП «Издательский дом «Буряад унэн».</p>	<p>Подписной индекс 50901 Газета зарегистрирована Региональным управлением регистрации и контроля за соблюдением Законодательства Российской Федерации о средствах массовой информации в Республике Бурятия Свидетельство № Б-0079 от 2 ноября 1994 г. www.burienen.ru e-mail: unen@mail.ru</p> <p>Газета набрана и сверстана в компьютерном центре Издательского дома «Буряад унэн». Отпечатано с готовых диапозитивов в ОАО «Республиканская типография». Адрес типографии: 670000, г. Улан-Удэ, ул. Борсоева, 13. Подписана в печать 20.03.2013 в 16.00 - по графику; 20.03.2013 г. в 16.00 - фактически. Объем 6 п.л. Заказ №1375. Тираж - 4200 экз.</p> <p>Цена свободная.</p>
<p>Редакция принимает печатные рукописи. Рукописи и фото не рецензируются и не возвращаются. Автор несет ответственность за представленные материалы. За содержание объявлений редакция ответственности не несет. Все справки у рекламодателя. * Материалы на платной основе. ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ - каб. 1, 13 (1 этаж), Тел. 21-62-62, 21-60-91 тел./факс: 21-54-54</p>			

УЧИМ БУРЯТСКИЙ ЯЗЫК



ПЕРВЫЙ ЦИКЛ

Здравствуйте!

До свидания.
Я
Ты
Имя
Мальчик
Девочка
Мальчик, как тебя зовут?
(Мальчик, как твоё имя?)
Меня зовут Дандар!
Девочка, как тебя зовут?
Меня зовут Рита.
Я – Рита.

НЭГЭДЭХИ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Сайн байна! Амар сайн!
Амар мэндэ! Мэндэ амар!
Баяртай! Уулзатаргаа баяртай!
Би
Ши
Нэрэ
Хүбүүн
Басаган
Хүбүүн, ши хэн гэжэ нэрэтэйбши?
(Хүбүүн, нэрэшни хэн бэ?)
Би Дандар гэжэ нэрэтэйб.
Басаган, ши хэн гэжэ нэрэтэйбши?
Би Рита гэжэ нэрэтэйб?
Би Ритэб.

ВТОРОЙ ЦИКЛ

Это
Кто
Папа, отец
Мама, мать
Это кто?
Это мой папа.
Это моя мама.



ХОЁРДОХИ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Энэ
Хэн
Аба, эсэгэ
Эжы, эхэ, мама
Энэ хэн бэ?
Энэ минии аба (баабай)
Энэ минии эжы.
(Энэ минии мама, минии эжы)
Хүбүүн
Басаган
Ши хэнэй хүбүүмши?
Би Гомбоев Галсанай хүбүүмни.
(Би Гомбоев Галсанайб).
Ши хэнэй басагамши?
Би Тумэров Степанай басагамби.
(Би Тумэров Степанайб).



ТРЕТИЙ ЦИКЛ

Фамилия
Как твоя фамилия?
Скажи свою фамилию.
Моя фамилия Номгонова.
Моя фамилия Эрдэмов.
Как твоя фамилия, имя?
Я – Наташа Номгонова.
Я – Зорик Эрдэмов.
Я – тётя Бэлэгма.
Дядя, как вас зовут?
Меня зовут дядей Алёшей.
Тётя, садитесь сюда.
Дядя, проходите в комнату.
Это – мой дядя
(брат отца, брат матери).

ГУРБАДАХИ ХӨӨРЭЛДӨӨН

Обог
Обогшни хэн бэ?
Обогоо хэлэл даа.
Минии обог Номгонова.
Минии обог Эрдэмов.
Нэрэ обогшни хэн бэ?
Нэрэ обогни Наташа Номгонова.
Нэрэ обогни Зориг Эрдэмов.
Би Бэлэгмаа хээтэй гэшэб.
Ахатан, та хэн гэжэ нэрэтэйбта?
Би Алёша ахатан гэшэб.
Хээтэй, иишээ нуугты. (Хээтэй,
эндэ нуугты).
Ахатан, таһалга уруу орогты.
Энэ – минии абга, минии нагаса.

Выучим стихотворение (Шүлэг сээжэлдээ)

НЭРЭ, ОБОГ (Имя, фамилия)

Хүн хадаа нэрэтэй байдаг,
Хүлэг хадаа дэлһэтэй байдаг.
Обог нэрээ нэрлэжэ,
Олондо бээ танюулам.
Минии нэрэ обог:
Гэрэлмаа Жаргалова.

Человек имеет имя и фамилию,
Конь имеет гриву.
Я называю фамилию и имя,
И меня узнают люди.
Я – Гэрэлма Жаргалова.



Мини нэрэ, обог: Гэрэлмаа Жаргалова

Н.Дамдиной «Русско-бурятский разговорник»
гэһэн номһоо абтаба.



“АЛТАН ЖАРААХАЙ” СЭСЭРЛИГЭЙ САГААН ЫАРЫН МЭНДЭ

Буряад-монгол арадай шэнэ жэл Сагаалганай үдэрнүүдтэ республикын хүүхэлдэйн “Ульгэр” театрта үхибүүдтэ “Сэсэн Энхэ” гэгһэн буряад хэлэнэй спектакль-хэшээл табигдаба. Түб хотын нургуулинуудай, сэсэрлигүүдэй үхибүүд уригдажа, энэ хайндэртэ хабаадаа. Энэ хэмжээ ябуулга Бүгэдэ буряадай үндэһэн соёл хүгжөөлгын эблэлэй дэмжэлгээр үнгэрһэн байна. Жэшэнь, 143-дахи МАДОУ “Золотая рыбка” хүүгэдэй сэсэрлигэй үхибүүд һонирхолтой зүжэг хаража, өөһэдөөшье шүлэг, үрээлнүүдээ уншаа.



Амар мэндэ, хүндэтэ айлшад,
үхибүүд! Ута наһатай, удаан жаргалтай ябахатнай болтогой! Сагаан һараар! Сагаалганаар! Амар мэндэ-э! Манай сэсэрлиг “Алтан жараахай” гэжэ нэрэтэй. Би Айсулу гэжэ нэрэтэйб.

Балданов Амгалан:
Уужам Буряад нютагайнгаа
Угаа һайхан заншалаар
Урихан налгай таанартаа
Амар мэндые хүргэнэбди!
Сэдьхэлэй халуунһаа
Эрдэм бэлиг буантай,
Элүүр энхэ бээтэй
Энэ дэлхэйдэ жаргагты!
Сагаалганаар!
Сагаан һараар!

Бутхаева Арина:
Сагаалганаймнай эдээн
Элбэг дэлбэг байхын тэмдэг.
Ута наһатай ябахын тэмдэг.
Энхэ амгалан һуухын тэмдэг.

Ларионова Маша:
Мэндээ, Сагаан һарамнай!
Мэндээ, арад зомнай!
Мэндээ, тоонто нютагнай!
Нэгэ наһа нэмэжэ,
Сагаалганаа угтанаб даа.
Сагаалжа баясанаб даа.
Сагаан һарамнай манданхай!
Сагаалганай болтогой!

Соколова Валерия:
Буряад арадаймнай хайндэр
Буужа ерээбэл мүнөөдэр.
Багашуул ехэ баяртайбди,
Булта сагаалха дуратайбди.
Сагаан һараар! Сагаалганаар!
Ерыт манай нааданда
Ехэшүүл, багашуул, сасуутан!

Данилова Кристина:
Сарюун дорюун үбгэд, хүгшэд,
Сасуу олон үеын нүхэд,
Сагаалганай амар мэндэ!

Таня Быканова:
Мүнгэн һараар!
Сагаан хэшэгээр, Сагаалганаар!

Кристина Данилова:
Сагаалган – манай хайндэр
Саг үедэ мандаха болтогой!

Маша Ларионова:
Урагшатай, амжалтатай
Үдэрнүүд ерээбэл байг!
Амгалан жэл болохонь болтогой!

Айсулу Серикова:
Хүбүүд, басагаднай бэлигтэй байг,
Хүгшэд, үбгэднай буантай байг,
Арад зомнай жаргалтай байг.

Зорихон харгытнай золтой байг,
Золгоһон нүхэдтнай зугаатай байг,
Хэһэн ажалтнай бүтээсэтэй байг.
Үдэхэн малтнай үдэсэтэй байг,
Үргэһэн хүүгэдтнай үндысэтэй байг.

Милана Попова:
Буруунтай булшантай,
Даагантай далантай
Ондо орохонь болтогой!

Наһан дээрээ наһа нэмэжэ байхадаа,
Айл аймагтаа, арад зондоо
Үшөө ута наһа, удаан жаргал үрээл!



Энэ хуудана Дулма
Гуродармаева бэлдэбэ.